

Kad su cvetale tikve

1.

Ne, ne u se vratiti. Otišao sam još pre dvanaest godina, a ovde, u Estersundu, ve sam osam. Imam porodicu. Vidite onog beloglavog de aka tamo? Da, li i. I jeste Šve anin. Moja žena ga je rodila kao devojka, pre mene; drugi su ovde obi aji. Dao sam mu svoje prezime; oca ionako nije znao. Sad se zove Arne Sretenovi . Jedva se nau io da izgovori celo svoje ime. U im ga da govori srpski. I, da vidite, ide mu od ruke, dosta je bistar. Ve etiri puta sam ga slao, zajedno s njegovom majkom, burazeru Vladi u Beograd. Poneli bi i pare, razume se. Burazer ih je sa svojimima - on ima er icu i sin i a - slao na more. A kako bih ina e objasnio zašto ih šaljem? Ovi blesavi Šve ani misle da je Jugoslavija itavo jedno more. Ne bi mogli ni da zamisle da je neko bio u Jugoslaviji a da nije bio na moru. I ja kad po em, oni kažu: "On je otišao na svoje more. On ne može bez svog mora." Meni je ovde lepo. Pre etiri godine žena i ja smo nekako skupili malo para, uzeli kredit i po eli da dižemo ku icu izvan grada. Ovde je to veliki luksuz. U Beogradu sam živeo me u dušanova kim ku ercima, pa bih to hteo i tu. Ku ica mi je skoro gotova. Nije još sasvim gotova zato što se ja oko toga baš i ne lomim previše. Stalno nešto oko nje ili po baštici pr kam. A i ova ti je zemlja nekako jalova; tek što se jedan sneg skine, ve po inje da se sprema drugi. Leta, onog našeg, tako re i i nema. I uvek se na e nešto posla.

Moj klinac me obožava; a ne mogu da kažem, volim i ja njega. Jedanput, prolazim ulicom, a on stoji s nekim svojim drugarima i hvali se: "Moj stari je u Jugoslaviji bio šampion. Novine su o njemu pisale." A ja nisam bio jugoslovenski prvak. Bio sam prvak Srbije, dve godine, u velteru i polusrednjoj. I svearmijski prvak u srednjoj, kad sam služio vojsku. A svojoj majci Arne kaže: "Kad smo ono letos bili u našoj Jugoslaviji ..."

Kad smo se Inge i ja uzeli, želeo sam da imamo decu. I rekao sam joj: "Ako mi ne rodiš klinca, ostavi u te." Ali u po etku nismo mogli. A posle, kad je prešla tridesetu, nekako je po ela da se boji. Naravno, još za to nije kasno, još ona može da rodi. I ako bih navalio, rodila bi ga. Ali onda sam pomislio: možda bih bar tog straha mogao da je poštedim? I rekao sam: "Inge, ti se, izgleda, bojiš da rodiš?" Ona kaže: "Ne znam ega se više bojim: toga da rodim ili toga da eš me ostaviti. Znaš šta mi je lekar još onda bio rekao. A meni je sada ve trideset i etiri." "Pa, u redu", rekao sam. "Možda nam više dece i nije potrebno. Dosta nam je naš Arne. Ako se ti složiš." A ona po ela da mi ljubi prljavu bluzu.

Volimo se ja i moja Inge. Istina, ne onako kao da nam je osamnaest ili dvadeset. Ali - volimo se. Pomalo kao drugari. Pomalo možda kao invalidi. Ali volimo se. I ne pri amo mnogo o tome.

Na Dušanovcu sam išao s najlepšim curama. Bio sam zvezda. Lomile su se oko toga koja e više da trza na mene. I pravile sebi reklamu ako bi išle sa mnom. "Ona ide s Ljubom Šampionom", govorile bi. A moja Inge nije lepa, ima kra u nogu i vanbra no dete. Kad je imala dvanaest godina, slomila je nogu. I ostala joj je kra a, za tri santimetra. Nije ništa strašno, ali - prime uje se. Tako je i Arnea rodila. Mislila je da e to tipa zadržati. A tip sa ekao da se on rodi, pa nestao. I, udna stvar, volim je.

Nekad sam cure stalno menjao. A nju ak ni ne varam. Valjda sam omatoreo. Trideset i osma mi je.

Moja Inge ume da bude i džandrljiva, kao i sve ostale blesave žene. Ona isto ume da zakera: "Opet si uneo blato u ku u! Zašto ne brišeš noge?" I: "Opet te tvoje blesave novine!" I: "Ovde si mi se popeo s tvojim sindikatom!" I uopšte. Po tome su nam, kao što vidite, obi aji isti. Ali kao što sam ja nau io da poštujem švedske, i ona se nau ila da poštuje naše. Nekad, u Jugoslaviji, voleo sam da žvalavim. Ni oko ega. Otkako sam otišao, me utim - prvo jezik, a onda i sve drugo - postao sam utljiv. Ovde svet, uostalom, i nije baš mnogo pri ljiv. I kad do em ku i neraspoložen ili ljut, ili kad me uhvati moje ludilo, i utim, ona me ne dira. uti i sama. Nije to za ženu baš mnogo prijatno, ali moja Inge i to podnese. A kad me pro e, onda možemo po starom. I, mada takve stvari ipak retko inim - obi no gledam da im pomognem na neki drugi na in - kad neki naš ovek, iz Jugoslavije, ovde baš zaglavi, ja ga i ku i odvedem. A narod ovde nije loš, ali, nekako, tvrd je na paru: otac za sina ne zna, sin za majku, svako ima svoju ra unicu i svoju kasu. I retko jedan drugome u ku u zalaze. A moja Inge nas do ekuje s osmehom i kaže tipu srpski: "Mi volimo naša Jugoslavija." I pere mu prljave ga e, i kuva mu pasulj sa slaninom i sarmu, i prebira po našem vešu i odvaja mu moje stare košulje: dok se malo ne sna e. I kad nas je prošle godlne jedan takav bio pokrao - ništa strašno: drpio jedno moje odelo i neke sitnice, ali ja sam se jeo kao Mesec: eto kakvi smo! - ona mi kaže: "Nemoj da se sekiraš. Sav je bio propao, jadnik. Mi emo zaraditi drugo."

Pre dve godine sam se opet bio zapio - dešava mi se to povremeno - i, onako pijan, samo sam seo za volan i odjurio pravo za Jugoslaviju. Osam dana nisam dolazio na posao. I mirno sam primio otkaz. Kriv sam, šta imam da se bunim? Ali moj sindikat se pobunio; a ovde je sindikat veoma jak. "On", kažu, "ima pravo da vidi svoju domovinu. On ima pravo da vidi svoje more. Kakva smo mi zemlja ako našem najboljem radniku ne možemo da dozvolimo da vidi svoje more?" A ja, kažem, nisam imao pravo, a nisam imao ni volje nikoga da molim, iako mi se posao baš nije menjao: svih osam godina sam u istoj fabrici. I lepo im, ljudski kažem: "Šta se, bre, zezate? Kakvo more, kakvi bakra i! Niti sam na more išao niti koji avo. Bio sam se naždrekao. Zato bi me i u mojoj Jugovini najurili." "A ne", kažu oni. "Svoje doušnike zato ne otpuštaju. Otpustili su te zato što si sindikalista. A uz to ti si još bio i bolestan! Mi to možemo i da dokažemo! Ne smeju zbog toga da te otpuste."

Glavu dajem ako je iko od njih išta od toga shvatio. Oni prosto misle da smo svi mi udareni, keve mi! I kad pro u ovuda i uju kako urli emo naše pesme i ovakve suze valjamo, oni misle - nismo itavi. 'Leba mi, veze nemaju. Ali, ovako rezonuju: ako si ti lud, slobodno i to možeš da budeš, i imaš pravo na to, samo nemoj da napraviš neki izgred. A za mene su ovako mislili: taj sigurno jeste udaren, ali kad to njemu do e, on predoseti, pa sedne u kola i ode u njegovu ludu Jugoslaviju. Je li napravio neki saobra ajni prekršaj? Nije. Je li u inio nešto drugo? Nije. E, pa onda, u redu! Zar za nas nije još i bolje što je otišao?

I prili na se gužva oko toga napravila. ak su i neke sindikalne novine po ele da me brane - izlazi ovde jedan takav listi : on je, kažu, bio bolestan. Došao neki dasa iz tih novina. "Ma, jok", kažem mu ja, "niti sam bio bolestan niti je uopšte potrebno da se oko toga pravi neka gužva. Na i u drugi posao." I stvarno sam to odmah mogao. Ali onda mi moja Inge kaže: "Kažeš da si kriv. A ja tebi opet kažem da mi to ne možemo

da razumemo. Kako možeš da budeš kriv? Ne možeš da budeš kriv. Bio si bolestan! Jer kad neko usred radnog vremena iznenada zaustavi mašinu, baci kombinezon i ode u fabriki klub i tamo za tri sata popije dvadeset flaša piva, i poslovo u, koji do e da ga pozove da se vrati, otera u materinu i ga a praznom flašom, a onda, onako u košulji po hladno i, sedne u kola i nekud odjuri, tako da mu žena i dete pet dana ne znaju gde je, i tek se petog dana, ko zna koliko daleko odatle, negde u Austriji osvesti i javi telegramom, i zatim se mirno vrati kao da se ništa nije ni desilo, onda to stvarno niko živi ovde ne može da shvati. Ko to ovde radi? Ko je to ovde ikad uradio? I baš zato što ne možemo da razumemo, mi moramo da mislimo da si bio bolestan. To je - kao nekakva menstruacija. Kod vas ih, izgleda, imaju i muškarci. I kad ih ve imaju, imaju i pravo na njih. Zato, pusti ti njih neka oni to samo teraju, nemoj ih zadržavati."

I stvarno su me vratili. A kad sam prvi put došao na posao, samo što mi na ulazu nisu slavluk bili postavili.

U stvari, ja sam ovde, pomalo, popularan. Opet zbog boksa. Treniram fabriki klub. A osim toga, radim i ono što u Jugoslaviji nikad nisam ni pomislio - u sindikatu. Kad smo se burazer Vlada i ja pre tri godine sreli u Italiji i ja mu to ispri ao, on se prosto upišao od smeha; u Jugoslaviji stvarno ni za šta drugo osim za cure nisam znao; i za boks, dabome.

Kod ku e, naravno, imam naše plo e. Ali tamo ne volim da ih slušam. Rastužim se. Ne volim da uznemiravam Arnea i Inge. On, moj sin, izgleda, voli ih. U po etku ih je puštao da bi, valjda, meni ugodio. A posle ih zavoleo. A ja, kad se zaželim, dolazim ovamo. Malo mi je lakše otkako ovde ima naših. Gotovo šest godina bio sam jedini Jugosloven u celom Estersundu. A sad nas ima gotovo šeststo. Kad su po eli da dolaze, o ima nisam mogao da verujem. I - ovde malo žvalavimo po naški, malo pevamo po naški i malo pla emo po naški. A onda odemo svako na svoju stranu.

U stvari, ja im ovde do em - kao nekakav drveni advokat. Kazujem im kakvi su švedski zakoni: na šta imaju pravo, na šta nemaju; prevodim im kad im šta zatreba; ovaj klub, tu prostoriju, švedski sindikati su im dali: ja sam im to sredio; dosta njih sam u fabrici u kojoj radim zaposlio; kad se pripremaju one naše priredbe, ja im za folklor obezbe ujem narodne nošnje: i to pozajmljujem od Šve ana; njihove su muške nošnje sli ne slovena kim: snalazimo se kako umemo. I tako, esto sam ovde. esto sam ovde, i sa ekujem one koji dolaze, ispra am one koji odlaze. A oni dolaze, i odlaze, a ja ostajem.

I kad me uhvati moje ludilo, kad se smra im, Inge i Arne hodaju oko mene na prstima. "Inge", tada kažem mojoj ženi, "Inge, srce mi puca." A ona kaže: "Vidim, Ljuba." U po etku je strahovala da u oti i; unastrahovala se, jadnica, pored mene. "Ti, eš, Ljuba", kaže, "jednom oti i od nas. Seš eš na voz, i ostavi eš nam tvoja kola i tvoju ku u, i ne eš se vratiti. Ostavi eš nam kola i ku u umesto sebe. A šta e nama kola i ku a umesto tebe?" "Ne budi luda", kažem ja njoj; a ona mi još ne veruje. "Ne budi luda, nikud ja ne u oti i. Nikud ja bez tebe i Arnea ne u po i." I, kažem, u po etku mi nije verovala, a sad zna: to mora tako da bude; pro i e me. I kad me vidi takvog, srpski mi kaže: i ona se u i da govori srpski: "Pa, Ljuba, idi malo u tvoja Jugoslavija. Sverije je dobar, ali za tebe je Jugoslavija najbolji na svet. Idi malo u naša Jugoslavija." - To naša Jugoslavija ona kaže zato što svi mi, i ona, i Arne i ja, imamo dvojno državljanstvo, i švedsko i jugoslovensko. To sam tako e sredio. - A ja joj

kažem: "Ti, Inge, kao da si se na Dušanovcu rodila."

Tada uzmem od fabrike nekoliko dana neplaćenog odsustva - i oni su na to navikli, pa mi više ne prave pitanje - i sednem u kola, pa po tri dana i tri noći i vozim kao lud. Ja sam, inače, pažljiv, oprezan vozač, i ne volim da jurim, ali tada nemam vremena ni za spavanje. Za volanom samo po dva-tri sata odremam. Tek kad dođem do austrijske i naše granice, zaustavim se. Svratim u neki motel, okupam se, ljudski se ispavam - jedanput sam tako šesnaest sati prespavao - obrijem se, presvučem. I, polako, pređem preko granice.

Tada uđem u Ljubljano, ili u Celje ili Maribor - niže da idem nemam hrabrosti: o Beogradu da vam i ne pričam - zastanem i parkiram se pored trotoara. I tako ostanem u kolima. Spustim prozore, gledam oko sebe i - slušam. I, verujte, Slovenci sasvim dobro žvalave po naški, ništa se ne razlikuju.

I tako, ne izlazeći iz kola, presedim po pola sata, ili sat ili dva.

Onda polako krenem natrag. U povratku negde na benzinskoj pumpi napunim rezervoar benzinom. Zatim pređem austrijsku granicu, zastanem, pa iz dovoda natočim po punu šaku. Trljam ga, njušim: i on mi miriše na Jugoslaviju. Namažem se po licu, po kosi, po grudima ...

Kući se vratim umoran kao kućica. A moja žena mi kaže: "Ti si se, Ljuba, podmladio."

A o tome kako sam došao ovamo, o tome joj ne pričam. Šta će njoj

I to? Nije ni potrebno da zna. To ću sam nositi. To je moja stvar.

2.

Kao klinca, mene su mangupi na Dušanovcu zvali Ljuba Vrapčić. To je zato što je keva htela da ima lepo vaspitanog sina, pa me naučila da kitu zovem vrapčić. I u školu sam već išao, a tako sam je zvao. Mangupići - i eto ti.

Za vreme rata, moj burazer Vlada, koji je pet godina stariji od mene, radio je ilegalno. A mi - ja, Jova Jolpaz, Miša Cvrtak, Pera Patak - mi ništa, zezali smo maglu. Ponekad smo burazeru ponešto i preneli. Ali ko te za to pita - niti smo znali šta nosimo niti nam je to bilo važno. Uglavnom, moj matori, koji je stalno bio napolju, morao da šljaka da zaradi za klopnu, ostavljao me na miru; keva me tako i nije dirala: iako mi je šveca bila punih sedam godina mlađa od mene, ja sam bio kevin ljubimac, njena maza; jedino mi burazer nije dao otključavanje i da otvorim: lešio me kako stigne i kako me dohvati.

A onda, četrdeset druge, on ode u šumu: jedne noći i Germanci dođu ošebiti njega, a on im stalno gotovo na oči, još mu je krevet bio topao kad su ušli. Oni zbog njegove ne drpiše ništa aleta ni kevu. I tako i ostade.

E, tada nastade raj za mene: naokolo već pošlo bombardovanje, škola ne radi: vratim se s posla - ušao sam zanat - pa noga: niko te ne pita ni gde si ni šta radiš.

U leto četrdeset četrte je meni, Patku i Jolpazu jedna kurva kelnerica što se ševala s

nekim Germancem istog dana skinula junfer.

Stojimo nas trojica kod bioskopa kad nai e Stole Apaš.

"Klinci", kaže - a on vršnjak mog burazera - "je l' biste vi ve eras nešto uboli?"

Mi mislimo - zeza se. Gledamo ga belo.

"Kroz pola sata", kaže, "budite kod kupatila."

Skupimo se mi tamo još pre vremena. A pantalonice nam ovako trepere.

Malo zatim do e i Stole. Vodi još neke.

"Tu ste?" kaže. "Dobro. Da krenemo."

Ukupno nas osmorica.

Po emo pored kupatila, izbljemo na šumicu. Zatim, ivicom - oko nje - sve do njene druge strane, tamo, prema Zvezdari.

Stole kaže:

"De sad, posakrivajte se."

Zavu emo se u neki šušmušljak, ni nos nam se ne vidi. ekamo.

Ve polako po e da pada sumrak.

utimo tako petnaest minuta.

Pitam Jolpaza:

"Šta je, bre, ovo?"

"Ne znam", kaže.

"More, da mi idemo. Prebi e me matori kad vidi da nisam kod ku e." A Stole ve sik e:

" uti tu, majku ti balavu!"

Uto se na ivici pred nama, dosta daleko napred, pojavi neki Germanac. Ne vidimo ga dobro. Vidiš samo kako se ljujla u širokim izmama i kako mu se na opasa u klati bajonet. U rukama nešto nosi: kao nekakve konzerve.

Do e tako na tridesetak metara do nas, pa sede na travu. Upola se i on sakrio. I puši.

Sad se više nema kud. ekamo i dalje.

Malo zatim evo i nje.

Ide istim putem kuda i on, i osvr e se.

Ni nju dobro ne vidimo. Vidimo samo da nije baš mlada i da ima malo krive noge. U ruci nosi neku torbicu.

Germanac, kad ona pri e, ustane, zagrlji je i oboje se vuku u šumicu. I sad više ne znamo gde su. Unutra ve mrak.

Stole malo pri eka, pa etvoronoške odbaulja napred. Mi i dalje onde u imo.

Tako potraje, bogami, pola sata.

Najzad evo Stoleta. Zove nas rukom.

"Pazi sad". kaže. "Germanac e sad da ode. Ona e još malo da posedi unutra. im on iza e, mi emo da joj se privu emo. Kad dam znak, ska i. Vas dvojica držite joj noge. Vas dvojica ruke. Ja joj ne u dati da vi e."

Po emo za Stoletom etvoronoške. Uvu emo se u šumicu.

Uto, tamo negde pred nama, Germanac odnekud ustane kao da izraste iz onog šušmušljaka, obu e bluzu, sagne se, valjda da je poljubi, i po e napolje. Ona ostane sede i. Vidimo joj, sasvim nejasno, samo glavu. Puši.

Po nemo da joj se primi emo.

I - Germanac ve zama e za ivicu. Promi e pored drve a.

Kad on odmakne, Stole polako ustane i, još pognut, mahne nam rukom.

Pred nama, tamo, žena ustaje. Još puši, ali polako prikuplja prnje oko sebe. Stavlja u torbicu one konzerve.

Na prstima, kriju i se iza žbunja, sasvim joj se primaknemo. Onako otpozadi, Stole joj odjednom sko i pravo na glavu i obori je na zemlju. Šakama joj pritisne usta i potmulo vi e:

"Drži je! Drži joj ruke!"

Pritr imo i mi - i napravi se itava gužva. Ne zna se ko koga drži.

Ona se rita, brani i u toj zbrci odjedanput nam se nekako izmigolji. I vuku i se naguz, izma e se metar-dva.

Sa crvenim flekama na bledom licu, gotovo zagušena, nemaju i vremena ni da ustane, sa zadignutom suknjom nad belim, pomalo debelim butinama, otuda psuje:

"Ma, šta 'o ete, majku vam slinavu! 'O ete mindžu? A? 'O ete mindžu? Pa evo vam!"

De da vas vidim šta možete!"

Mi se zbunismo. Gotovo da se pokupimo.

Ali Stole, kao da je samo to rekao, skočio i kao zec i veš joj uskočio izmeću nogu. Zgrabi je za butine i zavalio na leđa. Nervozno popte da se otkopava.

"A ti?" kaže. "A ti šta 'o eš? 'O eš da kažemo etnicima, pa da te ošišaju? Je l' to 'o eš?"

Pa onda nama:

"Drži' joj ruke! Drži' joj ruke, šta bleneš!..."

Kad smo se svi izrećali, ona se, onako rašepljena, znojava, jadna, polako uspravi na laktove.

"Je l' vas ima još koji? Je l' vas ima još, majku vam ništa ku? Svu ste mi bluzu iscepali, majku vam usranu! Nećete valjda da mi je kupite. Bolje da je iscepate. Kako u, ovakva, kući? Je l' vas ima još takvih, mrtvu vam majku!"

I psujući, žmuri od besa...

3.

Posle smo Patak, Jolpaz i ja popteli da služimo Apašu kao skakavci. Trćali smo onako kud bi nam rekao da idemo - da prenesemo neku poruku nekoj šolji ili nekome drugom, da sklonimo nešto što ne bi hteo da bude kod njega, ili nešto slićno. Ne, ništa nismo drpisali; samo dva-tri puta nešto Germancima, i to pred sami kraj. Apaš nije voleo takve stvari. Hteo je da otme, recimo; hteo je da prevari na kartama; ali da ukrade nije voleo niti je to uopšte radio. Uopšte, on nije voleo ništa da radi za šta ne bi imao publiku. I - nekoliko puta smo mu asistirali u nekoj tući: voleo je, na primer, da prebije nekog džulova na pijaci. - I to je uglavnom bilo sve.

Onda je došlo i osloboćenje. Moj burazer Vlada je u Beograd stigao valjda s prvom jedinicom koja je u njega ušla, a prvi posao koji je u njemu imao da obavi bio je da mene oleši. Kako je on za to s Apašem saznao, veze nemam, tek već je sve znao i odrao me na mrtvo ime i prezime. A odmah zatim su Apaša i druge starije meću nama pokupili u vojsku i oterali na front. I tako se prvo Stoletovo društvo raspalo.

Nekako, mećućtim, još za vreme rata, a pogotovu posle njega, kod nas je odjednom postao vrlo popularan boks. Moj burazer se za vreme rata, zajedno s ilegalom, a možda i koristeći ga kao zaklon za nju, time bavio; Apaš je to tako ećradio; a posle njega, već, gotovo da nije bilo klinca sa Dušanovca koji to nije pokušao: Mita Majmun, Ivica Lepi, Steva Džambas, svi. Samo nas nekolicina smo u tome bili umalo uporniji i nešto ipak postigli, svi ostali su pre ili kasnije otpali. A to znaći da u to vreme na Dušanovcu gotovo nije bilo klinca koji nije znao da se maktlja. Stole, razume se, baš mećuć njima i skuplja svoje novo društvo.

A boks ti je takav: može te naućiti dobrim stvarima - da osetiš da se ne umire od svakog udarca i ućiniti te gotovo neustrašivim ili ćak i mudrim, da više ne primaš sve tako kako izgleda - a može te i za ceo život preplašiti ili ti i dušu zatrovati. tako da

po neš da uživaš u tome što u ovekama možeš da udaraš kao u džak. Stole je stvarno bio neustrašiv. Jer, ako se to ne može reći za Majmuna, a pogotovu za Džambasa, od Apaša je zaista mogao da postane dobar bokser, samo da ga je to interesovalo.

Pri tom, svi smo mi bili u Radni kom: a Radni kom - zna se koji je bio klub. Tako, jedno vreme, dok još nije bio potpuno prestao da trenira a već je oko sebe imao i Ivicu, i Majmuna i još nekolicinu, iako mu se radnja tek razvijala, cajkoši su bili ti koji su njega i njegove, s jedne strane, jurili i, opet, upravo cajkoši ti koji su ga, sa druge strane, kao svoga štitili.

Ipak, četrdeset peta i četrdeset šesta još su bile isuviše vrhunske za takve stvari. Ni četrdeset sedma još nije bila sasvim dobra. Četrdeset i osme, tek, pošlo je da se priprema ono zlatno doba Apaševo, koje će zatim trajati gotovo nekoliko godina.

A ja u to vreme - nekako sam se bio otkinuo. Stvarno sam se već bio zagrejao za boks. Četrdeset i sedme na omladinskom prvenstvu Beograda zauzeo sam drugo mesto u velter-kategoriji.

Sve dotle, iako sam pomalo počeo da treniram još četrdeset pete, bio sam ne samo potpuno nepoznat nego sam i sam boks i boksersku dvoranu shvatao kao mesto gde se uglavnom možeš dobro zezati. Redovno trenirao, naravno, nisam. Međutim, bio sam ono što se zove darovit. Mada dugih ruku i visok, gotovo mršav, bio sam dosta brz, pa čak, za početnika, imao sam i dobru tehniku. Već tada, umeo sam da udarim žustro i jako, i levom i desnom, dosta sam dobro radio nogama, i kako sam imao i odlične reflekse, teško me je bilo pogoditi. Dosta sam bio i srčan - nije me bilo lako uplašiti. I, pri tom, što za boksera takođe nije nimalo nevažno, imao sam i prilično simpatičnu njušku; već tada sam počeo da stižem svoju publiku. Još posle ovoga, posle omladinskog prvenstva, tako reći kao klinac, postao sam bokser s kojim se ubuduće mora računati.

Tada, u finalu - nekako sam do njega dospelo - srećo sam se s Jovicom Čauševićem, kasnijim državnim reprezentativcem, koji je bio godinu dana stariji od mene i imao duži staž u boksu nego ja. On nije bio nikakva klasa; bar je takav utisak ostavljao. Bio je levak i imao desni gard, koji je za mene gotovo do samog kraja bio priličan problem. Uz to, saginjao se, hvatao rukama, nije bio nesklon da u gužvi udari glavom. Kažem, nije ostavljao bogzna kakav utisak, i stvarno nije bio veliki bokser niti ga se danas iko seća, ali je zato bio jedan od onih koji umeju da smrse konce mnogim boljima od sebe. Samo asovi su uspevali da izbegnu njegove zamke i da ga pročitaju; samo njima u stvari nije bilo potrebno mnogo da ga pročitaju. Ja tada to ni izbliza nisam bio.

Nastupio sam samosvesno - bio sam, u stvari, srećan što sam njega dobio - i, u početku, gotovo sam uspeo da ga zbunim. Uspeo sam da mu nametnem svoj stil: ne puštam ga blizu, stalno ga presrećem direktima, i kad god mi se ukaže prilika, bombardujem ga krošeima; nekoliko puta sam ga baš dobro odalamio. Pred kraj, već imam dobijenu rundu.

Publika navija za mene. A oko ringa - gomila dušanova kih mangupa. "Napred, Vrapče", viču.

Tada, gotovo pred sam gong, on mi se nekako uvu e u klin i, niži od mene, prosto mi iskida pleksus. Pokušavam ja da mu se izvu em, izmi em mu se, gledam da ga tako pogodim da ga odgurnem i - u tom izmicanju - on me potka i aperkatom. U ini mi se da u da progutam svoj sopstveni jezik; prosto, kao da mi zapade u grlo. Ipak, nekako ostadoh na nogama, pružih odozgo dva-tri direkta - i on se malo odma e. I - iako mi se dobro mutilo u glavi, još dva-tri udarca, dve-tri eskivaže - udari gong.

Publika - da poludi.

Odem u svoj ugao - a malo se, kao, povodim - sednem. "Je l' te dobro potka io?" pita me trener, neki Mi a Stefanovi . "Kao maljem". kažem. "Nisam to znao." "Pa govorio sam ti", veli on i ljuti se. I stvarno mi je, ovek, govorio. "Ne puštaj ga", kaže, "blizu", kao da ja to ne znam, "beži od klin a. Gledaj da ga sateraš u ošak. To ga, izgleda, zbunjuje."

U drugoj rundi sam oprezniji. Pimplam nešto direktima, pretim mu krošeima. Ali sad više nisam siguran da sam prvu dobio: moram da krenem. Po em polako, kljucnem ga dva-tri puta direktno u elo - a on je tu osetljiv koliko i bizon - na inim fintu desnom i - nekako mi se zgodi - dobro ga odalamim desnim krošeom. On to izdrži i pobeže u ugao. Sad si, mislim se, moj. Po nem iz daljine da radim kao mašina, direktima, da ga ne bih promašio, pa da izgubim ravnotežu, i ekam ga da mi se namesti za kroše. Ali nikako da ga dobro potka im: beži mi, levo, desno, saginje se, i sitnim, mrkim o icama kao u divljeg vepra stalno me gleda pravo u o i. Najzad, odjedanput se saže kao jež, opet mi se uvu e u pleksus, tu me valjda samo dva puta opali, dok me ne otvori, i duf! - opet onaj aperkat. Ja ovako, raširenih i ruku i nogu - na leda!

U publici, ini mi se, tajac.

Odmah sko im na noge. Sudija mi broji.

Tresem glavom, okre em se oko sebe, skaku em. I tek sada ujem da publika urla: svi stoje.

Na "sedam" zauzmem gard; još ne ujem sasvim dobro, još mi sve izgleda kao da je u jastuke umotano. Opet po nemo. On me sada prosto juri. Ja uzmi em, a levu stalno držim ispred sebe. I tako nekako izdržim do gonga.

U pauzi sedim u uglu mrtav preplašen. Dotle sam imao ve oko trideset me eva, a posle ovoga sam izašao na ring još oko sto trideset- etrdeset puta, ali nikad se ni pre ni posle toga nisam ose ao tako smrvljen. Sedim onako i mislim: "Beži ti, lafe, iz ovih konopaca dok još imaš vremena."

U tre oj rundi samo što nisam bežao. Pokušavam da držim strvinu na odstojanju, tražim ga odozgo, kvrcam ga u elo. Ali on me napipao, pa me juri kao mrtvog konja. U životu sam doživeo svega dva klasi na nokauta, a svega sam osam puta u borbi uopšte bio oboren: on me je tada na eo. I u tre oj me je oborio.

Tada je, još iz rata, nekako pomalo bio u modi jedan udarac koji se zvao sfing: to je bio krvni ki udarac, nalik na kroše, ali malo odozgo, poluopruženom rukom, koji je nekako ubrzo bio i zabranjen. Ja ga nisam koristio: to mi je pomalo ve li ilo na

ubijanje, ne na boks. Tri puta mi je u tre oju rundi opet ulazio u pleksus, otuda me otvarao, zatim je dolazio levi aperkat, pa kratki desni kroše i onda bi levom odozgo ispovio sfinj. Dva puta sam mu izmakao, tako da umalo sam nije pao; društvo se naokolo smejalo. Tre i put me je ipak našao. U uvo. Odleteo sam na pod kao da me je šutnuo nogom.

Izgubio sam, naravno. Istina, opet sam ustao, ali jedva sam izdržao do kraja. U to vreme još nisam sasvim shvatao šta je kondicija i to mi baš nije bila ja a strana. Udim se što nas sudija nije prekinuo ranije.

Posle toga sam, kažem, boksovao još sto etrdeset puta i za sve to vreme izgubio sam svega devet borbi. etiri puta od toga - on me je tukao! Nikako nisam uspevao da mu na em slabu ta ku. - Laž je to da ima boksera koji nemaju slabu ta ku. Svi ih imaju! Oni za iju se nije saznalo bili su, svakako, i veoma dobri, ali imali su i sre e da ne sretnu dasu koji bi umeo da im je napipa. Ja sam, na primer, važio za vrstog boksera, umeo sam i dobro da udarim i da podnesem velike batine, i nisam imao staklenu bradu, ali od aperkata sam se uvao kao od žive vatre. Ako me neko tako zgodi u bradu malo ja e, teško sam ostajao na nogama; to je valjda od sklopa vilica: moji zubi zaista nisu baš najpravniji. Isto tako, u eskivaži sam se uvao od saginjanja; na kraju sam se od toga gotovo bio i odviknuo. Jer ako me neko tako, dok sam sagnut, pogodi krošeom u uvo, ja padam kao sve a, ni svi sveci ne mogu da mi pomognu.

Tako sam ja mome prijatelju auševi u vremenom postao stalna mušterija.

O tom prvenstvu, a i o ovom me u i meni novine su dosta opširno pisale i, mada sam u finalu izgubio, ak me proglasile za nekakvu malu bokstersku nadu. Posle toga sam najzad stvarno po eo ozbiljno da treniram. Nekako upravo tada, preuzeo me je trener Miša Poparsi , ovek koji je podigao nekoliko odli nih boksera. On mi je poboljšao rad nogu, usavršio mi udarac, tako da sam vremenom po eo da udaram kratko i žustro, gotovu nevidljivo, i pri tom razorno, nabijao mi kondiciju. To je bio ovek koji me je odli no poznavao i koji je, znaju i koliko volim da se zezam i da jurim ribe, umeo da uve e navrati i mojoj ku i da prokontroliše da li sam na vreme legao. A i ja sam se, moram da kažem, najzad ipak bio nau io na disciplinu; retko sam kasno išao u krevet, a pušio ni pio, recimo, nisam nikad.

Pa ipak, mada sam idu e godine kao junior lako postao prvak Beograda i Srbije u velter-kategoriji - auševi je ve bio senior - a pedesete i pedeset prve kao senior prvak Srbije u polusrednjoj, za sve vreme, sa auševi em sam svega jedanput uspeo da izvu em nerešeno, a tek u našem poslednjem susretu, kad sam bio u vojsci i kad sam stvarno bio pun kondicije, uspeo sam i da ga pobedim. I to mi je bio prvi i poslednji put.

Uloge su nam se za to vreme menjale. Ja sam postao teži i dospeo u polusrednju, a on je ostao u velteru; kad je on dospeo do polusrednje, ja sam ve bio u vojsci i odavno u srednjoj. Ali toliko je na mene kao na mušteriju bio navikao da me je redovno jurio i u težoj kategoriji. Zna li kako se ovek ose a kad pred sam me mora da popije tri litra vode? Ni toga se on nije plašio. Uz to, ja sam ve postajao poznat - po eo sam da dobijam i nokautom, od etiri me unarodna me a jedanput sam boksovao nerešeno, a tri puta pobedio - pa je na meni sada ve sebi pravio reklamu. etrdeset devete na prvenstvu Srbije u velter-kategoriji bio sam veliki favorit, ali sam eliminisan još u

predtakmi enju: on me je to bio presreo. I nikad to nije bila lepa borba, ali je uvek bila veoma uzbudljiva. A ja bih u njoj redovno bio taj koji je dobio batine.

Nikad to ne u razumeti. Izlazio sam na kraj s ljudima s kojima on ne bi mogao ni da sparinguje. S takvima, pružao sam partije o kojima bi se mesecima pri alo: nekoliko puta su me na rukama u svla ionicu odneli. A onda bi mi došao on - prosto bih video kako mu je škembe od popijene vode naduveno kao fudbal - i tukao bi me. Zatim je bilo došlo vreme kad sam i ja njega po eo da obaram. On bi pao i, kao da je tamo ašu vode popio, sko io bi i odmah bi opet po eo da me maže. Tek poslednji put, kažem, kad sam u vojsci dobio nagradno odsustvo baš u vreme otvorenog Zvezdinog prvenstva, tek tada sam uspeo da ga, jedan jedini put, najzad pobedim. Tada je on zaista ve bio isuviše mali da bi mogao da mi naškodi.

4.

A onako, ina e, koliko sam me u konopcima postajao bolji, i koliko sam boks ozbiljnije shvatao, toliko sam bio sve ve i truba . Moj matori je radio, burazer je u komitetu radio, ja sam radio: s lovom - nikakvih problema. Snabdevao sam se - u diplomatskom magacinu. U preduze u, Janku Lisjaku, bio sam ljubimac. Iako me u najmla ima, u radionici sam najpre bio brigadir, a onda - zamenik šefa. I umeli smo da zasu emo rukave. Mangupi su me slušali kao matorog. Umeo sam da kažem: "Mangupi, ovo ima da se svrši, nema da se ide ku i dok ne bude gotovo." I ostali bi, nemaš da brineš. Moj diša nije propuštao moj me . Kaže: "Ljubo, je l' ti treba neki dan za trening? Je l' ti treba da iza eš? Samo kaži." I ja bih u pola radnog vremena uzeo torbicu na rame: "Idem na trening", pa - s nekom šoljom - na Savu ili u bioskop.

Voleo sam ribu, brate! Pošto sam uve e morao ranije da legnem, obi no sam ih, danju, vodio u šumicu. S trolejbusa bih svratio ku i po mantil; imao sam jedan svetli, specijalni mantil, jedino za to. Nju bih ostavio na ulici da me sa eka. I dok bismo polako prolazili Dušanovcem, mangupi se kiko u: "Vrap e uz'o beli mantil!"

I tr ale su, avo bi ih znao zašto, kao mutave. Obi no bih s jednom išao ozbiljno. Nju bih uvao, a naokolo sam klao sve što bi mi palo pod ruku. Ali posle dva-tri meseca i to bi mi dosadilo, probušio bih i nju, i 'ajd dalje: našao bih drugu ozbiljnu. Sedam junfera sam tako odneo. Ni sam ne znam na šta su te slepice tr ale.

S tipovima na Dušanovcu živeo sam dobro: ne diram ja njih, ne diraju oni mene. Dosta njih su mi bili i navija i. Ali mnogi su me i mrzeli. Baš zbog riba. Oni jesu bili dasovani, nema zboru, i svi su imali svoje cure. Ali dok je moj bio itav Beograd, oni su imali relativno uzan teren : Dušanovac, Auto-komanda, Voždovac, dve-tri ribe sa Zvezdare, koje bi ubrzo prestale da budu interesantne, dve-tri sa Kaleni a - i to je sve. Sa Karaburcima su ratovali i tamo nisu imali pristupa, Slavija je za njih bila nekako velika, raštrkana, nije imala svoje zborište i tu se nisu snalazili, Crveni krst, opet, bio je pomalo gospodski. Oni su uglavnom mogli samo da ih menjaju izme u sebe, a to ve nije dobro: kakav je to štos ako su ti curu s kojom ideš ševila trojica mangupa iz ulice?

Negde oko pedesete Stole Apaš je bio na vrhuncu.

To je bio crn, ne baš mnogo lep momak. Imao je gustu, pravu crnu kosu, koja mu je

uvek dosta lepo stojala, iako mu je nekako po injala gotovo sa polovine ela. Retko je oveka gledao u oči: uvek je pogledom nešto tražio naokolo, kao da se na sve što mu priča pravi lud. Bio je i dosta nizak, i, u odelu, činilo ti se, ništa naročito. Ali kad se svuče, na Savi, nisi mogao da mu se ne diviš. Na njemu je ležao mišić na mišiću, svaki tanak i svaki na svom mestu. I - elegantan kao cura: koliko je u ramenima bio širok i jak, toliko si ga u pasu gotovo šakama mogao obuhvatiti. Ruke - nadlanice, podlaktice, nadlaktice - istetovirane. Najviše riba je na Savi i uhvatio. Umeo je iz štosa, za opkladu, iz cuga po tri puta gore-dole da je prepliva.

Tada je imao, valjda, dvadeset i šest. Kao i ostali mangupi, negde je radio, kao mašinbravar, ali je i tamo, izgleda, umeo da se posvađa i da udari; esto je menjao preduzeća. Nije se u stvari tačno ni znalo gde radi. Živeo je s kevom, koja je primala neku penziju; lovu od plate joj valjda nije ni davao. Na desnoj potkolenici, na specijalnom kaišu, u kožnoj kaniji, stalno je nosio sjajnu, kao brijal oštru utoku. Ali retko je upotrebljavao. Jer, sem iz boksa, negde je bio pokupio i neke štosome iz džuda: dirneš li u njega, isto ti se hvata kao da si se našalio sa zmijom, budi siguran da te sutra ni rođena majka neće poznati. A to se zaista moglo desiti samo frajeru: u njega obično niko nije smeo ni da darne, obično je on bio taj koji je nasrtao. Mislim da u to vreme nije olešio samo onoga koga nije hteo.

Glavni štos u to vreme na Dušanovcu bio je da nekoga prebiju bez veze, radi zabave.

Kad nigde ne bi bilo igranjca, nigde se ne bi započeo poker, nigde u blizini ne bi bila neka nova riba, kad bi se pogledao poslednji film, društvo bi bez veze žvalavilo na pijaci ili pred bioskopom. Tad bi neko rekao: "Ajde da nekog olešimo." "Ajde", rekli bi. Ako do bioskopa ne bi sreli nikoga nepoznatog, iz nekog drugog kraja, ili ako odnekud ne bi naišao neki tip s ribom koga bi pred njom mogli da odelju ili bar da orezile, obično bi se nadžonjali kod trolejbuske stanice.

Dva-tri klinca skakavca bi se nacrtala uz samu banderu. Kad bi trola stala i društvo počelo da se istovaruje, oni bi se zakačili za nekog ilagera; gurnuli bi ga, ili bi mu opsovali majku ili nešto slično. Dušanovčani su znali za štos: progutali bi i gledali da što pre ispare. Onaj koji nije bio verziran, mećutim, klinca bi pojurio, dohvatio bi ga za uvo ili bi mu opalio šljagu. Tada bi društvo došlo folu u zaštitu. Ako bi to bio neki ilager penzioner ili neki mekani tip, Stole Apaš bi ostao kraj zida. Gledao bi šta se radi i grickao bi šibicu. Ako bi, pak, mušterija bila oficir ili neki mlađi žvalavko koji se ne bi dao, umešao bi se i sam. Ovek bi zatim ostao da leži, a oni bi se zezaju i se pokupili dalje. Posle bi Stole rekao: "Ajd sad na sovanje, sutra treba da se šljaka." I razišli bi se na spavanje.

Negde oko pedesete na Dušanovcu se osetio deficit u ribama. Oskudevali baš, dabome, nisu. Ali u početku su s mangupima htele da počuju i gimnazijalke, uhvatila bi se i poneka studentkinja - iako to već retko - a onda je došlo vreme kad je sve što je nekad vredelo postalo kvarno i kad se oko njih našla samo gola fufa.

Tad su počeli da izvode drugi štos iz tog vremena. Po četvorica-petorica bi se pokupila i otišla na Zvezdaru ili u Hajd-park; šumica iznad Dušanovca je odavno postala mrtva, tu niko osim njih nije smeo ni da prdne. Tamo bi malo šacovali i kad bi ošacovali neku lepu ribu koja je s nekim tipom malo zavrjlala u neki šušmušljak, žvalavka bi najurili, a na curi bi se izrećali. Ako bi tip bio uporan i hteo da se maklja,

oni bi ga prebili i dok bi ga dvojica držala, na njegove oči bi se na njoj rešali. A cure bi bile toliko preplašene da bi se obično same poturale. Kad bi sve bilo gotovo, rekli bi lafu: "Ti si, bre, daso, baš neka stipsa. Evo ti tvoja gerla, kad si baš toliko navalio. I - fina ti je gerla. Uvaj je." I ostavili bi ih.

Ali oni su hteli da imaju i svoje, stalne cure; da li je na nešto, ne kao one što su se vukle za njima. I, opet u grupama, pošli su da obilaze uskavce po gradu - Lolu, Indeks, Božidarac kod Kalenića, Zvezdino košarkaško igralište na Kališu.

U Loli i Indeksu, međutim, klima im baš nije mnogo prijala. Nekako je bilo jako mnogo tipova, a vrlo malo cura. Ono što je bilo slobodno nije mnogo ni vredelo, a i držalo se na ceni: ne je sa garavcima. A ono što je nešto vredelo već je bilo zauzeto; studenti nisu toliko naivni da bi ih olako pustili. Tamo su mangupi nekoliko puta napravili gužvu, dva-tri puta su nekoga na brzinu izmasakrirali i izgubili se. Ali, posle, ciketani ih uočili i im se Stole Apaš ili Mita Majmun pojave, oni viču: "Evo ih!" I jurnu po desetorica. I koliko god da su i Stole i Majmun i ostali bili dobri, dva-tri puta se nimalo lepo nisu proveli. Nisu to bile baš velike batine, kao što su oni umeli nekoga da oderu, ali su svaki put ipak dobro dobili i na kraju su još morali i da kidaju. Pa čak, posle toga, nikome ne bi mogli ni da se osvete: gde ćeš da uhvatiš nekog kilavog studenta koga ni ne znaš, sem da ga čekaj pred nekim domom? A tamo - ve nimalo nije bilo zgodno. Uopšte, mangupi su se dosta uvali velikih gužvi; u vojsku, recimo, tako je nisu dirali.

Kod Božidarca isto tako nisu bili u velikoj formi; Dušanovac ipak nije tako daleko, uje se šta se tamo radi. Međutim, tu su još ponešto i mogli da uhvate; tu su se, uostalom, i uvali da se ne iskompromituju previše. I - još su ponešto mogli da urade na Zvezdinom.

Tamo smo se Apaš i ja i sudarili.
5.

Ja sam tada baš bio teslimio jednu svoju curu. Pošla da mi bari kevu, folira mi matorog, švecu mi vodi u bioskop. A i sam sam s njom malo bio neoprezan, dovodio sam je kući. Andra, moj matori, već poeo da me zapitkuje: "Šta ti misliš s ovom devojkom što ne izbija iz naše kuće?"

A, to li je, mislim se. Čekaj, nanu ti tvoju.

Imao sam jednog drugara, zgodnog lafa, nekog Laleta, cinkografa iz Borbe. Ali - koliko lep toliko kvaran; strašno drčan neki tip. "Lale", kažem ja njemu, "uđini mi uslugu. Ja večeras treba da se nađem s jednom ribom, a sa Desom sam se dogovorio da je vodim u bioskop. Idi vodi je ti. Evo ti karata. Kaži da sam ja zauzet u klubu. I budi fin s njom, to je fina cura. I - još je cela." - Ekser, cela! Bilo to. nekad! "Ne brini, burazeru", kaže on, "sve će biti u redu."

Ja nisam voleo da se tako oslobađam od svojih cura, i čak bi mi bilo krivo ako bi me kod neke nasledio neki bezvezan tip, ali s ovom sam baš bio zaglavio; ne u valjda da se oženim? Tip je, dakle, to već odveo u bioskop, pa sam ja još jedanput šatro bio zauzet, a trećiput su već sami zakazali. Tad on navalio na nju kao nezdrav. Ona pobegne plaću i.

Sutradan mi slini: "Takve mi drugove šalješ!" Ja se fol zabezeknem. "Kakve drugove? Veze ja nemam! 'Vataš se s tipovima naokolo, pa još imaš obraza da do eš da mi se žališ! Iš, bre, od mene!" Onda joj i kod moje keve i aleta potkujem kopita. "A vi mi", kažem im, šatro strašno ljut, "na ite još neku ovakvu curu kao što je Desa. Za mene ho e da se uda, a uz put ide još sa dvojicom-trojicom." "Što smo ti je mi našli?" pita me Andra. "Što dižeš maglu? S kim to ide?" "Nikakvu ja maglu ne dižem", kažem. "A ona ide s najve im beogradskim mangupoum, cinkografom Laletom iz Borbe, eto s kim. Sam sam ih sino video." - Do e moja Desanka još dva-tri puta. Matori se odmah izgubi, keva se pravi da ima posla. Po ne ona nešto da se žali mojoj kevi. A keva joj kaže: "E, erko, devojka mora da vodi ra un šta radi." I 'ajd zdravo. više se nije pojavila.

To ve e, dakle, došao sam na Zvezdino s mojim starim drugarom iz kluba i partnerom, s kojim sam mnoge ribe uhvatio, Dragan etom Stojiljkovi em jednim velikim lafom i velikim bokserom. - On je, kasnije, godinama bio reprezentativac u velter-kategoriji i stvarno je bio veliki majstor, ali tek je pred samo povla enje prvi i jedini put uspeo da postane prvak i Srbije i Jugoslavije tek kad su se one ajkule Šovljanski i Toma Hladni povukli. Jer pored njih nisi mogao da pro eš nikako druk ije, sem da letiš avionom. - I uz put nam se priklju io i neki Mi a iz mog preduze a, jedan tip bez veze.

Ošacujem ja tamo jednu ribu lepu kao san - visoka, duga plava kosa, lepa glava, šiljate siskice, noga kao salivena. "Dragan e, bog te maz'o", vi em, "ždrakni onu tamo." "Video sam je ve ", kaže Dragan e, "strašna." "Daj", velim, "da je maznemo." "Misliš", kaže on, "ti da je mazneš?" "Pa, naravno", smejem se, "ja. Visoka je za tebe."

A on stvarno nije bio visok. "A šta bi ti falilo da gepiš onu s njom? Pogledaj je, nije ni ona loša." Dogovaramo se mi tako - "Nanu ti kvarnu", kaže on, "dokle u da ti sparingujem, uvek 'vatam lošije ribe od tebe" - kad zapo e igra i odnekud se ka njoj stuli - Stole Apaš! Stiže na vreme i diže je. S njim se pojavi i Mita Majmun i uze onu drugu. Bacim oko malo naokolo i vidim - nešto dalje sede i druga dva dušanova ka krvnika, Ivica Lepi i Steva Džambas.

Au, to ne valja! Odakle se oni stvoriše?

"Ljubo", pita me Dragan e, "vide li ti to?"

"Vidim", kažem. Mislim se šta emo. "Znaš šta", odmah menjam taktiku, "'ajdmo mi da uzmemo one tri što su ostale."

Uzmemo neka tri gabora - a ona u nekoj gužvi, ima ih valjda sedam-osam - sve drugo ve odneseno, kao na hipodromu. Odigramo tu igru.

Vratimo se na svoja mesta.

"Sad emo ovako", kažem. "Prima i emo se bliže, da opet ne izvisimo. I - ti uzmi moju, a ja u tvoju." "Uh, bre, ti ve podeli!" "Ajde, 'ajde, drugi put u ja tebi da sparingujem. A i ti, Mi o, sad gledaj kuda eš, i ti uzmi jednu odande." Sad ja ho u i

njega da uvu em. Ako do e do neke gužve, bar emo biti trojica, iako on s makljanjem nema veze. Ali - neka pravi brojno stanje.

Primaknemo se i koliko onaj dune u saksofon, mi smo ve kod njih: "Molim."

Igram ja s onom malom, Dragan etovom: stvarno nije loša. Pogledam Dragan eta: on nešto žvalavi, sav se isfronclao, ali, izgleda, nema veze - ona gotovo viša od njega i još pomalo diže nos. Krišom šacnem Apaša i društvo: sede sva etvorica i mere nas ispod oka. - Bi e ovde no as krvi do kolena.

"Znaš šta, Dragan e", kažem posle. "Sad emo da ih presko imo. Opet idemo tamo, ali njih dve ne emo da diramo." "Dobro", kaže Dragan e. "Ja kod ove tvoje, izgleda, ništa ne bih ni uradio."

Uzmemo sada neke druge tri. Ove dve odmah zgrabe Apaš i Majmun. I, vidim, situacija se, kao, popravlja. Ivica i Džambas sa ekaše da vide kako e se stvar završiti, pa i oni nešto uhvatiše.

Kad to bi gotovo, kažem: "E, sad pazi. Sad ne smeju da nam izmaknu. I ako primetiš da nam Apaš i Majmun i ona dvojica prilaze ili da idu oko nas, tu više šale nema, kolji prvog koji ti padne pod ruku, ne ekaj da oni zapo nu. I ne razdvajajte se. Budite oko mene."

Tako i bude. Za dlaku izmaknemo Apašu i Majmunu. Oni, da se ne orezile, uzmu neke dve bez veze. Ivica i Džambas se malo povrteše na klupi, pa kad videše da Stole i Majmun igraju, odoše i oni.

Vidim da e ova igra da pro e bez gužve. Sad hvataj na brzinu.

Po nem nešto da žvalavim - kao, nisam je dosad ovde video, ja obi no zapazim svaku lepu curu, dolazi li esto ovamo? - sve u tom stilu. Ona me, kao, malo pogledne - a ima krupne, pametne zelene o i - ali nešto se baš ne lomi. Iz Kragujevca je, kaže, ove godine je došla u Beograd, brucoškinja. Opet ja nešto po injem, i opet nema mnogo vajde. Da l' je Apaš, mislim se, ve obario? A to je bio opak švaler: gde on trzne, ona mora da padne ili zemlja da se prevrne. Ako još nije, sad moram na brzinu da je uhvatim - ili ne u nikad.

A ja i Dragan e smo imali jedan mrtav štos, koji smo sto puta isprobali i sto puta je upalio; mnogo su blesave te žene. Tako sam valjda i ovaj nadimak dobio.

Onako u igri, primaknem se Dragan etu. "Dragan e, burazeru", kažem, "kako napreduješ? Ja baš nikako." "E, moj Šampione", kaže on, "ne znam kako ti, ali ja bih i sa Šovljanskim lakše na kraj iziš'o. Poštuje me kao mrtvog konja." One se, kao, malo nasmeju. Mi se jedan drugome, onda, još malo fol jadamo, i one se - evo ih - otkraviše! Njegova gleda u mene, moja gleda u njega: još moraju da budu fine, ali sad se ve - interesuju.

Odmaknem se ja sada i - klima je ve druga. Posle onog zaleta, još malo se zezam na svoj ra un. Ona me sve eš e pogleda; a ima trepavice kao zavese. Onda pita: "Kako vas je ono vaš kolega nazvao, kakav ste vi to šampion?" Evo je! A ja se lomim od

skromnosti. Ma jok, nema veze, nisam baš neki šampion, samo sam prvak Srbije, nisam jugoslovenski, ali Dragan e je stvarno veliki bokser, iako ni on dosad nije postao prvi, ali taj e to sigurno postati, to je i sjajan bokser i veliki laf - i sad Dragan etu udarim strašnu reklamu. Stare smo mi kurve: on to isto dotle radi meni kod one druge. A posle igre one e odmah da se ispreslišavaju.

Završi se igra. Po em da je otrpatim do njenog mesta i, skroman i fin kakav sam, kažem: "Izvinite, vi jako lepo igrate, nisam skoro sreo devojkicu s kojom bih se tako lepo slagao, i rado bih došao opet da vas zamolim. Ali primetio sam da esto igrate s onim crnim mladi em tamo" - to za Apaša - "pa ako je to vaš mladi , ili imate neke obaveze, molim vas, recite mi, ja se ne u naljutiti." "Ma ne", kaže ona, "nema veze. Ja sam samo dve-tri igre s njim odigrala. A osim toga, pomalo me gnjavi. I ose a se na duvan."

Drugi put smo ih tako e u poslednji as pretekli - Apaš nije bio navikao da se utrkuje, obi no su gerle jurile njega - a tre i put su, im je po ela muzika, same krenule ka nama.

I tada - nas trojica se baš dogovaramo da ih preselimo kod nas; ak je i Mi a kod one tre e nešto bio uradio - kad evo otud Majmuna.

"Zdravo, Vrap e", kaže. "Zdravo, Majmune. Kojim dobrom?" "E, Vrap e", kaže, "ne drpišu se ribe lako kako ti to radiš." "Ne znam, Majmune", kažem, "na šta misliš. Kad sam ja tebi drpio neku ribu?" "Nisi meni, Vrap e, ne pravi se naivan. Apašu. On me šalje. Ono je njegova riba." "Kaži mi, Majmune", velim ja, "je li to stvarno njegova riba ili on samo misli da je njegova. Je li je ve obario?" Još ja pomalo sumnjam. "Pa, možda ve jeste", kaže Majmun, "a možda još nije. Ali - ho e. On kaže - njegova je. I poru uje ti da odustaneš. Ve tri nedelje se ja s njim ovde guzim. Ve tri nedelje je on ovde bari. Moja cura zbog toga sedi kod ku e. A ti, Vrap e, znaš koliko nije zdravo otimati Apašu ribe." "Znam, Majmune", kažem. "Ali i ja tebi nešto da kažem: stari smo mi drugari, ali i za tebe može da ispadne vrlo nezdravo što mi donosiš ružne abrove. A kad ve spominješ svoju curu, tebi, zna i, nije stalo do one s kojom je drugi stari moj drugar, koga ovde vidiš, Dragan e?" "Ne", veli, "ne insistiram." "Dobro je što ne insistiraš. A Stoletu poru i da kavgu s njim ne želim i da ja nikad nisam zalazio u njegov atar. Ova cura, kaži mu, ne samo da nije njegova nego je - moja. I, kaži mu, ona trza na mene. I još mu poru i da ja na nju ne trzam tri nedelje, kao on, nego ve tri meseca; samo što sam je zbog one moje ranije cure malo bio zabatalio. I kao poslednje mu poru i: ne prili i jednom Apašu da nekoga moli da s neke gerle ustane da bi došao na njegovo mesto. Apaš uzima ili ostavlja. Neka se ne bruka. A ja nešto nemam utisak da je ovo takva riba da bismo zbog nje morali da se krvimo. Tako pozdravi Apaša, mog starog drugara." "Dobro, Vrap e, kad tako kažeš", veli Majmun. "Ali nije zdravo nama otimati ribe."

Majmun ode, i ve po e muzika. Sve tri po oše prema nama, ak i ona Mi ina. Po nemo da igramo i odmah se izmaknemo u suprotni ugao: ako po ne gužva, bar da možemo na vreme da ih vidimo.

A tamo - Majmun referiše. Stole gricka šibicu. Onda nešto misli, misli, pa ustade.

Po e prema meni. Smeška se, a, vidim, bled.

Ovako digao ruku.

"Ljubu", vi e izdaleka. "Ljubu, burazeru! Sve je u redu!"

Odmahnem i ja.

"Sve je u redu, Stole, burazeru."

I oni odoše.

Ništa nije u redu, mislim se, Stole, burazeru. Zapamti eš ti meni. - I jeste mi zapamtio. - Sa eka eš ti mene na mese ini, Stole, burazeru. Sa eka eš ti mene u nekoj 'ladovini, kad se ne nadam. Ali, ne boj se, Stole, ni ja nisam naivan, stari moj drugaru.

Posle smo sva trojica sa gerlama zajedno izašli, dobro smo gledali kuda svaki korak pružamo i sva trojica smo jednu po jednu curu ku i ispratili. A zatim su Dragan e i Mi a sa mnom došli do moje ku e, pa su se vratili u grad i tek onda se rastali svako na svoju stranu.

6.

A u to vreme u najve em te e ona volovodnica s Rusima. uje se: drpili ovoga, drpili onoga...

Nemam ja vremena za to. Malo sam kod ku e, ali, kao, vidim, moj matori nešto šuška s mojim burazerom. Muvaju se oko radija. Ne zarezujem ja to: ko, bre, šmirgla uši Rulovcima dok na ovom svetu ima toliko riba!

Odjedanput, jedne no i, dva tipa upala u našu ku u - kod nas se, hvala bogu, nikad i nije zaklju avalo - upalila svetlo i neko me vu e za pidžamu: "Diž' se!" "Šta je, bre?" velim. A kroz prozor vidim, tre i tip stoji u dvorištu, pazi na ku u otpozadi. "Diž' se. Jesi li ti Vladimir Sretenovi ?" "Ma jok, bre!" Još ja ne kop am. "Idi odavde! Ugasi tu sijalicu, 'o u da spavam!"

Drpiše mog burazera! On bled, a veli: "Pusti e me, to je neka greška."

Ekser što je greška! Pro e desetak dana, pro e mesec - njega nema. Posle mesec i po, umesto da puste njega, do oše i po Andru. Krk! Ode još neko vreme i ja to još nekako ne shvatam sasvim dobro. Vu em kevi neke pakete u DJušinu ulicu, ekamo tamo u redu. Moja keva isto pošizila. Vratimo se ku i, a ona im pregleda veš par e po par e, ljubi ga i zapomaže: "Jao, mili moji! Jao, Andro, mužu moj! Jao, Vlado, dete moje! Jao, koga u pre da opla em!"

Šveca, koliko je vidi takvu, isto tako po ne da slini. Ludnica.

"Šta ti je, bre, kevo?" vi em. "Jesi l' ti pošizila! Pa, ista su to govna! Oni se, bre, zezaju, šta ti je? Pusti e ih!"

A ona odgovara:

"Jao, ne e! Jao, nije to isto! Jao, ne e se oni meni više vratiti! Jao, jadna, šta u i kako u! Jao meni, sinjoj kukavici!"

Digoh ja ruke i od cura i od svega, pravo s posla tr im ku i. I na treninge prestadoh da idem.

Ne pro e mnogo, evo Poparsi a, mog trenera. "Gde si ti?" pita me. A vidim, ljut. "Opet si po eo da se zezaš." "Ma, jok", velim, "kakvo zezanje. aleta i burazera mi orkirali. Ne mogu da ostavim ove dve same kod ku e. Poludeše." "Što?" pita on. "Ne znam", velim, "zašto. Valjda nešto zbog Rulovaca." On ovako u ini rukama: "Uh, ne pipaj u to! To je opasno! Ti se ne mešaj!" "Ma, ne bih se ja ni mešao", kažem, "ali pogledaj ove dve kukavice. Šta u s njima?" On opet: "Nikako se ti u to ne mešaj! A na treninge, molim te, gledaj da nekako ipak dolaziš." "Dobro", velim, "gleda u. Do i u."

Sutradan stvarno odem.

Tamo vidim jednog iz uprave.

"Molim te", kažem mu, "poru i Starome Periši u da ho u da ga vidim. Hteo bih da nešto razgovaramo." A Stari Periši , narodni heroj i pukovnik - naš je predsednik. Nema levu ruku do lakta.

Ode, tako, još nekoliko dana; opet ja redovno treniram.

Ponovo vidim onoga.

"Šta je bilo?" pitam ga. "Jesi video Staroga?."

"Kaže", odgovara on meni, "zauzet je, ne može sada. Bolje, potraži ga u kancelariji."

Meni nešto, ovako, iz stomaka navrnu na usta.

"Kaži Starome da do e! Ovamo! Ovde se pravi boks, a ne u njegovoj policijskoj kancelariji! Nisam ja policajac nego bokser! I još mu kaži: ja sam šampion, a on je seronja! On neka do e! Neka do e ako ho e još da me vidi." - A mene u klubu uvaju kao malo vode na dlanu.

Kroz dva-tri dana evo Staroga.

"Zdravo, Šampione", kaže. "Jedan seronja te pozdravlja. Jedan stari seronja, koji je na govnenrenju i ruku izgubio." Narogušio se matori, ali, vidim, više me folira nego što je stvarno ljut.

"Dobro", velim, "Stari, dobro. Ne 'vataj odmah na to. Treba li zbog toga malo da otpla em? Kaži samo, odmah u da prolijem neku suzicu. Ribe, ujem, dobro 'vataš i tom jednom."

On se malo trže.

"U redu je, Šampione. Ne treba da pla eš."

"Ja tebe", kažem mu, "nikad dosad nisam zvao. Niti sam ti ikad nešto tražio. Jesam li?"

"Ne", veli. "Nisi."

"E, pa kad nisam i kad te sad zovem, zna i, imam neku debelu muku. A ti ne dolaziš. Zašto?"

"Šampione", veli on, "znam za tvoju muku. A ne dolazim zato što ne mogu da ti pomognem, eto zašto."

"Kako", kažem, "ne možeš?"

"Tako, lepo. Nije to moj sektor. A i da jeste: ja e je to od mene, Šampione. Sitan sam ja tu."

"Pa onda mi bar objasni. Šta je ovo?"

"Ne znam", kaže. "Misliš da ja znam. Ništa više ne znam."

"Kako", velim, "ne znaš? Ko e onda da zna?"

"Dobro", kaže on. "Onda znam."

"Ne", velim. I ve vidim da više ne mogu da se kontrolišem. "Ne znaš. Ali onda - znam ja! Ja u tebi da objasnim. Ista ste vi, Stari, govna! Pomiri ete se vi! Opet ete vi jedni drugima da ližete dupe! A ako uz put neko odapne - nema veze, ševac vas za to boli! Posle možete spomenik da mu podignete. U to se bar razumete."

On me gleda.

"Mnogo si se, Šampione, nazlio."

"Ne", velim, "nisam se nazlio! Kita mene boli za vas, i za jedne i za druge! Eto vam vaša politika! I za one dve budale me kita boli! Ali - keva e da mi odapne. Poludela ve . A iji e to onda, Stari, biti sektor? To ti meni, molim te, kaži."

On, prosto, ne trep e.

"Ti si, Šampione", kaže, "dobar momak, i još si bolji bokser. I ne zezam te ja kad te zovem Šampione. Stvarno si, pravi si šampion. Ali mnogo si se nazlio i vidim da ve eras ne mogu da iza em na kraj s tobom. Kako ve eras ja da ti objasnim da sam sitan za te stvari? Ipak, pokuša u nešto. Ne nadaj se mnogo. Ali bar emo znati šta je. Pritrpi se još nekoliko dana. Javi u ti."

I rastadosmo se.

Pro e u iš ekivanju i tih nekoliko dana. Ja - kao na trnju. Ne mogu više da gledam one dve slepice kod ku e.

Evo, najzad, Staroga.

"Došao sam", veli, "samo da ti kažem da sam se raspitao kod drugova."

"I?"

"Oca e ti pustiti. Ne e možda baš odmah, ali e ga sigurno uskoro pustiti."

"A šta e biti sa burazerom?"

"Za njega ništa ne mogu da ti kažem. ekaj malo, vide emo."

Otr im ku i. Ispri am kevi.

A ona smakla maramu sa glave, rasplela se i odnekud izvla i svetog Nikolu; to je nekad bila naša slava. Namešta ga na krevet i onako kle i pred njim. "Fala ti, Sveti, što si me uslišio. Fala ti što mi ih vra aš. Fala ti, do kraja života u ti služiti."

"Šta ti je, bre, kevo", vi em. "Idi umij se, priberi se malo! Kakve te sad ikone spopale, kakav sveti Nikola! Zahvali se Starome Periši u, on ti je to u inio!"

A ona vi e:

"I njemu, Bože, vrati. Posvetila mu se ona sakata ruka. O, da e Bog da e tako i biti."

"Ma ti, kevo", kažem joj, "mene ne slušaš. Pusti e samo aleta." A malo mi, kao, strašno: ona za Vladimira, izgleda, ni pet para ne baca. Samo joj je do matorog stalo. "I što si se pomamila s tom ikonom? Ne brukaj ni sebe ni njih. Šta e da kažu kad do u, pa uju da si postala bogomojka?" - A i Andru poslednjih godina bilo nešto uhvatilo, i on joj to više nije dao.

"Neka kažu", veli ona, "šta ho e, samo neka do u ku i. A Vlada je mlad, on e sve izdržati."

7.

Nekako baš tada, ini mi se, otpo e i ekipno prvenstvo. Ja - potpuno van forme. Tri puta sam izašao - dva puta jedva izvukoh nerešeno, jedanput isto izgubih. A i te nerešene ne znam da li sam baš bio zaslužio ili su mi onako, na slavu, dali.

Opet po nem ozbiljnije da treniram. Jok, more, nikako mi ne ide. Nikako da se sredim.

Najzad se još i povredih. Ništa strašno - malo sam uganuo prst - ali ne mogu ni na posao ni da boksujem. Jednog jutra, nešto se s onim zavojem muvam po ku i, kad -

evo ti moga Andre. Vu e nekakve prnje.

I ranije je bio sed, a sad, ini mi se, beo kao ovca. I lice mu nekako belo, kao okre eno, i podnadulo.

Koliko do e do praga, po e da pla e. "Mislio sam", kaže, "da ovaj prag više ne u prekora iti."

Zagrlio nas sve troje i svi sline. A on - mene i švecu i gleda i ne gleda; ali matoru stegao i ne pušta. Ljubi on nju, ljubi ona njega, bez zazora: briše suze on njoj, briše ih ona njemu. Vode matori ljubav.

Slede ih nekoliko dana ale i ja sedimo kod ku e.

On, vidim, uplašen na mrtvo. Duše u njemu nema. Drugi ili tre i dan po dolasku otišao do preduze a. I, bogami, otpustili moga matoroga! "Ne e", veli, "ni da razgovaraju."

"Pa, dobro", pitam ga najzad, "šta to bi?" Ho u da ga pitam: šta su ti u inili kad su uspeli da te ovako probuše?

Moj ale odgovara: "Ništa me ne pitaj." "Jesi li video Vladu?" "Ne." "Šta e biti s njim, ne znaš?" "Ništa", veli, "ne znam i ništa me ne pitaj."

A i ti se u to ne mešaj." Ja se nasmejem: "Ne misliš valjda da i mene mogu da upetljaju s Rulovcima?" "Svašta oni", veli, "mogu." Odjedanput, jedno poslepodne, ne primiše nam paket za Vladu. "Zašto?" pitamo. "Nije", kaže, "tu." "Kako nije? Pa gde je onda?" "Javi e vam se."

`Javi e vam se'

Potr im ja Starome Periši u. Jedva ga prona em, jedva do em do njega.

On se zdravi sa mnoma, vidim, nešto se ukrutio. 'Ladan.

"Šta je ovo, Stari? Burazer mi više nije u DJušinoj. Ne primiše nam ni paket."

"On je", veli, "otišao dalje." I ovako u ini rukom. Nasmeja se valjda.

"Kuda to dalje?" pitam.

"Zna se", veli "kuda. Imamo mi jedno lepo mesto za njih."

"Kakvo lepo mesto?" A ve pomalo po e da vri u meni.

On to valjda primeti.

"Ne boj se ti, Šampione, za njega. Tamo e malo da radi. Malo e da tuca kamen." I opet ne izdrža nego se nasmeja. "Dobija e knjige, novine."

"Kakve knjige, kakve novine? Šta će mu to kad je na robiji?"

"Nije to robija, Šampione. Nismo mi kapitalisti. To je - popravni rad. Mi ćemo da ga prevaspitamo. Kad se popravi, pusti ćemo ga."

"Kako", velim, "da ga prevaspitate? Onako kao oca? Šta ste mu to učinili kad ste uspeli onako da ga probušite? I otpustili ste ga s posla: ej, bre!"

A on mi kaže:

"Pa nego šta! Nema za takve mesta kod nas! Mora da plati!"

"Nema za takve mesta", kažem; a još se uzdržavam. "A za kakve onda ima mesta? Pa, bre, Stari, moj ale je još dvajes' četvrte štrajkovao u ovom Beogradu! On se borio za ovu zemlju, kao i ti! A moj burazer, on je - ti to znaš! - za vreme rata pola Dušanovca zapalio. A od rata tako reći u komitetu je i spavao. Ni sa devojkama zbog komiteta nije stigao da ide."

A Stari mi odgovara:

"Ti meni pre neki dan reče da te ne 'vatam na moju ruku. A na šta sad ti mene 'vataš, Šampione? I da znaš: to je bilo! Nema to veze! Za takve kao što su tvoj otac i tvoj brat - nema mesta u ovoj zemlji!"

"Pa u kojoj onda, Stari, molim te, ima? To mi kaži. I zašto, bre? Zar zato što su slušali radio?"

"Nisu oni samo slušali radio, ne pravi se lud! Pričali su svašta, i bila je to cela banda! Tvoj otac je izlapela budala, i zato smo ga pustili. Ali tvoj brat je znao šta čini! On je - banda! Tako se i u istrazi držao. I ne pitaj me ništa više."

Ja uzdrhtah valjda onako kao što sam samo prvi put kad sam na ring izišao uzdrhtao.

"Banda, veliš? Znaš šta, Stari: stariji si čovek, i voleo sam te i poštovao kao mog alca. Ali sad u ti reči: ti si banda, Stari. Ništa nisi bolji od njih. Još si gori!"

On preblede kao smrt. Ustade.

"Šampione", polako mi veli, "to mi je poslednji put rekao još Bečevci."

Ali mene sad samo sekirom možeš zaustaviti.

"Kita me za to boli, Stari. Kita me boli i za tebe i za Bečevca. Ništa i nisi bolji od njega! I opet u ti reči: ti si banda, Stari! I svi ste vi banda! Ne zna se ko je od koga gori! Poludeli ste, svrake su vam popile mozak, eto šta ste vi, eto šta si ti."

On još stoji.

"Dobro je sad, Šampione. Sad idi. Rekao si sve što si imao da mi kažeš, i idi. I odsad da vodiš računa o tome šta govoriš! Dosta sam te branio. Odsad više neću. Imamo mi

podatke i za tebe!"

"I za mene?" velim. "E, baš me za to zaboje ovaj moj zaguljeni ševac! Možete malo da me uhvatite, pa da me pomuzete, tako poru i tvojim policajcima! A što se odlaska ti e, oti i u, i to u vrlo dobro oti i. Ispisnicu da mi daš. U Radni kom sam se ja gotovo i rodio i nisam mogao ni da zamislim da u jednog dana oti i. Ali sad više ne mogu da boksum za vas. Postaraj se da ovo bude naše poslednje vi enje."

I izi em.

Kad se na oh napolju, bogami, svašta mi do e u glavu. Ispisnicu mi, mislim se, sigurno ne e dati, mogu da budem zadovoljan ako me još i ne drpe...

8.

Ništa o tome kod ku e ne pri am. Me utim, ne pro e ni nekoliko dana - ja u me uvremenu ne treniram - kad, u preduze u, zovnuše me telefonom. "Dodi", vele, "posle podne u upravu."

Dadoše mi ispisnicu! Bez problema! Kažu, "Stari je rekao da ti napišemo ispisnicu, i on je ve i potpisao, ali opet da te pitamo: što ne ostaneš? Ovde si ti i ponikao." "Znam to", velim. "Vaše brošurke itajte sami."

Odem pravo u Zvezdu. Oni ovako - raširenih ruku. "Odavno mi mislimo na tebe." Boli me ševac, mislim se, i za vas što mislite na mene. Ja se vas ne bih ni setio.

Odmah po nem da treniram - i sve onako traljavo. Ne ide mi, pa bog! Posle petnaest dana ve sam imao pravo da nastupim za njih i oni me odmah naguraju u ekipu. Susretnem se s nekim de ki em Petrovi em iz BSK-a; dobar mom i , i sr an, fer bokser, samo - bez iskustva. Gledam ga pred borbu: ako ne pobedim nokautom, mislim se, još u prvog ili najkasnije do sredine druge, dobi u batine kao vo.

Koliko onaj kucne, ja navalim. Na po etku druge runde nekako ga potka im i on odlete na daske. Sudija mu broji, a ja se mislim: ako se sad ne preda, kako sam se nazlio, tako u ga izmasakrirati da ga ni ro ena majka ne e poznati. Uto mali zauze stav i ja ve po oh prema njemu, kad - ulete peškir. Dobro je.

Navija i me, posle, na rukama odneše u svla ionicu.

A kod ku e - pomor. Burazer se ne javlja. Matori nešto pr ka po bašti: a kad smo mi to radili? Mi smo svi metalci, još deda mi je to bio! Po eo da obilazi ulice, da se raspituje da l' negde ima neka brava da se popravi; popravlja unkovce: ej, bre! A i ja sam ufitiljio. U Radni kom nikakvih problema nisam imao. A sad?...

I uto ve stiže i jesen: jednog dana kod ku e me sa eka poziv za vojsku!

Ja sam se k'o bajagi upisao u neki tehnikum; ispite, hvala bogu, nisam ni pomišljao da dajem. Ali da sam u Radni kom, na to bih je lako odložio.

Potr im po potvrdu, pa s njom - u vojni odsek.

"Ja u im školu", kažem. "Kako u sad u vojsku?" Sav sam se uprepodobio.

A onaj vojak me gleda, pa moju potvrdu - fik-fik! - na etvoro! "Drugome ti to", veli. "U idu u sredu da budeš ovde sa stvarima."

"Dobro", kažem; vidim da moram da se pomirim. "A kud idem? Ja sam bio odre en za školu rezervnih oficira. Na godinu dana."

"Dobio si drugi raspored", kaže. "Ideš u specijalne, desantne jedinice."

"Na koliko?" pitam.

"Na tri godine."

Na tri godine! Reši mi Stari Periši problem.

E, nanu ti policijsku, mislim se, baš da te molim.

Potr im Dragan etovoj ku i.

Sa ekam ga dok se ne vrati s posla. "Dragan e", kažem, "mene pozvaše u vojsku. I to na tri godine. Pomagaj ako boga znaš. Zaposli mi matorog. Kako da ih ostavim bez hleba?" A on u bravarskom Partizan nekakva markica; opet preko boksa, kao i ja. "Znaš šta, Ljubo", kaže. "Kod nas takve isto tako otpuštaju. Prekju e su baš trojicu otpustili. I to nisu bili u orci. I još se uz to drže govori." "Ma, niko ne e da zna! Ko tamo zna moga Andru!" "Znaju ga oni koji treba da ga znaju. Provali e se stvar."

Ej, majku mu! Ne valja.

"Ništa", kažem. "Šta možeš." Po nem da se spremam da idem.

"Znaš šta", kaže Dragan e. "Možemo ovo da probamo. Mi radimo neke objekte u Zaje aru i Mladenovcu, i tražimo ljude za teren; akordaše. Daj tamo da ga pošaljemo. Ako baš i saznaju, mogu da kažem da nisam znao. Boli me ševac za politiku, ja se s tim ne zezam." "Dobro", velim, "bolje išta nego ništa. Iako on za teren baš više nije. Ne znam šta e tamo, na akord, i da zaradi. Ali makar to." "Dobro", kaže i Dragan e, "daj da probamo. Neka on podnese molbu. I neka tamo ništa o orci ne žvalavi."

Tako i bude. Pro e voz s mojim Androm i on ode u Mladenovac. A mene pošalju bogu iza le a, u Divulje.

Ali bilo to bogu iza le a ili ne, svejedno, glavno je da nisam bio tu kad je bilo najpotrebnije.

9.

A u to vreme, Stole Apaš - caruje na Dušanovcu. Kao i on, momci iz njegovog

društva, kad se svuku, svi po telu išarani kao detli i, svi nose boksere, svi imaju specijalne utoke u džepu; sami su ih pravili. I svi ga slušaju kao malog boga.

I - nekad se još i znalo koga će da potkaće: sad delju sve redom. Ništa se više ne zna. Nekad su na Dušanovcu hvatali samo džulove ili ljude sa strane; sad više niko ni u šta ne može da bude siguran; da li ćeš, sišavši sa trole, do kuće sti i itav ili sa polomljenim rebrima, to je sve više stvar sreće ili nesreće, to ti je svakodnevna lutrija. Kad uhvate nekog caleta samog, zna mu se; zatim nekoliko noći ne spavaju kod kuće, a onda opet sve po starom. Cure su isto tako nekad hvatali samo napolju; sad ih jure i po Dušanovcu. I, znalo se, neke neće da diraju: one s kojima su sami išli u školu, ili mlađe, koje su išle s njihovom braćom i sestrama. Sad se ni to više ne ferma.

A cajkoši u to vreme - valjda imaju važnija posla. Nigde ih nema. Kad se i desi da dođu na Dušanovac, idu sve po trojica. I onda, malo provrljaju po pijaci, kao da su im džulovi najveći problem, kroz vrata prigrvire u kafane i bioskop, pa 'ajd natrag. Sve mirno, i svi zadovoljni; oni valjda još i ponajzadovoljniji.

Ali na dva-tri meseca pre nego što dođu ja da pođem u vojsku, na Dušanovcu se pojavio i neki cale Sulja. Nešto ne mogu da se setim da je ikad iko od njih tamo došao sitan, a ovaj je bio pravo brdo od oveka. U početku je i on na Dušanovac isto tako zalazio samo u društvu i, kao i ostali, ponašao se mirno: kad ve ništa ne možeš da uiniš, onda bar uti. A onda, mic po mic, vremenom, malo-malo, pa se uje: Sulja noćas uhvatio na mesećini toga i namestio mu koske; Sulja jutros sredio toga; Sulja namestio rebra tome ...

Kakav je on bio ranije, ne znam, tek - došlo vreme kad je Sulja postao za Dušanovane prava kaznena ekspedicija: ništa bolji od Apaša i njegovog društva. Ne znaš od koga pre da se braniš. Izvan Dušanovca on je bio miran i uredan. Ovde, koliko krene od Rejona, razdrli se kao raspop, zasuće rukave i uzme pendrek u ruku. Više se ni s kim od svojih u društvu nije ni pojavljivao: uvek sam. I dok stigne do kupatila - dvojicu-trojicu je sredio!

I, kao i Apaš, više ne bira. Kad uhvati nekog iz Stoletovog društva samog, odelje ga pre nego što ovaj uspe i da zine. Tako prebio Ivicu Lepog, tako udesio Mitu Majmuna, tako prošao Džambas. A onda naiće na celu grupu, zajedno s Apašem - i nikoga i ne pipne. Proće izmeću njih, poglednu se, ali kavgu ne zameću. Jedino što one koje je nasamo već bio dohvatio uz put zezne: "Šta je, Mito, jes' to ispao iz trole?"

Ali tako je Sulja premlatio i mnoge klince, a i mnoge druge, potpuno nedužne ljude, pa čak i Peru Manojlovića, invalida bez noge do kuka, koji nikad nikakve veze s Apašem nije imao. Pera mu viće: "Ma ja sam, bre, invalid, zar ne vidiš!" A ovaj mu odgovara: "A jes' to sa etnicima zaradio?" "Ma, jok, bre, kakvi etnici! Na frontu sam bio!" "Jesi, jesi, sa etnicima, kad ja ka'em!" I udri još bolje. - Jednostavno je znao, kad mu se niko na ulici ne bi nacrtao, da uće u kafanu i im ugleda dvojicu kako sede zajedno, bez pitanja i reći po ne da ih delje. "A što ti", veli, "laješ na narodnu vlast?" A ljudi nemaju veze, piju pivo.

U početku, po neko je još i pokušavao da se žali. A tamo da li bi mu nešto uradili ili ne bi, ja ne znam, tek, posle, Sulja dasu potraži, pa ga namesti još bolje. - Umuknuo svet. Isprazniše se dušanovske kafane.

Stole - da pukne od besa. "Majku vam pedersku", vi e na svoje alamane, "zar ona vre a govana da vas udesi! Ni za šta niste!" I preti mu: "Namesti e se on meni." Sulja, opet, eka njega. Kad bi ga negde no u sreo samog, on bi mu ve rešio problem. Danju, me utim, tu je uvek cela banda ...

I tako, poru uju oni ponešto jedan drugome, vrebaju se, ali kad se sretnu na ulici, poglednu se dobro - i pro u jedan pored drugog.

Odjedanput, jedne ve eri tog leta, prvog otkako sam otišao u vojsku, Sulja se, prvi put uopšte, na Dušanovcu pojavio u civilu.

Kod bioskopa, samo što su se vratili sa Save, celo društvo: Stole, Majmun, Ivica, Džambas, Milan e Goli, svi, više od deset njih valjda.

Pro e Sulja pravo kroz njih. Svakoga gleda pravo u njušku i smeška se. Oko njega - tajac.

Kad on ve malo odma e, Stole povu e još dim, pa nagazi kokavac.

"O Suljo!"

"E?" kaže ovaj.

"Je l' te to, Suljo, najuriše iz milicije? I njima si, izgleda, dojadio."

"Jes', vala", kaže Sulja. Okrenuo samo glavu i smeška se.

"Pa, Suljo, odavno ja tebe ekam. Kad je ve tako, mogli bismo mi malo da se promarišemo."

"Vala, Apašu, ekam i ja tebe. Nikako da mi se zgodiš. Ali, more i ovako."

"Dobro, Suljo", kaže Stole. "Al' da nemaš ti tamo negde neku malu pucu? Pošteno, a?"

"A šta, Apašu, s tobom more bit' pošteno? Al' kad ka'eš, evo. DJe b' je?" I ovako razrgne kaput.

"Kad je pošteno, nek je pošteno", kaže Stole.

"Evo, i ja u moju utoku da ostavim." I zadigne nogavicu, pa otkop a kaiš.

I tako je po elo.

Ve a mara kod nas ni pre ni posle toga verovatno nije vi ena.

Kažu da na Dušanovcu niko dotle nije popio ve e batine nego Sulja tog dana. Ali - kljusina je to. Stole bi mu se privukao i pripucao bi mu seriju od tri, pa i etiri takva komada od kojih bi i konj crk'o. A on se zaljulja kao zrela kruška, ukrsti o ima - i

ostane na nogama. Onda u onoj gužvi ispruži ruku, i Apaš odleti tri- četiri metra dalje u prašinu. Žurno bi sada Sulja potrčao da ga dovrši. Ipak, on je za Stoleta bio i trom i nevešt: ovaj bi ga već kao stojeći. Opet bi pokušali da se ciljaju: Apaš bi ga gotovo svaki put pogodio, Sulja bi se sit iznapromašivao. Najzad bi ga opet samo jedanput pogodio i Stole bi se još jedanput profuzao po prašini. I onda opet sve iznova...

Tako su se vitlali od bioskopa do pijace. Ali snaga je snaga. Kad su stigli do pijace, Stole više nije ličio na sebe; sva su mu vešice bila oljuštena od kaldrme. I mada grogi obojica, cale, koji je i dalje ostajao na nogama, sad je sve više nadjavavao. Najzad, na samoj pijaci je još jedanput uspeo da ga pogodi. Stole odleti, i to nekako tako nezgodno da padne čak pod težu. I dok je, ionako već polumrtav, ovamonomamo, pokušavao da se izvuče, evo već Sulje nad njim.

Jednom ga je Sulja udario tako kao da hoće da mu otkine glavu: Stole je zalepršao rukama kao dživdžan i odleteo. Drugi put mu je Sulja prišao još dok je ustajao i opet mu načinio hirurški zahvat na glavi: opet se Stole besplatno provozao po prašini. Onda mu je cale, kao radnik koji je završio neki težak posao, već sporije, ali i samouvereniji, prišao da ga zaista dovrši. Sad ga više nije čekao da ustane. Sagao se da ga podigne: Stole je već uao. Uhvatio ga za kosu, podigao do sebe i, onako polupijan, nanišanio. I to mu je bila druga greška tog dana.

Kako se Apaš, onako polumrtav, kad vijuge ovekui više uopšte nisu u stanju da rade, toga u stvari jevtinog štosa u tom trenutku setio, ne znam, ali on mu je odjedanput već obema rukama pritisnuo šaku na svojoj glavi, samo je opustio kolena u uanji - i onome ligamenti pucaju kao da su od stakla. Sulja je stigao samo da urlikne.

Sad je za Stoleta već preostao lak posao. Predahnuo je, pa ga je gađao nogom u jaja, pesnicom ispod pojasa u želudac, a šakom u oči, u grkljan, zavrati. Sve dok se cale nije strovalio. A onda, za svaki slučaj - još nekoliko puta nogom u bubrege ...

Zatim se nekako nekud odbatrgao, a Sulja je ostao da leži nasred dušanovake pijace kao vreća trulog paradajza. Kolima za hitnu pomoć su ga odneli.

10.

Naravno, nije se na tome završilo.

U ranu jesen te godine došao sam na prvo odsustvo. Za tu godinu rukavice nisam ni video; odmah odem u Zvezdu malo da treniram: uželeo sam se. Kod kuće - sve kao što sam ostavio. Burazer počeo da se javlja iz nekakvog Bakra, šveca se još više razvila i, još i ranije lepa, sad postala prava lepotica. I - Dragan e se muva oko nje! Fol dolazi mene da vidi, a, ovamo, stalno bleji u nju. Kevali ale mi baš ostareli. ale se još lomata po terenu, ali nekako baš oronuo, tužno ti i da ga pogledaš. Kubure s parama.

A na Dušanovcu - mir! Posle one makljaže cajkoši najzad požizili, pa odjedanput došli sa tri marice i sve što su našli, i krivo i nedužno, odvukli. Dabome, radili su oni sli ne stvari i ranije. A dasovani bi negde posedeli mesec-dva, pa kad se vrate - sve po starom. Sad ih, međutim, i ne puštaju tako brzo, a osim toga, što je glavno, više im nema Apaša.

Ne zna se gde je Apaš. Traže ga cajkoši, traže ga drugari, a on se samo ponekad kasno uveče za trenutak pojavi i, kao hajduk, odmah nekud nestane. Nema ga ni u ranijem preduzeću. Ko zna gde radi i da li uopšte radi. Malo ga je ko odonda i video.

I - traži ga još jedan. Sulja.

Dobra dva meseca je Sulja oduvao u bolnicu slomljena ruka, slomljeno nekoliko rebara, slomljen nos. Sav iskrpljen. Ležao je u bolnici, ali ga, izleže, otpustili iz bolnice, a onda mu i njegovi drugari rekli zdravo. Najurili Sulju iz milicije! A on se zaposlio negde kao portir, doselio nekud na Karaburmu i otuda poručuje: "Javite Apašu da ga čekam."

I još se nešto zucka po Dušanovcu; samo najbolji njegovi pajtaši to znaju: "Sulja ipak sredio Apaša. Apaš prokašljao." Teško je u to poverovati, jer je Stole kao mačka, ali sve upornije se govorka: "Sulja probušio Stoletu škrge. Apaš propljuvao crveno."

Ne zna se ta nošta je. Ali da nešto ima - sigurno je...

Odsustvo kao odsustvo - brzo prošao. Za tih petnaestak dana malo sam trenirao, pojurio neku curu - i gotovo, mora se natrag. Pozdravim se s mojima: niti mogu ja njima da pomognem niti mogu oni meni.

U jedinici, koliko stignem, evo nekog kapetana Zorića; znam da negde pomalo trenira boksera. "Ti si Sretenović?" "Jesam, družo kapetane." "Ti si bio prvak Srbije u polusrednjoj?" "Jesam", kažem. "Dobro", veli on. "Sutra ćemo da po nemo da treniramo."

Sutradan - ja još malo mogu da vitlam rukama - malo sparingujem s nekim tipom, malo, ovako, pimplamo, a on usjajao oči u mene, pa ne trepće. Sledećih dana stalno je oko mene, ali još ništa ne govori: gleda i čuti. Tek posle, valjda, desetak dana malo počeo da me popravlja.

Zakaže se me s nekom jedinicom. Ja glatko dobijem. Još dva takva meča - opet ja glatko dobijem. On mi kaže: "Ja sam te, dečko, dosad posmatrao. I sad ti kažem: slušaj ti mene i nađi u te velikim bokserom."

Negde u novembru zakaže se jedan veliki meč. Nekako se desilo da je u Divuljama i naokolo bilo više dobrih momaka i Zorić, zajedno sa drugim trenerima, namisli da nas pokupi u jednu ekipu i da nađi meč s reprezentacijom Zagreba kog garnizona; javni meč. Zakaže se to negde za drugu polovinu novembra. I, čak, za ono vreme, dobije dosta veliki publicitet. Novine donesu sva imena, s nekim malim bokserskim biografijama, Zoriću i zagrebačkom treneru objave i slike.

U to vreme u Zagrebu je vojsku služio i neki buzdovan Ognjanović iz niškog Radničkog, s kojim sam se ja veći tri puta sreo.

To je bio takav bokser kakvog je svako ko je imalo veze sa boksom imao morao da mrzi. On se ovako podboči, pokrije njušku do oči, s levom nogom ispred sebe, polako se primi. Udaraj ga koliko hoćeš, podnosi on batine kao svinja. I pri tom te nišani desnom: ako te pogodi, glavu će ti odšrafiti, kroz konopce će te izbaciti. Mnoge

je tako osakatio i ljudi su ga se bojali kao avola.

Ali to je stil koji je ko zna otkad pro itan: bilo je bar deset boksera u Jugoslaviji koji su nekako s njim mogli da iza u na kraj, a nas trojica- etvorica smo ga u svakoj prilici mogli isto dobiti. Kažem, tri puta sam se ve s njim sretao i sva tri puta sam ga dobio.

Zašto su se u tom zagreba kom listi u baš za njega toliko zainteresovali, ne znam, tek, tamo mu je izišla i slika i opširno su citirane njegove prognoze o me u, pri emu sam, kao njegov protivnik, naravno, na dnevni red morao da do em i ja. Uglavnom, sada, ta cepanica preko tog lista meni poru uje: "Sredi u dušanova kog leptana. U formi sam", veli, "kao nikad dosad i nokautira u ga u prvoj rundi. Možda u ga zbog publike pustiti malo duže. Ono pre, sudije su maminoj mazi pomagale." Nije to tamo možda baš tako pisalo, ali - to je zna ilo.

E, nanu ti repatu, ti eš mene da središ!

Do e neki momak iz tog lista. "Poru i ti njemu", kažem mu ja, "da e dobiti batine kao nikad u životu."

Moj Zori vrti glavom: "De ko, takve stvari ne smeju da te nerviraju. Ti moraš da živiš svojim životom i da boksuješ svojim stilom." Ja ga blažim: "Ma, jok, nisam se iznervirao. Ništa se vi ne brinite." A u sebi sav ceptim od besa. Ja mamina maza! ekaj, džibronjo, namesti u ja tebe. Pamti eš ti mene dok si živ.

Treniram ja kao sumanut. I no u bih gotovo u ao u sali.

Najzad otputujemo u Zagreb. Boksujemo na otvorenom, na Trešnjevci; desila se topla ta jesen.

Naokolo - sve krcato.

Odmah ja jurnem. Samo seva, ne znaš ko više mlatara. Raja ne može da se sna e, pola minuta valjda oko ringa movu da uješ. Onda, odjednom, urlik, koji ni za vreme pauze ne prestaje.

Mislim da sam ga u prvoj i drugoj rundi pogodio najmanje po dvadeset puta. Sva mu je njuška crvena, kao majmunsko dupe. Usne mu ovako natekle. Ali - izdržava svinja. To oveka uvek pomalo deprimira: udaraš u njega kao u džak, dok te ruke ne zaboje, dok ti jezik iz usta ne ispadne, a stoka stoji i mlatara ti rukama oko glave kao maljevima. Pa ima li, misliš se, nešto što važi za tebe osim sekire?

Grdi me Zori u pauzi na sva usta. "Ne tuci se! Ne navikavaj se na to! Ne dozvoli da te isprovocira. Iz daljine hvataj poene direktima. Ne možeš ti da izdržiš takve batine kao on." "Mogu, mogu", velim ja njemu. Ušla mi voda u uši, pa ga više i ne zarezujem. "Vide ete da mogu, bar onoliko koliko on. Nau i u ja njega boksu. Najuri u ja njega s ringa."

U tre oj rundi osetim da sam malo posustao. Bio sam pun snage, ali ko e da izdrži takvu tu u? Ipak, i dalje ne uzmi em: samo puca!

Odjednom, negde sredinom runde - ja sam se uvek u eskivažu jako uzdao - on na ini jednu veoma jevtinu fintu levom, a ja se nekako i prerano i previše trgnem - koliko ovek od batina otupi toliko mu živci postanu prenapregnuti - i prosto mu natr im na desnu. Još samo stignem da pomislim da sam pogrešio - i ring se poda mnom slomi na etiri komada i polako mi se spusti na glavu.

I gotovo - ose am se kao da ležim u perini. Samo mi gore, malo u stranu, svetli ta ka reflektora kao žuto zrnce bisera.

Tek u svla ionici su me probudili. Sudija mi nije ni brojao, odmah je utr ao lekar.

Zori da poludi, samo što kosu ne upa. "Pa, jesam li ti govorio! Pa, to je vo, nije ovek! Ko s njim u batinama može da se meri? Jao, budalo, unakazio si se, jao, budalo blesava!"

Ja se na onom ležaju samo ljuljuškam, kao na ringišpilu. Lekar mi pod nos gura kiseonik, lupka me, pipka.

Ipak nekako sednem. A u glavi mi sve nešto nije jasno. Najzad otvorim usta: "Ako", kažem, "bar sam ga izudarao."

"Vraga si ga izudarao!" vrišti Zori . "Pogledaj se kakav si! Još jedan ovakav nokaut - i možeš da oka iš rukavice o klin! Sem ako ti se ne svi a da potražiš stan u ludnici."

Jedva se odbranim od lekara da me ne pošalje u bolnicu. Ali odležim tu, bogami, valjda cela dva sata. Onda nas, kao što je red i obi aj, malo provodaju po gradu kao konje, odvedu u neki bioskop. Ja bioskop volim, ali sad samo zevam, živ sam zaspao.

Ostanemo u Zagrebu i da preno imo. A izjutra - 'ajd natrag. U Divulje stignemo u subotu, negde posle podne.

Tamo me eka neki telegram.

Otvorim ga. Ništa ne razumem.

"Daj, molim te", kažem mla em dežurnom, "pro itaj mi ovo. Nešto sam umoran."

On otvori. ita:

"Dušica ju e umrla nesre nim slu ajem. Sahrana u subotu. Mama i tata."

Ja kažem:

"Dobro je." Dežurni me gleda:

"Ko ti je to?"

"Švesterka", kažem. "Sestra."

"Ro ena?"

"Najro enija", kažem. "Jedina."

"Pa šta je tu onda dobro?"

"Pa to", kažem, "sti i u na sahranu."

"Kako eš da stigneš", veli on meni, "kad je sahrana danas? Osim toga, sad tu nema ni komandira da ti da odsustvo. I - sestra ti, bre, umrla, shvataš li ti to! Kakvo dobro!"

Velim:

"Ne znam šta mi je, nešto sam umoran. Idem da legnem. A ti, molim te, ako slu ajno nai e komandir, sredi mi za odsustvo."

Sutradan krenem za Beograd. Sve vreme sam u vozu prespavao. Mogli su ne da me pokradu nego i pantalone i cokule da mi skinu.

Stignem najzad.

Na ku i crn barjak. Keva u crnini: zgr ila se i uti na šamlici. ale, neobrijan, ispijen, tumara po dvorištu.

Pitam ga:

"Pa kako to bi?"

"Ne znam", kaže. "U etvrtak uve e otišla na igranku. I cele no i nije došla. Nikad ranije to nije u inila. Ujutru, u petak, neka deca je našla u šumici. Obesila se o svoj kaiš. Nije ni visila. Tako, kle i."

Ja izvalim:

"I što joj je to, budali, trebalo?"

ale sagnuo glavu.

"Bila je gotovo gola. Sva joj haljina iskidana."

"Jeste li zvali miliciju?"

"Ne", veli. "Dolazili su sami. Mi ništa nismo hteli da govorimo."

Ipak ja ne kop am bogzna šta.

Posle podne do e Dragan e. ale me probudi, ja sam opet spavao.

"Jesi uo, Šampione?" pita me Dragan e; a sav nekako izbe en.

Šta mu je, pomislim; je li bolestan?

"Uo sam", kažem. "Što joj je to trebalo?"

Njemu o i kao da malo po oše na elo.

"Ti, Šampione, izgleda, ne shvataš? Nezgodno mi je o tome da ti govorim, brat si joj, ali nju su - silovali."

Ja ga gledam mrtva ki.

"Nemoj da mi pri aš, Dragan e, ti bar te stvari znaš. Koju žensku možeš da siluješ ako ti se ona ne pusti? Nisu to vratnice."

Njemu preko lica kao da pro e neki gr .

"Šampione, šta je s tobom, jesu li ti svrake popile pamet? Kako ne kop aš? Shvataš li ti, silovali je! I - ne mogu da ti govorim o tome - nije se pustila! Sva je bila", i ovako pokazuje rukom, "ranjava."

"Pa šta?" kažem. "Zar zato da se ubije?"

On me sad baš ozbiljno zagleda.

"Ti, Ljubo, izgleda, nisi itav?"

Ja se najzad malo, valjda, probudim.

"U petak sam imao težak nokaut. Sav mi je mozak pomerio. Ništa ne kop am. Samo mi se spava."

"Pa idi onda spavaj! Kad ti se sad spava!"

"Ne vi i ti na mene, budalo", velim ja. "Gde si ti bio kad je nju svaki ciketan mogao da odvede u šumicu?" - On preblede, valjda, još više. Prosto mi do e neprijatno. - "Mislio sam da si nešto petljao s njom."

Dragan e se stušti.

"Hteo sam", kaže. "Nisam znao kako eš ti na to da gledaš."

"Šta ja tu imam da gledam? Nema to veze. I sestra je žensko. Zar one zbog toga ne treba da se udaju?"

"U tome i jeste stvar, Šampione. Ja nisam mogao da nasr em na nju kao na druge. A nisam mogao ni ovako, iz neba pa u rebra, da joj kažem: `Udaj se za mene.' Njoj sedamnaest, meni dvadeset i jedna: ko se u to vreme ženi? Probao sam dva-tri puta da je povedem u bioskop. Njoj se to, ini mi se, dopadalo, ali se malo pravila važna. I nije ništa ispalo. Nadao sam se, bi e neka bolja prilika."

"Dobro, kilavko, kad si se nadao", velim. - A to je stvarno li ilo na njega. On nije bio ni visok, a ni neki nalickan lepotan, ali je zaista bio veoma simpatičan i prijatan momak. Me utim, nekako je bio odviše fin: neka mu neka makar samo dežurno pokaže zube, on se odmah povla i i beži. Uvek sam morao da ga vu em. A i kao bokser je bio takav. Bio je, mislim, bolji i od mene, jedan od onih prefinjenih tehničara, ali od tu e je bežao toliko da je to ovekako prosto nerviralo. - "Idi sad", kažem, "pa se nadaj i dalje."

Dragan e ode kao popišan...

Tri dana sam proveo kod ku e malo šta shvataju i i samo gledaju i gde je najbliži krevet. Jedino što sam uspeo da shvatim jeste to da mi se keva potpuno izbezumila. Po ceo dan sedi zgr ena na šamlici. Ništa ne jede, no u ne spava...

11.

Tek sam se u jedinici malo opasuljio.

Šrajbujem otuda mome prijatelju Dragan etu:

'Dragan e, molim te, obilazi mi ku u. Kad sam pošao, kevi mi je bilo zlo, sva se bila izbezumila. I još, Dragan e, nekako saznaj gde je onog etvrtka bio Stole Apaš. Dušica je obi no išla u Božidarac: saznaj da li je to ve e tamo vi en i Apaš. Gde je on sada? Mita Majmun to sigurno zna.'

Dragan e mi odgovara:

'Ništa dobro, Ljubo, nemam da ti javim. Tetka Milinka' - to je moja keva - 'isto je onako kao što si je ostavio. Po ceo božji dan uti; a kad progovori, pri a o tome kako je uvek sve inila za tebe i Vladu, a za Dušicu ništa. Burazer ti se i dalje javlja. Ništa ne pri a kad e ku i. A Majmuna sam za ono pitao. Kaže, Apaš je negde u sanatorijumu, ne zna u kom. Veli da je on onda ve bio otišao.'

Opet pišem Dragan etu:

'To, Dragan e, ne može da bude. Apaš je u to vreme, mora biti, ipak bio u Beogradu. Ako je to uradio jedan ovek, to je mogao samo on. Sznaj je li ona to ve e bila kod Božidarca i s kim je tamo bila. Kako se našla u šumici? Možda su je sa ekali kad je išla ku i, možda ih je bilo više? Ali i ako je to u inio sam Apaš i ako ih je bilo više, Majmun je sigurno umešan, on sigurno sve zna. Sznaj to, Dragan e, molim te, i ne teraj me da ti naduga ko objašnjavam šta treba da iniš. Ne budi mnogo fin sa njim. On samo izgleda strašno, u stvari je plašljiv; tri puta si bolji od njega. Nekad je imao jednu curu iz onog kraja oko drvare na Voždovcu. Možda se i sada uve e tamo kre e.'

Mesec dana Dragan e uti. Onda mi javlja:

'Šampione, bio si u pravu. Dušica je ono ve e bila kod Božidarca s nekom svojom drugaricom Jelicom iz gimnazije. Igrale su celo ve e. Pred kraj, kad su ve htele da po u, pojavili su se Apaš i Majmun. Uzeli su ih obe - i Jelica više nije videla ni Dušicu ni Apaša. Stole je tvoju sestru izveo napolje, k'o bajagi hteo da joj ispri a

nešto o tebi, svom starom drugaru: kao, ti si joj nešto poružio. Štos je upalio, ona je izišla. Napolju je levom uhvatio za mišicu, a desnom izvukao utoku, prekrpio je svojom bluzom i namestio joj je na slabinu. Tako su, malo iznad Kikevca, presekli Tolbuhinovu i Južni bulevar - ona je išla, valjda se nadala da će mu negde uz put umaći i iza pored gimnazije Petar Drapšin Strumić kom izbili na šumicu. - Nije uspela da mu pobjegne.

Sutradan, kad se na Dušanovcu saznalo, Majmun je Jelicu potražio kod kuće. "Ti se ne šalji", rekao joj je, "nemoj slušajno nekome nešto da pričaš. To nema veze sa Stoletom. On je bolestan i njih dvoje su se odmah napolju rastali. Ako slušajno nešto ispričaš, proći ćeš gore nego ona, ja ti za to stojim dobar." Ona se uplašila i utala.

Sve sam to saznao od Majmuna. Ne pitaj me kako. A Apaš se sada nalazi na Golniku.'

'Hvala ti, Dragan, e,' odgovaram mu ja, 'što si mi to saznao. I još samo nešto, pa si svoj posao završio: kaži Majmunu, neka se glavom ne šalji, neka te redovno obavještava gde se Stole nalazi; jer ovaj sad može nekud da pobjegne. Neka se ne šalji, jer u mu šiju prekinuti kad dođem; a mogao bih i Stoleta da obavestim, pa bi on tu stvar umesto mene završio: neka bira. A Apašu neka javi da ne znam gde se nalazi, ali da mu poružujem: bilo gde da se sakrije, kad-tad u ga pronađi. Neka mi se nada.'

12.

Međutim, smrt se već bila naselila u mojoj kući.

Krajem zime kevi je toliko postalo zlo da su morali da je presele u bolnicu. Tamo je gledali, okretali - mesec dana. Onda kažu mome Andri: "Znate šta, ona nije za nas. Ona nema nikakvo fizičko oboljenje. Sve smo joj ispitali. Vaša žena je u nekoj teškoj depresiji. Biće bolje da je uputimo na Psihijatrijsku." Otac se užasne: "Ona nije luda. Nikad niko iz naše kuće nije bio u ludnici. Nama se sestra pre nekoliko meseci ubila. Još to nije preživela. Vodi u je kući." "Nemojte", kaže mu lekar, "to tako da shvatite. Ne idu tamo samo ludi. Ona više sama sebi ne može da pomogne. Vidite da više ne jede." "Ne", kaže otac. "Vodi u je kući. Ako treba da umre, neka umre kod kuće."

Dovede je moj Andra kući. Posedi ona tamo još mesec - i sve gore.

Pišem iz vojske mome ocu: 'Nemoj da se šaljiš, vodi je u bolnicu dok još ima vremena. Tamo će malo da je razdrmaju.'

Odvedu moju majku na Guberevac.

I - to je već proleće.

Udesim, nekako, da me te godine ranije puste na odsustvo, dođem u Beograd. Pitam oca: "Kako joj je?" "Ne pitaj", veli. "Ništa me ne pitaj."

Odemo joj u posetu. Sednemo na neku klupu. Oko nas se muvaju ludaci; samo nešto šapušu. Nje nema.

Zamolimo nekog bolničara da joj javi da smo tu. "Neka izađe", poručujemo.

Malo zatim, evo njega, vraća se. "Kaže, ne ide. Pođite unutra."

Uđemo u neku sobicu: srce da ti pukne, kakva je. Ona sedi, sama, na nekom krevetu. Bela u licu, vene joj se na slepoočnicama i obrazima plave. Oči joj nekako ušle u glavu, a nos postao ogroman. Kosa joj ispod marame potpuno bela i - čak, čini mi se, pod maramom, vidim - retka. Umotala se u neku veliku košulju, sedi na tom krevetu, a noge kao štapovi, ruke - kao trske. Ni polovina od one žene.

Obesila glavu, ispreplela prste na rukama i gleda nekud sebi u papuče.

Otac pođe pored nje da spušta one drangulije što smo joj doneli.

Ona podigne glavu na njega:

"Što si mi doš'o?"

I opet se sagne.

Ona se zbunjeno osmehne:

"Dobro, ako ne kažeš mene da vidiš, pogledaj bar da vidliš koga sam ti doveo. Ljuba nam je došao."

Ona za trenutak usredsredi oči na jednu tačku kao da nešto osluškuje, pa samo nakrene lice ka meni - ja stojim kraj vrata i uzdržavam se da ne zaplamem - i čak se, čini mi se, malo namršti.

"I ti si tu?" "ladno pita.

Priđem, pa kleknem kraj nje. Raspletom joj prste, pokušavam da joj ljubim hladnu šaku.

"Došao sam", kažem. "Javili mi da ti nije dobro." Ona izvuče ruku od mene. Pomiluje me po kosi, pa opet sagne glavu i uplete prste.

"Šta čete mi vi sad?" kaže!

Otac stoji više mene i plače kao dete.

"Ne kažnjavaj me tako, Milinka. Trideset i četiri godine smo u slozi živeli. Decu smo izrodili: vidi kakve smo sokole podigli. Šta to sad činiš? Ne ostavljaj me ovako, Milinka."

Ona ne diže glavu. Poćuti, pa tiho, tako da se jedva čuje, govori:

"Trideset i četiri godine, kažeš, Andro. A ne kažeš - trideset i četiri godine na muci. Celog veka - štrajkovi, otpuštanja, zatvori. Nikad nisam mogla da budem sigurna da ću sutra imati nešto da vam skuvam da jedete. A koliko sam tek za vreme rata izdrhtala. Jedan ludak se uhvatio sa devojkama i boksom, druga dva ludaka s

politikom: objasni im nešto. Niste hteli da mi pomognete, eto."

"U pravu si ti, mama", kažem. "Mi smo krivi. Mi smo za sve krivi."

Ona kaže, kao da se sama sa sobom nešto preslišava:

"Imala sam jedno dobro dete: i njega sam izgubila. I to sve zato što sam bila glupa. Moja ženska pamet mi kaže: Gledaj muške, oni su prvi. Muške gledaj: oni su budale, pameti nemaju, slabi su, ali su ipak glavni. Kako eš bez njih u ku i? I samo blenem u vas i u ovoga matoroga. Mislim, ono je žensko, lepo, pametno, izvu i e se samo. Zato sam i htela da izu i školu: niste valjda vi, budale, bili za to? Završi e, mislim se, školu, na i e sebi muža. I eto ti. Muški mi je i pokvarili. Nisam pazila."

Ja samo što ne zapomažem:

"Mama, zašto tako govoriš? Zašto nas ovako kažnjavaš? Jesi li videla, kad si polazila, kakva nam je ku a? Ko još može u njoj da živi? Mama, molim te, bori se malo. Ja u ve idu e godine do i, Vlada e možda još i pre: opet emo biti zajedno."

Ona klima sebi u nedra:

"Kasno je sad za to."

"Kako možeš", pitam, "ovako?"

"Mogu", kaže, "tako, jer više ne mogu nikako. Istrošilo se. Do eralo cara do duvara."

Iza emo, posle, ja i otac, pa - koliko zamaknemo za kapiju - zagrlimo se i ski imo kao prebijeni ku i i, ne zna se ko više. I okre emo glavu jedan od drugoga: da jedan drugoga i ne vidimo i ne ujemo...

Umrla je samo što sam se izmakao. Samo što sam stigao u jedinicu, ve posle desetak dana sustiže me telegram.

Otac je poslednjih dana bio preneo ku i. Nikoga više k njoj nije puštao. Sam je dvorio i pazio, sam je i prao.

13.

U to vreme ja sam stvarno tek po injao da dolazim u punu snagu.

Zori , danju-no u, sa mnom. Krušku, džak i ostale osnovne stvari oni su imali ve kad sam bio došao, ali onda on tr ao u komandu vojne oblasti da nam se negde nabave štitnici za glavu: "Ne znate vi", kaže, "kakvog ja asa imam u jedinici." I, bogami, dali mu. Otad, gotovo svaki dan, sparingovao sam bar po pet rundi. Punim tempom. Pazi mi na svaku sitnicu, gleda me sa svih strana. Tera me da boksujem na prazno: on legne na pod, pa gleda kako radim nogama. Tera me da tr im kao atletičar, tera me da dižem tegove. Doneo u salu ovakvu grudvu plastelina. "Na", veli, "ovo. Nema sedenja na prazno. Gnje i to rukama. Uzmi par ence i mesi šakama. Prebacuj iz jedne u drugu." Posle, sedimo, ekamo na ru ak, i ja to preme em iz šake u šaku i mesim.

Naučio sam, pa više i ne primećujem.

Najzad, nekako baš pred Kevinu smrt, uspe da nas prekomanduje u Zagreb; mene s njim, i još dvojicu. Tamo, pri komandi vojne oblasti, ništa drugo i ne radimo, samo boks.

Do Kevinine smrti, posle onog nokauta, još sam jedanput bio poražen. I to, čini mi se, zbog sudija; to se može desiti. Posle toga - više nijedanput. Četiri puta su me uzeli u armijsku reprezentaciju: sva četiri puta sam pobedio. Postao sam i prvak vojne oblasti, ali zbog Kevinine smrti te godine nisam stigao da nastupim na svearmijskom prvenstvu. Iduće, pred puštanje iz vojske, postao sam i svearmijski prvak u srednjoj kategoriji.

Te godine na jednoj rang-listi bio sam treći u srednjoj kategoriji u Jugoslaviji, iako još nijednom nisam bio dospelo do prvenstva Jugoslavije. Drugi je bio neki Perić iz Borova, koga bih ja, čini mi se, sasvim lako preskočio, a prvi Pavlić iz Partizana, jedan tipičan nokauter, koji je tako udarao da ti je, prosto, iverke odvaljivao. Jednog Italijana je tako zveknuo da se ovaj više nije ni probudio.

To je bilo pomalo smešno: ja i Dragan i Stojiljković nikad nismo izašli jedan protiv drugoga - ni kategorija nismo bili ista - ali kad bismo se zezali i navukli rukavice - da li zato što sam bio teži i što sam imao duže ruke - udario bih ga malo jače i on bi odmah smicao rukavice: "Ne mogu", veli, "s tobom." Isti taj Dragan i je, recimo, onog Čauševića, koji je mene deljao kako voliš, svaki put bez napora i problema srećivao. Tri puta sam, pre vojske još, u klupskim susretima, u poslednji čas, pošto bi me Čaušević pojurio u polusrednjoj, nabio težinu i pobegao u srednju, nikome drugom nego Pavliću. A Pavlić je stvarno bio pravi šampion, takvome Čaušević nije bio ni do kolena. Prvi put sam izgubio, ali se šampion namučio sa mnom; a poslednja dva puta - bilo je, bogami, nerešeno. Da sam ostao još godinu-dve, ili da me Stari Perić nije onako zeznuo sa vojskom, ne znam da li bi on i dalje ostao takav siguran šef u srednjoj.

Ali, kad počinješ - mlad si, umeš malo da mlataraš rukama, imaš srca i pogotovu ako si uz to fer, isti bokser i imaš simpatičnu njušku - svi te podržavaju, svi su uz tebe. Onda ti nastaviš, po neš da pobeđuješ, probijaš se, i odjedanput, nisi se još ni osvrnuo, a već moraš više da se braniš nego da napadaš. Te godine kad su me demobilisali, ja sam već bio napunio dvadeset i četiri; tada su takve smatrali veteranima. Pa, i jesam to bio: nastupao sam još od šesnaeste. I, odjedanput, ja vidim: publika sve češće protiv mene! Pojavi se neki mališan, još musav, trti se nešto kao petlić, ni do kolena mi nije, ali - publika gotovo više uz njega nego uz mene! Pobedim ga: ne zvižde, aplaudiraju, ali više njemu nego meni!

A i ovek se nekako iskvari; sam po sebi postane kvaran. Jeste to, brate, sport, ali onog trenutka kad si ušao me u konopce, računaj s tim da ti je glava u torbi: nema tu šale, nema milosti; zakači te malo nezgodnije, a onda samo možeš da se kaješ što na vreme nisi se zakupio parcelu na Novom groblju.

U početku, bio sam izrazit tehničar. U Beogradu sam jedanput čak bio diskvalifikovan zato što nisam bio borben. - Izišao neki momak: koliko se pipnemo, ja vidim: slab. - Uknem ga malo, on pade! Sudija mu odbroja, on zauze stav: opet ga kucnem, on opet pade. Opet uze sudija da mu broji; odbroja i viče: "Boks!" Ja gledam u sudiju:

ekam da prekine. On opet vi e: "Boks!" Po nem da skaku em naokolo: ja više ne nasr em, onaj ne sme. Sudija nas prekide: "Ho ete li vi da se borite ili ne ete?" Opet po nemo, opet ja ne nasr em. Tek, on: "Stop!" Pa pokaza jednom ugao, pokaza ga drugome: obojica diskvalifikovani! - Zori me, me utim, nau io da budem agresivniji, da udaram raznovrsnije i vrš e. I polako, od tehni ara, ja postanem gotovo fajter, gotovo nokauter. Malo-malo, pa - nokaut. Publici se to svi a, ali Zori , koji me je tome i nau io, sve eš e me nešto zagleda. Kao da mu se to ne svi a.

I, vremenom, to ti tako postane kao neko ludilo: ne smeš da izgubiš! Zar sam se ja sve ove godine zezao da bih sad pustio da mi neki klippan tako olako naguzi majku: moram da pobedim! I kad te neki tip priklješti, kad vidiš da nema druge, zaigraš na sve ili ništa. Kad bi mi prigustilo, umeo sam da radim svih devet minuta bez prekida, kao mašina. Posle bih, u svla ionici, od umora gotovo u nesvest pao. To, na primer, kako sam auševi a, pred demobilizaciju, prvi i jedini put, pobedio na otvorenom Zvezdinom prvenstvu, to je, mislim, zaista bilo da se ovek zgrozi. Tri puta sam ga oborio. Prosto sam ga samleo. To ve više nije li ilo ni na šta.

I - nekako sam se ostrvio, sve eš e udaram jednim mu kim udarcem, nekim skra enim aperkatom pod sisu u srce. To je teško izvesti, jer je srce obi no dobro zašti eno, ali ako ga levom ga aš u levu stranu lica - što tako e nimalo nije lako - onda on podiže levu ruku i ti ga ispod nje možeš pogoditi pod sisu. Danas ja mojim momcima ovde izri ito zabranjujem taj udarac; onda sam ga, me utim, ne samo koristio nego i uvežbavao.

To je stvarno strašan udarac. Najmanje što ti se posle njega može desiti jeste da ti se cela ta strana za nekoliko sekundi gotovo oduzme; za to vreme onaj može s tobom da radi šta ho e. Ali od njega možeš biti i nokautiran - i to klasi nim nokautom: rad srca se odjednom poremeti, dolazi do jake aritmije i padaš, polako i nepovratno, ravno odozgo kao da si bez kostiju, kao kad se otki i odelo sa iviluka - a, bogami, može se i umreti. U trenutku. A ja sam ga, kažem, još i uvežbavao.

Tim udarcem sam, se am se, na svearmijskom prvenstvu pobedio nekog Maribor anina Slamniga.

Gledam tog lafa pre me a; pred borbu sam uvek dobro gledao dasu s kojim u se susresti. Neki simpatič an, belomusast momak; visok, mršav kao dugoprugaš, lice duga ko. Mislim se: ovaj e me držati na odstojanju i iz daljine e me ga ati direktima: ima duže ruke od mene; i, verovatno, ima osetljiviju bradu.

Po nemo: ma kakvi! Kakvo odstojanje, kakva osetljiva brada! Udara kao maljem, gde me potka i, tu mi, ini mi se, meso otkine. I brz kao vatra! Ja njega zaka im jedanput, on mene stigne dva puta; ja njega dva puta, on mene stigne i tre i put. Skaku em naokolo kao jarac: ne vredi. Odjedanput ispaljuje cele rafale, valjda od po sedam-osam komada! Svaki put me potka i bar po dva puta!

Au! Ovo ništa ne valja! U pauzi ne mogu da se sna em: šta je ovo? Još ovakvo udo nisam sreo.

Po ne druga. Sad idem opreznije, sad ja njega puštam da nasr e. Ide sad on, i situacija se, kao, malo menja: sad ja njega sa ekujem i pomalo mu vra am. Ali ne vredi mi to

mnogo. Treba mi bar još pet ovakvih rundi, pa da dostignem ono što je on u prvoj sakupio. I nikako da mu napipam slabu ta ku. Tek krajem druge runde nekako mi se samo za tren zgodno namesti i ja ga tim poluaperkatom malko kvrcnem. On izdrža, nije to ni bio jak udarac, ali preko lica kao da mu prelete neki mali gr i neko bledilo. - A, tu li si, lafe!

U tre oj ga isto tako puštam da napada i, negde sredinom, levom uspem da ga otvorim i desnom da ga punom snagom pogodim onde gde treba. On pobele kao kre i kle e na kolena. I tako, s otvorenim ustima, brek e kao ku e na vru ini. Onda ustade, ali sad ja njega jurim, sad ja njega zasipam serijama. - Mislom da sam ga na kraju pobedio ne za jedan nego za fitalj boda.

14.

Svearmijsko prvenstvo se održi u Beogradu. Do emo Zori i ja i tu, kažem, budem prvi u srednjoj kategoriji. Zbog toga dobijem deset dana nagradnog odsustva.

Kod ku e, gledam moga Andru. Mrtav starac! Još pre nekoliko godina mi je orisao majice koje sam dobijao u klubu i pravio se važan u njima, prav kao mladi . Nisam siguran, ali ini mi se da je i žene pomalo jurio. A sad, odjedanput, ispred moje ku e sedi na pragu neki starac, podbo io se dlanovima o kolena kao da se plaši da e glava da mu se omakne me u noge i uti. Povazdan tako.

Meni to, iskreno da kažem, nije pravo. Nagazio sam na neku šolju i ho u da je dovedem ku i - malo sam valjda ispao iz štosu, pa mi nekako više nije zgodno da je vodim u šumicu - i nikako da udesim.

On stalno na pragu, pribogu kao neko ku e.

"Dobro, bre, ale", kažem, "što stalno tu sediš? Iди malo, prošetaj se." - A njega penzionisali nekako baš oko kevine smrti: nema ni kuda da ide.

On me pogledne preko ramena.

"Ne ide mi se", kaže.

"Ma", velim, "stalno tu sediš! Iди nekud malo! Zaposli se ne im. Gde to valja, toliko sedenje!"

On kaže:

"Ništa mi se ne radi. A i ne mogu. Noge me izdale. Ne mogu da stojim."

Ja ga gledam. Ruke mu nekako došle bele, mrtva ke, kao da gvož e nikad nisu ni videle.

"Dobro", kažem. "Kad ne eš, onda sedi. Ali što se bar ne umiješ? Lice si ne im isprskao."

On se pipne prstima: a oni se nekako uko ili i samo mu igraju.

"Nisam se", kaže, "isprskao. To meni tako otkako umre Milinka. I nikako da se skine. Ne znam šta.

Meni ga odjedanput dođe žalost.

Sednem pored njega, zagrlim ga.

"More, matori", kažem, "ne pravi se lud. Do juče si žene po Dušanovcu jurio. Što si se smr'o?"

Njemu preko usta lizne osmejaka, a onda se odmah opet uozbilji, kao da se nešto zamislilo.

"Bi mu to, sinko", kaže. "Sad se svađemu treba nadati."

"Bre, čale", folizam se, "da ti mene ne iznenadiš? Da ti meni ne spremaš neku podvalu?"

"Svađemu se", veli, "nadaj."

"Ajde", kažem, "drži se još malo. Nema više od tri meseca do skidanja. A i Vlada će sigurno uskoro. Šta ti piše?"

"Ništa", veli, "ne piše. Isto onako. Ne govori kad dolazi. Dolazio je jedan otuda, od njegovih. Ni ime mi ne reče. Samo kaže: 'Vlada je dobro i pozdravlja vas.' 'Pa, dobro,' kažem, 'kako vam je tamo?' 'Dobro nam je', kaže, 'ništa se za njega ne brinite.' 'A kad dolazi kući? Što ništa o tome ne piše?' 'Ništa više', veli, 'ne mogu da vam kažem, zbogom.' 'Dobro', velim, 'kaži mi bar kako se zoveš.' 'Nije', veli, 'važno moje ime.' I ode."

"More, dobro", kažem. "Važno je da je živ i zdrav. Dođi." "

Za vreme tog odsustva sam, za tri dana, osvojio i prvo mesto na otvorenom Zvezdinom prvenstvu. Zaista sam bio pun snage; nikad tako dobar nisam bio. Onda sam, u polufinalu, igrao sa Šušterom i pobedio. Nisam ni slutio da tih dana stvarno, u pravom takmičenju, poslednji put navlačim rukavice na ruke.

Zorin ne ode u Zagreb, ostade da me gleda. Stalno je negde blizu mene, ali - ništa ne govori. Ni ne pokušava da udesi da mi sekundira.

Kad se sve završi - proglašiš me za pobednika - on me zagrli, čestita mi, ali, vidim, kao da nije baš presrećan zbog toga. "Ti", kaže mi, "iskoristi još ta dva-tri dana što su ti preostala, pa dođi. Ja idem na posao." "Zašto ne dođi, družo kapetane? Ostanite sa mnom. Knjaza čeka kod mene." - A mi smo nekad zaista živeli drugarski. - "Ne", veli, "moram da idem. Zdravo." "Zdravo, družo kapetane."

Ta dva dana sam proveo u mušketarstvu i se me u dušanovim kim mangupima. - Dragan je tako došao u vojsku, nema nikoga da mi pomogne. - Gde je Mita Majmun, raspitujem se. Nema Mite Majmuna; nekud se odselio, izvan Beograda; i ne piše nikome pisma. Pobegao, zna li. - Gde je Stole Apaš? Niko ne zna da mi kaže, svi sležu

ramenima. I ne insistiram mnogo: ini mi se, stvarno ne znaju.

Najzad, nekako uo i samog polaska, jedan klinac mi provali stvar; Stoletovoj kevi je nekoliko puta nosio pisma na poštu. U Surdulici je Apaš; promenio je dva-tri sanatorijuma, a otpre mesec i po dana je tamo.

Dobro je, bar sam to obavio.

15.

Vratim se u Zagreb.

Prvih nekoliko dana se baš i ne lomim da idem na trening. Ali tako pro e i cela nedelja, a Zori se niti pojavljuje niti me poziva. Najzad po em sam.

"Ho eš da treniraš?" pita me on. - "Ho eš da treniraš!" - "Možda bih malo." "Dobro", kaže. "Radi sam; izaberi šta ho eš." Ja po nem nešto da kilavim; nekako mi se i ne radi. I stalno mislim: šta je s ovim ovekom?

Pro e tako, bogami, svih desetak dana. Ja - kao gost: dolazim kad ho u, radim šta ho u, odlazim kad ho u. Niko me ništa ne pita, niko me ni za šta ne kontroliše. Zori se nekako stalno odmi e od mene. Nikako da ga uhvatim da ga pripitam šta je.

Odjednom, jedno ve e kad sam se vratio na spavanje, susrete me dežurni.

"Ljubo", kaže, "ima jedno nare enje za tebe. U roku od etrdeset i osam sati imaš da se javiš vojnoj pošti petnaest trideset i devet u Nišu." "Zašto to?" pitam. "Je l' to prekomanda?" "Prekomanda", kaže. "Zašto?" kažem. "Ko ide u prekomandu na dva meseca pred skidanje?" "Ništa", veli, "ne znam. Takvo je naređenje."

Sutradan ja sabajle potražim Zori a.

"Šta je ovo, družo kapetane? Je l' idemo zajedno?"

"Ne", kaže. "Ideš sam."

"Zašto to, družo kapetane? Zar nismo svugde dosad bili zajedno? Je l', to po kazni?"

"Zašto po kazni?" kaže on. A o ima lažljivo vrlja naokolo.

"Ne znam", kažem. "Možda zato što sam pobedio. Ili je vama samo bilo stalo da vam donesem pehar, a posle - možete i da me najurite! Zar na dva meseca pred demobilizaciju - prekomanda?"

"Tamo eš se ti", kaže on meni, "isto tako lepo sna i kao i ovde. Ne ideš kao makar ko nego kao šampion. I tamo eš trenirati. To sam ti ve sredio."

"Sredili ste mi da treniram? Zna i, vi ste mi sredili i da idem? Dobili ste trofej, i sad vam više nisam važan!"

"U redu, Ljubo, kad ve ho eš da znaš: ja sam ti", kaže, "namestio da te prekomanduju. Priznajem ti to. I - ljuti se na mene, ako smatraš da treba da se ljutiš."

"Ali, družo kapetane, zašto? Pa vi ste me i na inili bokserom!"

"Nisam, Ljubo, ne budi toliko skroman, kad to i nisi. Ti si ve došao kao dobar bokser. Ali onda sam ja još i imao emu da te nau im. Sad više nemam. Idi traži boljeg trenera od mene."

"To, družo kapetane, nije razlog. Ni vi baš niste tako skromni kao što ho ete da se na inite. Niti sam vam ja ikad rekao da želim boljeg trenera od vas."

"Pa, u redu, Šampione, kad baš ho eš da ti kažem. Znaš, možda sam ja takav ovek. Možda ja ne želim da imam takve boksera kao što si ti. Ja sam te i ono poslednji put ovde, a i sad u Beogradu gledao. I divio sam ti se, veruj mi. Kao stru njak sam ti se divio. Ali - više te nisam voleo. Sad se tebi više niko ne može suprotstaviti. Niko ti pred pesnicu ne može iza i. A ja to - možda ne volim. Kad smo ono pre dve godine po eli, ti si još rastao. I ja sam uživao gledaju i te. A evo, sada, ti si možda ve postao veliki bokser, a možda eš to tek postati - ali ja više ne uživam. Mislim da si se iskvario. Mislim da si postao isuviše sujetan. Nekad si, bar se meni tako inilo, ulazio u borbu s namerom da pobediš ako si bolji i da izgubiš ako si slabiji. Poslednjih meseci ti više ni ne pomišljaš da bi iko od tebe mogao da bude bolji. Takva pretpostavka za tebe više ne postoji. A to se meni ne svi a."

"Kako bih, družo kapetane, pobedio ako u to ne bih bio ube en? I može li se uopšte postati šampion bez sujete?"

"Ne znam", kaže, "možda i ne može. Ali ja u tome ne u da u estvujem. Danas ti ulaziš u borbu s namerom da pobediš po svaku cenu, a to više nije sport, to više, Ljubo, nije boks. Gledao sam te kako si sad u Beogradu pobedio auševi a: neko drugi bi od onih batina umro; on je izdržao. Gledao sam te kako si ovde, pre toga, pobedio onog Slovenca Slamniga. On, Ljubo, gotovo nimalo nije bio slabiji od tebe. Možda je ak bio i bolji."

"Ako je, družo kapetane, bio bolji, što me nije pobedio?"

"Pa eto, takav si ti. Tako je, u pravu si, on nije bio bolji od tebe. Ali to možda samo zato što nije želeo da pobedi po svaku cenu. Ti si možda inteligentniji i lukaviji bokser od njega, ali ti si ga pobedio, moj Šampione, i zato što ti se duša malo usmrdela. emu onaj udarac u srce kad znaš da se od njega može umreti? emu uopšte na ringu takvi podmukli udarci? Služi li to sportu, služi li boksu? - Opet u ti re i: ja se tebi kao bokseru divim. Ti imaš brzinu kao bantamaš, eskivažu kao velteraš, a udarac ti je kao u teškaša; i pri tom si u srednjoj! Ko ti se može suprotstaviti? Ali, poslednjih meseci ja intenzivno imam utisak da eš nekog usmrčiti. Strahujem od toga! Ja, Ljubo, ne želim da budem trener niti nekome ko bi mogao da bude ubijen niti, pak, nekome ko bi mogao da ubije. Ne zato što se bojim takvog rizika u boksu; jer u njemu takav rizik svakako postoji. Nego zato što ne želim da u estvujem u pripremama za nešto takvo. Ti, recimo, poslednjih meseci tako re i ne silaziš sa džaka. Možda grešim, ali nikako ne bih hteo da sebi ikada prebacujem da sam bilo na koji na in tome pomogao."

"U redu, družo kapetane", reko, "kad je već tako."

On me zagrla.

"Ne ljuti se, Šampione, ti na mene. Možda ja zaišta grešim. Ali, kažem ti, poeo sam da strahujem. Nije to potrebno ni tebi ni meni. Ionako bismo se, uostalom, uskoro rastali. A ja ti zaista želim da se moja strahovanja ne ostvare i da postaneš ono što po svojoj vrednosti i zasluđuješ. Ja sam u stvari ponosan što sam radio sa takvim sjajnim bokserom kao što si ti. Nemoj to da zaboraviš."

16.

Od Zori a odmah svratim u poštu. Pošaljem ocu telegram da me izjutra saeka na beogradskoj stanici.

Zatim se izopraštam sa drugarima. Uve e krenem.

Suturadan, na stanici, moj stari stoji na peronu uštogljen kao da je pošao u pozorište. Napolju od ranog jutra vru ina, a on u šeširu, u nekom tamnom kaputu, pa ak i mašnu vezao. I nešto ovako, kao na tiganju, drži u ruci.

"Šta je, bre, ale", malo ga zezam, "što si se tako uštogljio kao da si pošao na neku sahranu? Zar ti nije vru ina?"

"Nije mi", veli, "vru ina. Uopšte mi nije vru iua. Ovih dana mi je ak nekako pomalo hladno."

"Kako", velim, "hladno? Zar na ovoj pripeci?"

On mi pruži onaj zamotuljak.

"Bolje što ne znaš. Na ovo."

"Šta je to?" pitam.

"Burek", kaže. "Ako nisi doru kovao. Da ti je majka živa, bilo bi nešto drugo. Ovako, ja nemam šta drugo da ti iznesem."

Meni gotovo udariše suze na o i.

"Hvala ti", kažem, "što si se setio."

"Takav je", veli, "kod nas obi aj."

Po emo malo po peronu. Sad ja držim onaj burek ispred sebe kao vru tiganj.

"I tako", kaže, "ideš u Niš? Bi eš bliže."

"Jeste", kažem. "Bi u bliže."

I još malo tako žvalavimo bez veze.

Odjedanput, on mi veli:

"Ja sam bio kod advokata i u sudu. Sve sam svoje stvari sredio." "Kakve stvari?" pitam. A nešto mi ovakvo, kao jaje, kao pesnica, pro e kroz grkljan i leže na srce.

"Ku u sam preneo na tebe i na Vladu. I one takse sam isplatio. Da se vi s tim ne gnjavite. Prodao sam svoje ven ano odelo i moj alat, i neke Milinkine i Duši ine prnje. Vi ete sebi, posle, da kupite ono što vam bude trebalo."

"Aman, ale", kažem, "šta ti bi? Šta mi to pri aš?"

" ovek na to mora da bude pripravan."

"Pa, još ti nije ni šezdeset! I zašto mi to uopšte govoriš?"

"Jeste, jeste", veli, "šezdeset i jedna. Ali nisu tu, sinko, godine najvažnije. Srce mi je sasvim propalo. To mi je i doktor proletos kazao. Onda sam ga još malo i obilazio; sad sam i to prestao. A u poslednje vreme - nekako ružno sanjam. Sanjam sve nešto - kad sam bio mlad. I - Milinka me zove."

Meni se malo razvedri.

"Pa ti to zato! Ej, bre, ale: pa ti bar u te stvari nikad nisi verovao!"

"Nisam verovao. I ne verujem ni sad. Ali to mene no u guši. I - ose am. Tome ovek stalno mora da se nada."

"Ma, 'ajde", velim, "ne pri aj svašta. Šta ti je sad to došlo u glavu?"

"Ose am ja to", kaže on meni. "Možda e me stegnuti kroz mesec, a možda kroz godinu dana, ali - tu je, nije mi mnogo ostalo. Treba se nadati. - Sve sam, dakle, glavne stvari svršio. I grobarinu sam platio. Zakopaj me pored majke. Živi smo bili zajedno, neka budemo i mrtvi. A ti i Vlada, kad on do e, nemojte po starom.

Dosta je bilo sva a. Više nikoga ne ete imati: ti samo njega, on samo tebe. Što je bilo - bilo je. I oženite se. ovek bez žene je kao truo panj pored puta. Nemojte s tim baš mnogo da požurite, da ne pogrešite. Ali nemojte mnogo ni da ekate. Želim vam da imate takvu sre u kao što sam je ja imao: da sebi na ete takve žene kakva je meni vaša majka bila."

Ja zamuknuo, pa ne mogu ni da zinem.

"Iznenadi ti mene, tata", najzad kažem.

"Ne znam", kaže, "da li sam te iznenadio. Kod pošte sam na tvoje ime otvorio štednu knjižicu. Nekako sam skupio trideset hiljada. To e biti dovoljno za sa'ranu; a i da ti se na e za prvo vreme. I dugove sam sve izmirio: da te, posle, niko ne laže. I još:

nemoj da mi praviš neku veliku sa'ranu. Video sam, ak se i u novinama o tome piše: ne u to. Nije to nikakva proslava. Sa'rani me prvo, pa onda radi šta znaš.

Dovedi, posle, Cigane da ti sviraju ako ho eš."

"Dobro, ale", rekoh. "Lepo ti meni ispri a."

"To, da znaš", kaže on. "Ako te sa ekam, i sve posle toga, to e biti ist ar. Ako te ne sa ekam, uradi tako kao što sam ti rekao. 'Ajd sad, idem. Želim ti sre an put."

"Hvala ti, tata. Nisi me baš mnogo obradovao."

Zagrlismo se, poljubismo.

"Bilo je za mene, sinko", kaže, "i radovanja."

I ode. Poguren, s onim crnim šeširom na glavi, u tamnom kaputu - tako se, klimaju i glavom, izgubi sa stanice. Ja ostadoh onde drže i ispred sebe onaj zamotuljak sa burekom sa koga se cedi mast...

Mesec dana docnije, nekako posle nekog nevremena - as kiša i hladno as sunce i vru ina, pa onda opet neka kišurina sa grmljavinom - moj stari jedne no i umre. Na oše ga tek sutradan. Komšiji se u inilo udno što ne izlazi.

Javiše mi.

Ja do oh i sahranili ga onako kako je želeo. Zatim ostavih ključ iznad vrata, onde gde smo ga uvek ostavljali, za slu aj da do e Vlada, pa iza ku e na oh neke tarabe i unakrst ih ukucah preko vrata i prozora. Imadoh tog leta mnogo posla...

U Niš sobom ponesoh civilno odelo. Ni mesec dana mi nije bilo preostalo do demobilizacije.

Pred polazak samo još jedanput potražih onog klinca: moj prijatelj je još u Surdulici...

17.

U Nišu sam se zaista dobro snašao. Valjda, onako pred demobilizaciju, nikome više nije ni bilo važno da me zbog ne ega zeza. Trenirao sam, izišao sam ak i na dva egzibiciona me a.

I koliko dan skidanja bliži - ja toliko nervozniji.

Dobar deo svojih stvari bio sam poneo u Beograd i tamo ih ostavio kad mi umre alac. Malo šta mi je bilo i ostalo: etke za odelo i cipele, etkica za zube, jedna sveska, nešto pisama i pribor za pisanje. I veliki vojni ki kofer. Odelo - jedne letnje pantalone, košulju i majicu s kratkim rukavima - bio sam doneo u sportskoj torbici.

Nekako se desi da treba da se svu emo baš u ponedeljak.

Ja se tamo sprijateljio sa etnim atom, nekim ro nim podoficirom Stani em.

"Zašto, bogamu", pitam ga, "baš u ponedjeljak? Zar to ne može da se svrši u subotu?"

"Ne može", kaže. "Tada vam isti e rok."

U subotu pre podne, me utim, mi predamo oružje. Vojska se nekako odjednom raspusti, razdrli. Niti više ko koga gleda niti ko koga zarezuje. Po neko ve i pijan.

Uve e potražim dozvolu samo na dva sata, da nešto kupim. Donesem nešto za klop i flašu konjaka. Zatim se nas trojica- etvorica skupimo u Stani evoj kancelariji: sedimo i pijemo. Stani se, bogami, malo nacirisa. Ja se uvam. A i nisam voleo. Navika.

Sutradan, u nedelju ujutro, pitam ga:

"Ho e li se danas davati dozvole za grad?"

"Ho e", kaže.

"Zar se ne plašite da bi neko mogao i da se ne vrati?"

"Može", veli, "i da se ne vrati ako ho e da produži boravak u armiji."

"Spremi je ti meni", kažem mu. "A jesu li", kao uzgred pitam, "popunjene bukvice?"

"I bukvice i objave", kaže. "I potpisane ve . Samo da sutra predate uniforme i ebad - i voljno."

"Jesu li kod tebe?"

"Kod mene", veli. "Malo as sam ih dovršio."

Ja odem u spavaonicu. Poslednji put iš etkam uniformu, izglancam cokule. Zatim etke i onu torbicu u kojoj sam doneo odelo zavijem u novine i bacim u ubre. Iscepam pisma i hartije koje sam imao. Onda na drvljaniku kod kuhinje u sitne par i e iscepkam drveni vojni ki kofer.

Niko mene i ne gleda. Svi bazaju naokolo kao oravi. Samo što me neki kuvar upita:

"Šta to, bre, radiš?"

"Kad joj ti", velim mu, "budeš odslužio tri godine kao ja, verovatno isto tako ne eš hteti da te na nju ni kofer podse a."

U spavaonici gurnem staru uniformu pod jastuk, pa krevet lepo poravnam, da nikome ništa na njemu ne bude sumnjivo. Bacim šuferice i obujem arape. Zatim u klozetu ispod uniforme obu em civilno odelo. Kragnu košulje zavrnem unutra da mi ne viri iznad bluze.

Najzad svoje civilne cipele zavijem u hartiju i stavim u vojni ku torbicu.

Na krug iza em bez opasa a i gležnjaka, sa raskop anim gornjim dugmetom na bluzi, sa šajka om u džepu. Torbicom mlataram u ruci.

U Stani evoj kancelariji se nešto vrzma neki soldat. Sa ekam da ode.

Kad on iza e, stanem mirno, pa se proderem:

"Druže vodni e, spreman sam za izlazak!"

On me pogleda:

"Zar ne eš da ru aš? Posle podne je izlazak."

"Ru a u u gradu. Piši mi dozvolu. Do jedanaest uve e."

On zavrte glavom - dozvole se izdaju do osam - ali napisa.

Uzmem hartijicu. Zatim iz džepa izvu em soma. Dlanom ga ispeglam na stolu ispred njega.

"Ovo", kažem. "da popiješ sa drugarima." A on voli cujku, majku bi za nju prodao.

"Zar tolike pare?" pita on; to je petomese na vojni ka plata. Ali mora malo da tvrdi pazar.

"Nema veze."

"Pa, hvala, burazeru", kaže. "Zar ti posle podne ne eš s nama?"

A soma ve smota u džep.

"Ne u", kažem. "Ne u biti tu. A sad, daj mi bukvicu i objavu."

Kad to u, on se prestravi.

"Jesi ti lud! 'Di smem!"

"Burazeru", velim, "molim te, izvadi me. Ovde imam jednu gerlu. No as mogu da budem s njom. No as i više nikad. Sutra me više nema."

"Dobro, ali zašto bukvicu? Sutra budi s njom."

"Sutra joj dolazi muž."

"Ne, ne. Ne smem. Zato se ide na vojni sud. Budi s njom do jedanaest."

"Molim te, burazeru, shvati me. Šta mi je to, do jedanaest? To nam je poslednje. I više nikad."

On se malo pokoleba. A i onaj som mu u džepu šuška.

"Kako ćeš kad ni stvari nisi predao? Šta ćeš s uniformom?"

"Pređa će ih ti. Poturi ih etnom starešini. A kad bude prozivka, mene preskoji. Ko će to u ovoj gužvi da vidi. Svima se žuri. I vama i nama."

Kakav je bio strašljivac, naterao me je da pođemo u spavaonicu - srećom, u njoj nije bilo nikoga - da proverim da li su mi zaista sve stvari tamo.

Ali - još uvek ne pristaje.

"Jok", veli. "Ne smem. Bolje, ostani do jutra, pa izjutra dođi. Ja ću ti pomoći da uđeš."

"Nemoj, burazeru, molim te. Treba svu noć da gledam na sat i da drhtim da li neću da zakasnim i da li ću moći da uđem. Bud drhtim od njenog muža, treba da drhtim još i od vojske. Nemoj da mi pokvariš."

Jedva najzad nekako uspem da ga namolim. A i nije to sitna stvar.

Izvućem opasa ispod bluze, opašem se; namestim šajkaću, zakopam se. Torbicu s onim cipelama dam njemu.

Izađemo na kapiju. On kaže stražaru:

"Sad ću ja da se vratim."

Ali moja bukvića - još kod njega u džepu!

Koliko malo odmaknemo - znam ja šta njemu fali - svratimo u neki bife. Popijemo po neku; ja opet - oranžadu.

Platim somom. "Uzmi taj kusur", kažem mu - više nema problema.

Uz put svratimo u neki šušmušljak i tamo ja smaknem uniformu. Nekako je naguramo u torbicu. Cokule ne mogadnu da stanu, pa ih zavijemo u novine. On ih uzme ispod miške.

"Većeras će mangupi", kažem mu, "sigurno da zakasne. Ko zna dokle će da dolaze. Ti uđi u moju spavaonicu, pa krevet tako nađini kao da u njemu već neko spava. A izjutra ga pokvari. Biće sve u redu."

On se sad više ne plaši.

"More, biće! Niko sad više nikoga ne gleda. Idi ti samo! I lepo se provedi. Pozdravi svoju curu."

I dade mi bukviću i objavu.

Poljubismo se...

U jedan sam već bio u vozu za Vladičin Han.

18.

U Vladičinom Hanu me sačekala neki izdrndan autobus. Natovarim se na njega.

U Surdulicu stignem negde kasno posle podne. U glavnoj ulici - već uveliko šetnja.

Koliko si bliže, odmah izmaknem izvan centra. Osmotrim malo naokolo.

"Kakva je to gužva?" pitam nekog bližeg. "Jesu li to tuberani?"

Bliži mi kaže:

"Ima ih i njih."

"Oni to danas imaju izlazak?"

"Jesu", kaže.

"A gde im je taj sanatorijum?"

"Pa, ima kilometar-dva odavde. Eno, vidiš gde se završava glavna ulica? Pa, odatle, levo, izbiće ti na put za bolnicu."

Dobro. Zahvalim se bližem.

Okrenem se levo-desno. Negde mora da postoji zaobilazan put.

Zaputim se kroz neke sokake pored reke, pa stalno držim se levo, izbijem na pijacu. Još malo napred - i ugledam kolonu na korzu. Gore, preda mnom, kao neka ulica.

Stavim ruke u džepove kao da se šetkam. Onako u košulji, bez stvari, tako valjda i izgledam.

"Onamo se", pitam nekoga da proverim, "ide za sanatorijum?"

"Jesu", kaže.

Dobro. Sad još samo da saznam je li moj prijatelj još uopšte ovde.

Pri kraju sokaka, već gotovo na korzu, ugledam neku praznu varnicu. Iznutra mirišu dim evapi. Od jutros nisam ništa jeo, a nekako nisam ni gladan. Ali ako bih se tu zgodno namestio, možda bih mogao da vidim svakoga koji prolazi glavnom ulicom.

Tako i rešim. Osmotrim kafanicu - a ona ništa već od jedne malo već e sobe: niska, s malečnim zelenim prozorima - i, u blizini mi se, sve isto. Nema ni mnogo ljudi. Zakorašim unutra i krenem ka šanku, kad, odjednom, u uglu, vidim, sede njih nekolicina s jednom jedinom curom, piju valjda pivo, i među njima - Apaš! Okrenut

mi gotovo le ima. Ne vidi me; nešto žvalavi onoj ribi.

Mene, kao da me neko iznenada udari ispod pojasa, odjedanput uhvati gr . Miši i na stomaku mi se prosto skupiše u gužvu i zamrsiše, ini mi se, pokida e se. I odmah mi se prišora. - To je moja stara boljka: ja nisam bio ni strašljiv ni tremist, ali pred svaki me u nepoznatom gradu najpre se raspitujem gde je pišaonica; koliko mi je nastup bliže, toliko me eš e juri. - Svega me obli znoj. Prosto mi se bulja preznoji.

Još mene Apaš ne vidi.

Okrenem se levo-desno, pa kao da mi se nešto ne svi a, polako, toliko polako da mi se ini da mi za svaki korak treba po ceo sat, iskora im napolje.

Odmaknem se korak-dva od vrata, samo toliko da iznutra ne mognu da me vide. Je li me primetio?

Okrenem se kao da gledam preko ulice. Ako jeste, po i e za mnom; da proverim.

Stojim i blejim preko puta, fol nešto me tamo strašno interesuje. ekam.

Ništa. Niko ne izlazi.

Za svaki slu aj postojim još malo, pa uza zidove, ne žure i previše, prese em glavnu ulicu. Ne mogadnem više da izdržim - obrišem se od znoja i odmah se iza nekog ku erka, ne haju i za to da li me neko možda gleda, išoram. A onda, onom ulicom, napred.

Stignem, tako, i do sanatorijuma. Osmotrim kako to izgleda. Zatim - natrag.

Negde oko pola puta jedno mesto mi se u ini zgodno. Sa strane je neko trnje, ali takvo da se iz njega put može videti. Dosta dobro mesto, ini mi se.

Sednem tu i sakrijem se. I ekam, svaki as šoraju i.

I, evo, ne pro e mnogo, pa tuberani po eše da se vra aju. Idu u grupama. Pri aju, šale se. Gledam ih onako izbliza. Ljudi kao ljudi: ne vidiš šta ih iznutra grize.

Oko mene, kao neka plavkasta skramica, polako se hvata suton. Još dosta toplo. Prijatno ak. A negde daleko, tiho, lelujavo, opojno pevaju žabe i meni se ponekad ini da to neko naokolo vu e nekakvu zavesu.

Može li u ovakvo ve e iko ikoga da ubije?

19.

Vratiše se tuberani. Nema ih više. Nikoga više oko mene.

Sumrak se unaokolo ve dobro uhvati. Put se izme u trnja i drve a beli kao da su ga brašnom posuli.

ekam, sve nervozniji. Sa dlanova mi prosto pljušti neka ledena voda. Sedim, otirem ruke o pantalone i sve eš e me nešto kopka: da ipak odem? Da možda ipak dignem ruke? I - jesam li uopšte ovo ja? Jesam li ja to ovaj ovek koji ve eras ovde eka da nekoga ubije?

Odjednom, negde na putu pred sobom, iza nekakve okukice, za ujem neke glasove. Muški i ženski. Govore dosta tiho, ali - naokolo tišina, sve odzvanja.

Oslušnem bolje i, u ini mi se, poznam ga. Poslušam još malo - govore s prekidima, as sasvim tiho as nešto glasnije, pokatkad se nasmeju - i sad sam gotovo siguran. On je.

Više se nema kud. Šta je - tu je.

Klekнем iš ekuju i i zure i kroz šiblje pred sebe - i odjednom osetim da mi butine i listovi podrhtavaju kao da mi je neko kroz noge pustio struju. Uplašim se od toga. Još jednom bacim oko na put - glasovi su mi sve bliži - pa brzo nekoliko puta duboko udahnem i opet sednem. Udaraju i se šakama, žustro, snažno po nem da radim masažu. Odmah kao da me malo popusti. Onda ustanem i, sakriven onde, po nem da poskakujem. Otresam nogama. I ve - mnogo bolje.

Uto se na putu preda mnom pojaviše dve prilike. Idu zagrljene. Odmah ga po hodu poznam. Onako širokih ramena a uzana struka, odande mi izgleda vrlo visok. Ali taj dugi, mekani, elegantni korak - ne može me prevariti.

Duboko udišu i, sa ekam da mi se primaknu. Sad ga ve sasvim jasno raspoznajem.

Još jednom udahnem, pa viknem:

"Stole!" Glas - kao da mi malo prozuckao.

Oni stadoše.

Šušte i kroz šiblje, isko im na put.

"Stole", reknem, sad ve dosta mirno, gotovo obi no. "Došao sam, Stole."

Apaš me gleda, ini mi se, iznena en. Sma e ruku sa cure i odma e se korak u stranu.

Najzad kao da jedva prevali:

"Zdravo, Šampione."

To me potpuno umiri.

"Stole", opet kažem, "došao sam. Zar mi se nisi nadao?"

Njemu kao da preko lica pre e neka senka. Po uta trenutak.

"Nadao sam ti se, Šampione", progovori, ve valjda 'ladan. "Znao sam da eš da

do eš. Ali nisam mislio - ovako rano." I uspe i da se osmehne.

"Zar je rano, Stole?" upitam. I upadljivo pogledam u devojkicu. Šta će ona tu?

Ne vidim je sasvim dobro, ali, čini mi se, neka mlada, nežna cura. I lepa. Nikad Apaš nije hvatao gabore.

On shvati.

"Ajde ti", kaže joj, "idi. Ja ću doći kasnije."

Ona se kanda malo iznenadi, kao da zausti i nešto da kaže, ali onda valjda oseti da to nije baš sasvim zdravo. Pažljivo me pogleda, pogleda u Apaša, pa pođe. I nestade nam iza leđa. Odlupka po putu.

Stole i ja ostanemo sami.

Gledamo se.

Nije se mnogo promenio. Samo što je, koliko mogu da vidim, malo bleđi. Ali nekako izgleda i mlađi.

"Pa", kaže on, "ujem da si postao odličan. Bio si prvi i na otvorenom Zvezdinom."

"Desilo se", kažem.

On se podsmehnu:

"Fino a ti je oduvek bila jaka strana."

"Ni ti", kažem, "što se toga ti čine nisi sasvim slab. A - kad si već tako dobro obavешten - sigurno si čuo i za ostale stvari. Znaš šta se sve desilo?"

On kaže:

"Znam." Otkrtnem trenutak.

"I ništa više nemaš da mi kažeš?"

On me pogleda kao da nisam sasvim isti.

"A šta hoćeš da ti kažem?"

"Ništa. I ne treba. Majmun je meni za to bio sasvim dobar."

Stole se osmehne.

"Mislio sam već da je to bio taj peder. Pa ništa, videćemo se mi."

"Sumnjam", kažem. "Majmun je nekud zbrisao, ne zna se kud. A ionako."

"Šta, Vrap e, ionako?"

"Ništa naročito, Apašu. Došao sam, samo, malo da ti otkinem glavu.

Pa, mislim, ne eš imati prilike da tražiš Majmuna. Mada to baš ne bi bila neka šteta."

On se smeška:

"Tako, zna li?"

"Baš tako. Možeš da zapališ ako pušiš."

"Dozvoljavaš?"

"Aha."

"To, ovako", a i dalje se smeška, "kao poslednja želja?"

"Otprilike", kažem.

"Pa, baš ti hvala. Strašno bi mi pištala jajca bez toga."

"Ne znam to. Ipak ti zapali."

On usitni oči.

"Zapali u ja, Vrap e, posle. Kad budem gotov s tobom. I sad da ti nešto kažem: mislio sam da ćemo se sresti, ali ti si me ipak iznenadio. Još niko, Vrap e, Apašu nije pretio. Ni neko bolji od tebe. Još si ti sitan za mene. Zaboravio si da sam ti ja prvu ribu namestio; zaboravio si da sam te ja i ušio kako se mariše. Sad mi te je već pun ševac. Sad te neću pustiti olako."

Nasmejem se.

"Nisam, Apašu, ni došao da bi me pustio. Ja tebe neću pustiti. Zapali ti duvan kad ti kažem, bojim se, biće ti poslednji."

"Vrap e", kaže on, i vidim da se nervira, "stvarno mi te je pun ševac. Niko meni tako dosad nije pretio."

"Boli me, Apašu", odgovorim, "kita za to. Niko ti tako nije pretio, jer niko nije ni mogao. I nikome nisi kuću zacrnio. Kao meni. Zapali ti duvan kad ti ja kažem, dok još imaš vremena. Neću te dugo čekati."

On se pesnicom udari po butini.

"Tako me je i tvoja sestra nervirala!"

I - što ti je prokleti ovek. Već dve godine znao sam to. I da mi Majmun nije priznao,

znao bih! Samo je on to mogao da bude! A, evo, sada, kad mi sam re e, kad to uh iz njegovih usta, meni prosto mozak otkaza, kao da me neko maljem udari u slepoo nicu. Pa ipak je, zna i, bilo! Ipak je mogu e!

Jedva nekako uspem da se malo oslobodim.

"Sigurno se", najzad progovorim, "zato i ubila, od jada što te nervirala."

Besan, on me gotovo i ne prime uje. - Da me je tada udario, bio bih njegov; s tolikim zlom se ne možeš tu i.

"Ona je", kaže moj Apaš, "bila budala, zato se i ubila! Da je nisam probušio ja, u inio bi to neko drugi! Vrlo važno! Bolje ja nego neka budala."

"Ona, izgleda, nije tako mislila."

"Zato je tako i prošla! Ona je, Vrap e, re i u ti, bila zgodna cura, nema šta. Ali zar ih je malo takvih? Riba - riba. Pa, možda bih je ja i pustio. Ali ona - samo što mi o i ne iskopa! Posle sam gotovo u ga ama otišao ku i: svega me je iscepala. E pa, ekaj, nanu ti upišanu, nisi ti ja a od Apaša. Iz inata je nisam pustio! Tri sata me je mu ila, ali je nisam pustio."

Meni pred o ima titra nešto crno.

"U redu je, Stole. A sad mi još samo kaži šta je to trebalo da u ini da bi je pustio. Kad bi je, Stole, pustio?"

On se od toga prosto zbuni. Prosto se nekako izbe i na mene.

To potraja trenutak, pa se zasmija.

"Pa, pustio bih je", veli kiko u i se, "kad bih je probušio!" Bio je to beskrajno smešan vic. "Nisam je valjda od Božidarca vukao da bih je pustio!"

Po utah pokušavaju i da se sredim. Razmišljao sam o tome šta još da mu kažem. Ali, vredi li to? Negde daleko opet za uh žabe.

"Pa, Stole, sad više ništa ne treba da mi kažeš. Sad tri glave da imaš, sve tri bih ti otkinuo. Više nemaš vremena za pušenje."

On se nakezi.

"Misliš? E, to, Vrap e, nimalo nije lepo od tebe. Tuberani umiru u leto, kad cvetaju tikve. Sad nije leto, Vrap e."

"Ponekad se, Apašu, desi da i tikve zakasne. Tvoje su, o igledno, zakasnile."

"U redu, Vrap e. Pa onda, vadi šta imaš. Šta imaš? Pucu? Utoku?"

"Ništa ja od toga nemam. Ne zaslužuješ ti da neko zbog tebe robija. A i tebi ne

preporu ujem da nešto vadiš. Svakakvim avolima sam se u poslednje vreme naučio."

On steže pesnicu. Pošta malo.

"Ni ja ništa nemam, Vrapče. Šteta! Šteta što sam bio toliko glup! Šteta što te ve nisam otkivao. Mislio sam da te neću videti bar još nekoliko meseci. A toliko bi mi bilo sasvim dovoljno."

"Nije, Apašu, baš nikakva šteta."

"I misliš - nemam nikakvu šansu?"

"Baš nikakvu."

"Pazi, Vrapče, da se nisi prevario."

I odmah me udari.

20. I nadao sam se, i nisam se nadao. Malo me ipak iznenadi.

Zamuti mi se pred očima, umalo što ne padoh.

Odskočih unazad, odvratim levim, pa desnim direktom, i oba puta promaših, ali on se povuče, a meni poče da se bistri.

"Pa, Vrapče", smeje se moj prijatelj Apaš, "nisi baš tako tvrd kao što misliš."

Ute i, polako pooh.

Sevnuše pesnice obojici oko glave, obojica dobismo po dva-tri komada. Odmakoh se korak, pa počinuh i ključnih ga levom u pleksus, a desnom u bradu. On mi opet uzvрати; još jedanput me dobro uzdrma. Ja - opet korak nazad, opet počinuh, i, sad levom, opet ga pogodih najpre u pleksus, a zatim pod bradu, ali tako da ga, samo malo, pipnuh i u grkljan. Moj prijatelj Stole odmah kašljucnu.

Pobeže od mene korak-dva i zastade. Za udi se, pobele.

"Stole", kažem, "ni ti nisi tako tvrd kao što si nekad bio."

On stoji, ovalikih, osvetljenih očiju. Preplašen. Grudi mu, ujem, pomalo šište.

"Ah, kurvo!" kaže. "To znaš!"

Sad mu je spas bio još jedino u tome da me brzo, što pre obori.

Poleteo je jedanput - i ja sam mu se izvukao. Poleteo je drugi put - ja sam mu se opet izmigoljio. Već malo zaduvan, poleteo je i treći put. Izvukoh mu se opet i tada - duf! - iz sve snage ga pogodim u grudi.

On zastade kao da ga neko podupre motkom za veš, izduži se u visinu i zakašlja. Unutra kao da mu nešto prepuče. Saže glavu kao da nešto u sebi osluškuje, a lice mu u onom mraku nabreknu. Zatim pred sebe pljunu u prašinu nešto crno. Brzo počinuh

zatim na zemlju i maši se maramice. Obrisa usta.

"Zar opet?" tiho kaže gledaju i u maramicu.

Onda kao nehotice krete nekud pored mene. U bolnicu valjda.

Stanem pred njega.

"Stole, još nismo gotovi."

I sad pamtim njegove o i tog trenutka.

utke se vrati korak-dva unazad. Zatim rukavom obrisu usta, pa se spremi da me do eka.

Opet polako po em.

Na inim fintu, pa ga levom dvaput, jednim za drugim, potka im u glavu. Ništa strašno; ali on mi se refleksno otvori i ja opet - duf! - još ja e nego malo as, u prsa.

On se povede unazad, i ostade na nogama. Ali tada iz njega provali.

Jeste li kad videli kako umiru tuberani?

Kao da mu je nešto zastalo u grlu, Stole se najpre dugo i oštro zakašlja. Ve mi se u ini da e od toga po eti da povra a, toliko ga je napinjalo, kad odjednom bljunu iz njega u širokom, crnom, inilo mi se, penušavom, kaplji astom mlazu nalik na levak. Prskalo mu je valjda i noge. Udisao je kratko, kao da štuca, hripaju i, gotovo urlu u i, be e i o i kao gove e. A iznutra bi ga ve opet teralo.

U kratkim pauzama, izmenjenim, tihim glasom Stole psuje udaraju i se pesnicom sa zacrnjenom maramicom u njoj po butini:

"Ah, majku ti usranu! Ah, mamicu ti gladnu, što i nju nisam dohvatio!" Posle nekog vremena kao da ga malo popusti. Malo se smiri.

Sagnute glave kao da ga boli guša, lica koje mu se u mraku beli kao u glupog avgusta, odozdo me gleda.

"Sad bi", kaže, "mogao da me pustiš." A glas mu krotak kao u devojke. "Još mi imamo vremena ovo da rešimo."

Mrdnem glavom.

"Kad to, Apašu? Misliš li da sam dolazio da bih te pustio? Jesi li ti moju Dušicu pustio? I njoj nije bilo zgodno vreme."

On utke još jedanput, polako, pažljivo obrisu usta, pa gurnu maramicu u džep.

Još jedanput podem k njemu.

Uletim mu pravo me u pesnice. Više ne mare i za to što me po licu prosto kida, u toj pravoj klanici od valjda pola minuta u kojoj od pesnica ništa nisam ni video, dok kašalj ve opet po e da mu nadolazi, ja ga pogodih i levom i desnom još nekoliko puta, kao da ho u da mu izvadim srce.

On najzad pade. I onde, okrenuvši se na lakat, tim visokim kašljem koji ponekad izgleda kao da cepaš hartiju, od koga bi se i zdrav ovek razboleo, probijaju i mi uši, po e da to i iz sebe.

Ja stojim malo dalje. I ekam.

Naokolo ve polako postaje svežije. Mrak i tišina. Nigde nikoga i nigde na svetu ništa drugo osim tog kašlja koji mi probija uši.

Izme u dva napona, on se najzad osvrte.

" ekaš, nanicu ti geliptersku?"

" ekam", kažem.

"Dobro", kaže. "Da ne ekaš mnogo."

I nekako ustade.

I dalje kašlju i, i izbacuju i one crne vodoskoke pred sebe, steže šake u pesnice i posr u i krete prema meni.

Odmakoh se malo.

On po e za mnom. Nanišani i zamahnu: ja se izmakoh. On promaši i pade licem prema zemlji, kao da zabode usta u prašinu.

Tu ga spopade još ja e. Napinju i se, kle ao je na kolenima i, sa glavom u prašini, uvijao se kao ma ka kojoj se u grlu zaglavila kost. Guše i se, inilo mi se, grizao je zemlju.

Opet dugo ekah.

On najzad podiže glavu. Lice mu je bilo izmazano ne im crnim, iju sam pravu boju danju poznavao, i šiljato i blede kao u mrtvaca.

"Još ekaš? Pa, završio si posao."

Bi mi ga gotovo žao.

"Nije do ovoga", rekoh, "moralo da do e."

On se opet zakašlja. Sa eka da ga to pro e, pa se nasmeja crnim ustima.

"Misliš? A meni, vidiš, nije žao. Da mogu, opet bih isto u inio. Sad pogotovu."

"Onda je sve u redu", kažem. "Ja idem."

I po em.

Tada on viknu za mnom:

" ekaj! ekaj još malo!"

Zastadoh.

Njega opet spopade, dugo, tako da mi se u ini da e se sada zaista zagušiti. Ipak, negde na vrhuncu, hraknuvši, opet iskašlja. Zatim se nekako uspravi na kolena i još jednom za uh njegov tihi, isprekidani, mrtva ki glas:

"Boga mu", iznenada re e sasvim prijateljski, "vide li ti nekad te jebene tikvine cvetove?"

Malo se za udih.

"Ne znam", rekoh. "Ne se am se."

On se osmehnu.

Ja jesam. Bilo ih je onde, iza šumice. U onim kukuruzima."

Bi mi neprijatno. Šta e mu to?

"Sad idem", rekoh.

Njega uto ve opet steže. Zakašljavaju i se i urlu u i, uvijaju i se ka zemlji, on odozdo zaklima glavom.

"Idi."

Pogledah ga još jedanput i po oh ka varoši. On ostade na putu urlu u i iscepanom utrobom i ogledaju i se za mnom belim, iskola enim o ima.

Kad se malo odmakoh, odnekud iz šiblja, kao da se istrže iz ne ije ruke, odjednom izlete neka ptica. Zaleprša u mraku krilima i lete i nisko kao avion, prpore i, polete putem ispred mene kao da mi pokazuje pravac. Zatim iznenada svrati u stranu i odjedanput potonu u mrak kao da se utopi.

21.

Dva dana posle toga Stoleta u Beogradu sahraniše.

Ja sedim u ku i i ne izlazim. Muvam se unutra kao bolestan. Ne znam u stvari dobro

ni šta sam radio: nije mi se išlo u preduzeće, nije mi se izlazilo na ulicu, još manje mi se išlo u klub, nije mi se čak ni kod kuće sedelo. Prosto, kažem, movam se levo-desno: iz kreveta u sobu, iz sobe u kuhinju, iz kuhinje u dvorište iza kuće, iz dvorišta u krevet. Poležim malo - pa opet isto. Ne znam šta sam tih dana i jeo.

Valjda se čak ni plašio nisam. Na to nekako nisam ni mislio, kao da se sve ono sa Stoletom nije meni dogodilo. I o njegovoj sahrani saznadoh u stvari tek sutradan, kad sam išao u vojni odsek da se prijavim.

Odjednom, petog valjda dana pošto sam došao, nekako oko podne - a dan prijatan, topao: ja u tim na pragu kao ono nekad moj otac - kad, evo, idu neka dva tipa iz policije. Poznajem ih obojicu, iz kluba.

Mene nešto kao da štregnu. Ali, mislim se: šta je - tu je, boli me ševac.

Oni se, otud, slatko smeškaju.

Jedan od njih, neki Raki - malo veći stariji, dosta pristojan čovek - veli:

"Zdravo, Šampione. Kad si stigao?"

"Zdravo", velim. "Kojim dobrom?" Ne odgovaram kad sam došao. Ti to, mislim se, veći sigurno znaš.

"Stari Periši te pozdravlja. Poziva te da se vratiš u klub."

Već zinem da odgovorim kad primetim da je onaj drugi prošao pored mene i nešto se muva oko kuće. Posle onolikog ćutanja, u meni nešto prosto zalaja.

"A šta ti tu njušiš kao pas? Jesam li te pozvao unutra?"

Dasa se, kao, uvredi, odmah hoće da se bije. Ovako rukom na mene.

Velim:

"Nemoj šalom da se šališ da me slušajno dotakneš. Otkinu ti glavu dok trepneš! Stani onde, kod kapije!"

Ne bi on tako lako popustio, svašta bi tu bilo; ali i Raki viknu:

"Ostavi to! I stvarno, što se muvaš? Stani ovde."

Podvi dasa rep. Ode kod kapije.

"I, Šampione", kaže mi Raki, "šta veliš?"

"Kažem", odgovaram mu ja, "mnogo težak taj pozdrav kad ste vas dvojica morala da mi ga donesete."

On se nasmeja.

"Ma'ni to. Ti znaš, tebe Stari voli. Ho e da opet budeš kod nas."

Ja kažem:

"Dobro."

On me pogleda.

"Zna i, dolaziš?"

"Kažem dobro", odgovorim, "zato što sam uo šta si mi rekao. A to ne zna i da dolazim."

"Dobro", kaže sad on. "I šta da prenesem Starome?"

Najzad i na mene do e red da se nasmejem.

"Prenesi mu", velim, "otkucaj i kaži da se ja u Radni ki ne u vratiti ak i ako budem nastavio da boksujem. A mislim da ne u ni to."

"Tako?" veli.

"Tako."

"Dobro", kaže. "Re i u mu. Pa, zdravo."

"Zdravo", velim.

On po e napolje, pa se u kapiji zaustavi; fol nešto se setio.

"A je li, boga ti, u li ti da nam je neko našeg prijatelja Stoleta Apaša ubio?"

E, evo ti ga, mislim se, što eš da me uhvatiš. Znam za jadac. I - baš da ne robijam za Apaša.

"Ja nisam uo", kažem, "da ga je neko ubio. uo sam da je umro. U sanatorijumu."

A on, jadnik, naivan, pa se zbuni:

"Zar sam tako rekao - ubio? Nisam primetio. Umro, zna i?"

"Umro, kako sam uo. Od tuberkuloze. Možda za to treba Sulji da zahvali."

"Kome Sulji? Onom milicioneru? A što njemu?"

"Mnogo si", kažem, "naivan. Prosto mi te je žao. Siguran sam da ne znaš da ga je on probušio."

"A, jes", kaže, "zaboravio sam. A ti, Šampione, gde ti u to vreme beše?"

"Kad?" velim.

"Pa sad", kaže, "kad ovo umre Apaš. Jedanaestog septembra."

"U armiji. Vojna pošta petnaest trideset devet, Niš."

"U armiji. A taj Niš - to nije daleko od Surdulice?"

"Nije", velim. "Pogotovu kad se leti avionom."

"A kad si se, kažeš, svukao?"

"Dvanaestog. Dvanaestog septembra."

"Dvanaestog. Znaš i, zakasnio si svega za jedan dan?"

"Sumnjam", velim, "da sam ikud zakasnio. Izašao sam tačno na vreme. Ni dan ranije ni dan kasnije."

"Ja", kaže. "Sigurno imaš i neku priču o tome?"

"Imam", kažem. Uze mi knjigu, pa izvadim iz džepa. "Evo bukvice, evo objave."

On uze. Počeo da ih okreće, prelistava, i nešto pri tom mumla. Zatim mi ih vrati.

"Kao vrata", kaže.

Ja držim ono u ruci.

"Kaži mi, Rakiću", velim, "je li to neka istraga? Imate li vi nešto konkretno ili samo, ovako, tabanate na prazno i čekate da se ulovi neki som bilo koji?"

On ovako rukom.

"Ma, jok, kakva istraga! Nema veze. Nema veze s tim. Još se za to nismo odlučili. Avionako: možda nam je neko u stvari učinio uslugu. Možda je neko ni otvarati. A ja te pitam zato što mislim da si i ti možda zainteresovan. I tebe je on, mislim, dosta zadužio."

"Mene je on", kažem, i vodim računa o svakoj reči, "stvarno dosta zadužio, ali za to da li ćete vi otvarati istragu ja se ne brinem. Što bih se ja za to interesovao? Sulja je, možda, tako i bio jako zainteresovan za njega. Pitajte Sulju. Umesto da ispituješ mene."

"Ih, ispitujem! Samo onako, prijateljski razgovaramo. A interesantno je tu - znaš šta? To što je Apaš bio izubijan. Bio ga neko to veče, izgleda. I, zamisli, s njim je to veče bila jedna devojka, bolesnica, neka... Zorica... Zorica" - pa izvadi ceduljicu iz malog džepa - "Zorica Alin. Ona je sutradan dala izjavu našim terencima u Surdulici da su se njih dvoje rastali to veče na putu, i to zato što ih je presreo neki mladić - tako,

lepuškast, ovisok, s kratkom kosom - možda takvom kao da je tek izišao iz armije - koga je Apaš nazvao nekim nadimkom, nešto kao: Majstore ili sli no. Možda Šampione?..."

Ne beše mi baš prijatno, ali slegnem ramenima:

"Apaš je svakome davao neki nadimak. On je poznavao mnogo majstora, velemajstora i šampiana."

"Ja", kaže Raki , "sigurno je tako. A on sam, zamisli, ništa nije hteo da kaže."

"Ko sam?" upitah. A kosa kao da mi se malo uspravi na glavi.

"Pa, Apaš. Naišao neki seljak iz okoline s kolima i našao ga. Ja ga, veli, pitam 'Šta si to radlo, crni nesretni e? Je l' te to neki bio?' A on kaže 'Ma, jok, pao sam sa drvete.' 'Pa šta si tamo tražio?' 'Zezao sam se', veli. I uzeo ga ovek na kola, ali on mu tu, u kolima, i umro, baš pred samom bolnicom. Zagušio se."

Kažem Raki u:

"Pa, možda Apaš nije ništa rekao zato što ništa nije ni imao da kaže."

On veli:

"Možda, možda, ništa ne tvrdim. Sve bi to tek trebalo ispitati. Ali nešto se mislim: onaj visok momak s kratkom kosom - kao da je tek izišao iz vojske - da nisi možda to bio ti? A osim toga, jedan je Šampion na Dušanovcu."

"Pre svega, Raki u", odgovaram, "to, koliko ujem, nije bilo na Dušanovcu nego u Surdulici; i nije bio u pitanju nikakav šampion nego majstor. A drugo, je li taj momak s kratkom kosom, kao da je tek izišao iz vojske, možda bio u uniformi, kao da još nije izišao iz vojske, ili u civilnom odelu?"

"Ne", kaže. "Bio je u civilnom odelu."

"E", velim, "ja u to vreme nisam bio u civilnom odelu nego u uniformi Es-Em-Be, kad ve toliko razmišljaš o meni. A ako baš misliš da je bio neko iz vojske, onda e to verovatno biti neki general. Oni, ujem, svukud mogu i u civilnom odelu i u uniformi, kako im je volja."

"Ja", kaže Raki , "sigurno je bio general. Sem, naravno, ako možda nisi dobio neko - odsustvo."

"O, sigurno!" kažem. "Budi siguran u to. Pri a se o tome. U vojsci su veliki kavaljeri, pa kad im kažeš: 'Molim vas, pustite me na odsustvo, imam jednog prijatelja koga bih hteo malo da ubijem', oni te odmah puste."

"Takva ti je vojska", veli on. "A mi, u svakom slu aju, možemo i da proverimo da li si dvanaestog još bio tamo."

"Sigurno da možete."

"Dobro", kaže on. "Ne ljuti se ti na mene. Ja sam uvek bio tvoj navija . I opet bih hteo da budem."

"Ne ljutim se", kažem. "Ti samo moraš da radiš svoj posao."

"Jeste", kaže. "I došao sam stvarno radi onoga. Vрати se, bre! A istragu, ne znam, možda zaista ne emo da pokre emo."

"Nema to, Raki u, opet ti kažem, nikakve veze sa mnom. A u Radni ki se verovatno ipak ne u vratiti."

"Ipak", kaže on, "razmisli. Zdravo."

I odoše.

22.

Posle podne ja opet sedim na onom pragu.

Nekako se i nisam mnogo uplašio. Mislim se: onaj seronja Stani , ako ga budu pritisli, sigurno e priznati; me utim, bar u prvo vreme, brani e me i nogama i rukama; zbog toga što bi i sam zaglavio vojni sud; sem, ako me nisu ukebali odmah. Ali to ipak nisu; da jesu, dosad bi stigla poternica, a i u vojnom odseku bi ve sigurno znali. Ona cura iz Surdulice, iako je bio mrak i videli smo se na brzinu, tako e bi možda mogla da me prepozna. Pa, nekako me, kažem, i nije strah. U najgorem slu aju, mogao bih da kažem da smo se pobili: osudili bi me za ubistvo iz nehata; i nešto bih dobio za bekstvo iz vojske. Ali, zar zbog Apaša da idem na robiju? Malo li je što mi je ku u ionako zacrnio?

I tako, preme em ja to po glavi, kad, odjednom, kapija: kvrc!

Pogledam. U e neka žena - mala, stara, u crnini. Stoletova majka!

"Dobar dan, Ljubo, sine", kaže.

Ustanem s onog praga.

"Dobar dan, tetka-Ružo."

Ona zastade preda mnom. Drži se, ovako, za laktove kao da joj je zima.

"Pa, Ljubo, sine, jesi uo, ja sa'ranih moga Stoleta." I gleda me pravo u o i. "Sad, eto, baš nikog više nemam."

Zaklimah glavom.

" uo sam, tetka-Ružo."

Ona mrdnu ramenom.

"Pa sam došla da te vidim. Vi ste bili drugovi."

I opet me sitnim, vlažnim oči ima gleda ravno u lice.

Kažem:

"Mi, tetka-Ružo, baš i nismo mnogo drugovali; on je bio dosta stariji. Ali, ako si došla. Rekaj da ti iznesem stolicu."

Utrčim unutra i stavim joj da sedne ispred vrata. Međutim, ona ostade stojeći.

"Ne ulazi", veli, "da sedim. Samo sam došla da te vidim. Nešto se, Ljubo, sine, priča po Dušanovcu."

"Šta se priča, tetka-Ružo?"

"Priča se, Ljubo", kaže ona, "da si to ti učinio."

Podamnom kao da se otvori neka rupa.

"A ko to priča, tetka-Ružo?"

"Eh, ko priča? Ljudi pričaju."

Ja rekoh, kao ono jutros policajcima:

"Ja sam u to vreme, tetka-Ružo, bio u vojsci. I da sam hteo, kako bih?"

"Ne znam", veli ona, "kako bi. Ti to bolje znaš. Ja samo kažem šta ljudi pričaju. I došla sam da te pitam: jesi li mi ti to, Ljubo, učinio?"

"Tetka-Ružo", kažem, "ljudi svašta pričaju."

"Ljudi, Ljubo", kaže ona, "pričaju da si to učinio zbog tvoje sestre Dušice. Kažu, moj Stole je ono sa Dušicom napravio, pa si mu se ti osvetio. Dušu si ogrešio, Ljubo, sine, ako si to učinio. Ne bi moj Stole to mogao."

Ja otkrih.

"On je bio dobro dete. On je meni, svaki put, sve dok se ne razbole, kotaricu na Zadušnice na groblje nosio. A u školu dok je išao, takav je rukopis imao da mu se i u uho udio. Posle, uhvati ga loše društvo, ostavi školu..."

"Ne znam šta, tetka-Ružo, da ti kažem. Možda je on stvarno prema tebi bio dobar. Ali ono sa mojom Dušicom - on je napravio."

"Grešiš dušu, Ljubo. Ne bi on to mogao. Ne veruj u to. Ja sam ga od litre mesa podigla i znam sve šta je on mogao a šta nije."

Postade mi prosto neizdržljivo.

"Ne znam, tetka-Ružo. Možda i nije. Ne znam više šta znam a šta ne znam."

Ona ne skida o i s mene.

"Pa, Ljubo, sine, tako, samo sam došla da te vidim. Ti više gotovo nikog nemaš, samo još Vladu, ne znaš ni da li je uopšte živ; ja sad više ama baš nikog nemam. Ako si mi ti to, Ljubo, u inio, dobro si znao šta iniš."

Opet o utah. Nemam šta ni da kažem.

"I još da ti kažem: ako si mi ti to u inio, neka ti je bogom prosto. I želim ti, Ljubo, da se lepo oženiš, da imaš samo jedno dete, kao ja, da ga podigneš - i da ne doživiš ovo što sam ja doživela."

I okrete se ka kapiji.

"Zbogom, sine."

"Zbogom, tetka-Ružo."

23.

To me prosto sahrani. Ta žena mi prosto glavu otkide.

U em u ku u, pa zatvorim vrata za sobom da me niko ne gleda. Sednem.

I tako sedim, sedim, pa onda ne mogu ni to. Ne mogu više tu da ostanem.

Ustanem, pogledam se u ogledalo: tih dana se nisam ni brijao, zarastao sam kao majmun; izgledam kao ludak. Treba da se obrijem, a toliko sam bezvoljan i lenj da ni ruku ne mogu da podignem.

Ipak se nekako i obrijem i umijem, obu em. Da mi je da odem nekome s kim bih mogao da popri am. Ili, još bolje, gde bih samo mogao da sednem i da utim.

Setim se tetka-Lenke, Dragan etove majke; s njom sam se ja uvek šalio, ona me je volela.

Sednem na trolejbus, odem do njihove ku e. Nje tamo, me utim, nema. Kao da je neko namerno udesio. Povrtim se levo-desno, pa - šta u? - po em.

Iza em u varoš.

Da mi je sad bar neku curu da sretnem. Nekad se toliko njih vrtelo oko mene. Gde su sada? Gde eš uve e da ih na eš?

Setim se jedne. - DJavo bi ga znao zašto sam se baš nje setio; bolje da nisam.

To je stvarno bila jedna fina, pametna cura, iako ni izbliza nije bila neka lepotica; verovatno najbolja cura s kojom sam išao. Razume se, ja sam se već bio postarao da se ponesem prema njoj najgore što se moglo.

Setim se da je nekad imala telefon kod kuće. Potražim u imeniku. Okrenem broj. Javi se neki stariji ženski glas. "Molim vas, je li tu Smiljka? Pozovite je ako je kod kuće." "Odmah", kaže žena. "Sad ću je pozvati."

Malo zatim, evo nje. "Alo, Smiljka", velim. "Zdravo, ovde Ljuba." Dasa misli - samo treba da kaže Ljuba i svi će od sreće odmah da ispopadaju u nesvest. "Koji Ljuba?" veli ona. "Pa, Ljuba", kažem. "Sretenović. Onaj bokser." "A, ti si?" kaže. "Što li si se ti mene u ovo nevreme setio?" "Zar je nevreme?" pitam. "Jedva je šest." Ona kaže: "Nema ni šest godina, misliš? Koliko ima otkako se nisi javio?" "Ne znam", kažem, "koliko baš ima. Sigurno dosta. Tri godine sam bio u vojsci. Sad sam došao." "Neketiri pune godine, moj Ljubo" veli ona. "I nigde te za to vreme nije bilo." "Znam", kažem, "ali objasni mi ti. Vojska je to, nisam mogao da se javljam. A osim toga, svašta mi se za to vreme ispodševalo. Svi mi po kući pomrli. Umrla mi šveca, umrli mi keva i ale: burazer mi u orci. 'Ajde, ako možeš, izađi da se vidimo, pa mi ti sve objasniti." "Ljubo", veli ona, "stvarno mi je žao što ti se sve to desilo, ali ti nisi obavešten: ja sam se pre dve i po godine udala i već imam četvoricu od osamnaest meseci. Sad se baš spremam da joj dam da jede." "O, izvini", kažem, "to stvarno nisam znao. Izvini ako sam te uznemirio." "Ništa", kaže ona, "nema veze."

Vidim da sam se ugruvao.

"Pa, Smiljka", kažem tek da nešto kažem, "nema veze što si se udala. Ako si raspoložena, 'ajde ipak neki put da se vidimo. Da malo prožvalavimo." Ona kaže: "Hvala ti, Ljubo, što si me se setio. Ali stvarno nema smisla da se o tome unapred dogovaramo. Srećemo se mi nekad i bez dogovaranja." "Dobro", velim. "Sigurno ćemo se sresti. Zdravo, Smiljka."

Izađem iz govornice - i ništa. Malo me je zeznula: pa šta? Pođem malo i odjednom mi sve postade nepodnošljivo. Ne mogu više ovde da izdržim. Šta ću ja još ovde?

Pipnem se po džepu. Tu mi je štedna knjižica. Svratim u poštu, podignem sve što sam na njoj imao.

Najpre sam mislio samo malo da se nekud maknem, na nekoliko dana; da odem, recimo, do Zagreba ili do Splita. Tek posle, kod kuće, drukčije sam odlučio.

Obuđem se kao da idem na neki meč: džemper, trenerka. Nešto sitnica i par veša strpam u neku torbicu...

Sutradan nužno neki italijer Slovenac iz nekog sela iznad Maribora za deset somova me je preveo preko granice. Tada se na granicu strogo pazilo, a ja sam bio suviše tupećen da bih se dovoljno krio: uopšte mi nije jasno kako me nisu uhvatili.

Da bar jesu...

24.

Eto, tako vam je to bilo. To vam je gotovo sve.

Se am se kako je to prvih dana izgledalo; se am se kako je izgledao sam taj moj prelazak.

Taj i a Slovenac, kome ja svakako nisam bio prva mušterija, bio je užasno uplašen; svaki as me opominje da ne pravim buku. A meni to gotovo smešno. ega se, matori, mislim se, plašiš? Ne bežiš ti preko granice nego ja.

Nekako, nije mi se inilo da radim nešto što e udlu iti o itavom mom životu. Bežim preko granice: pa šta? Ako je ovako mogu pre i s ove strane, isto je tako mogu pregaziti i s one. Nisam razmišljao o tome da li u se vratiti - bio sam isuviše o ajan da bih u tom trenutku za to mogao da budem sposoban - ali negde u meni je u ala nada u takvu mogu nost; nisam razmišljao, ali negde u meni je postojala vera u to da jedan takav in kao što je ovaj odlazak mora da ima i svoj drugi, završni deo, a on, naravno, može da bude samo povratak. Imao sam utisak da svi ljudi na svetu moraju to da razumeju. Ljudi, ja sam o ajan! Ja sam zbog nekih stvari kriv, to je sigurno, i ho u i da platim za to. Ali ja vama ne mogu da kažem da se kajem što sam ubio Apaša. Nije on vredan i ijeg kajanja. Ne mogu ja to, ne tražite to od mene! Ja bežim zato što ne znam šta bih u inio pametnije. To, sigurno, i nije pametno. Ali, ne tražite vi od mene da sada budem pametan! Nisam sposaban za to. Uхватite me, zadržite me, i ja u vam biti zahvalan. Ali ne o ekujte da u vam sam do i i da u još re i da se kajem...

Razume se, prva stvar koju su od mene u Austriji tražili bilo je da izjavim da sam pobeo zbog politike. - Ja - zbog politike! "Može li to, ljudi", kažem im, "da pro e nekako bez politike? Ja nemam veze s tim." Ali gde su to dosad policajci bili ljudi? "Može", kažu oni meni, "ako ho eš da te vratimo." - Dam im izjavu.

Naguraju me u logor. Tamo oko mene odmah po nu da se smucaju neki ljudi od kojih je i bog digao ruke. Do e ak i neki novinar iz nekih novina; krila da imaš, ne možeš da im pobeješ. A oni ve nekako saznali i to da sam bokser. Objave mi, tamo, i sliku, i svašta natrtljaju. "Pobeo uveni jugoslovenski bokserski šampion", kažu: a kad sam ja to bio baš toliko uven? On me pita: "Kako se živi u Jugoslaviji?" A ja sam, kažem, sav bio gorak, i tako mu i odgovaram. Ali ja mu kažem: "Živi se dosta teško", a on, hvala bogu, napisao: "U Jugoslaviji je teror, uopšte se ne može živeti." Kako eš to posle da ispraviš? Šta jedan emigrant, u tu oj zemlji, uopšte može da ispravi? Ja, uostalom, ni jezik nisam znao.

etiri-pet godina valjda nisam mogao da se pomirim s tim da sam emigrant i da je ta stvar definitivno svršena. Neprestano mi se inilo da e se jednog dana, možda ve , evo, izjutra, pojaviti neko ko e me uhvatiti za mišku, opaliti mi šljagu i re i: "Mali, dosta si se zezao, 'ajde sad ku i." I ja u mirno po i. - Niko se, naravno, nije pojavio. A ja sam zbog toga ak nekako bio i pomalo uvre en.

Umesto toga, stalno se oko tebe muvaju neki mra ni tipovi, koji te tapšu po ramenu - zbog ega me vi to, ljudi, hvalite? - i koji te za nešto neprestano zapitkuju. Ja sam za taj jadac ubrzo saznao, i bežao sam i branio se, ali kad kola ovako krenu nizbrdo,

teško ih više možeš zadržati; gotovo se nikako ni ne možeš odbraniti.

Branio sam se, kažem, i iz Austrije sam samo zbog toga pobjegao u Francusku, i u Francuskoj sam čak jednog tipa zbog toga isprebijao, pa sam onda morao da odem još dalje - ovamo, u Švedsku - ali kad sve to prođe, ovek više nikako ne može da bude siguran da zna šta je stvarno radio. I što je vreme više odmicalo, sve više mi se činilo da sam ja tim ljudima tamo, i hotimice i nehotice, svašta trtljao, da mi je sve to negde zapisano, i zbog toga sam se osećao sve gadnije i gadnije. Moja je to, bre, zemlja, kakva god da je! I ako ona u nečemu ne valja, ti ljudi odavde sigurno je neće popraviti. - Tek poslednjih godina, ovde, malo sam se iz tih govana izvukao. Moja Inge mi je u tome mnogo pomogla.

I tako, sve to zajedno, u ovek i ostane. Nataloži se kao neko trulo, mrtvo u breme: neka se u tebi bilo šta pokrene, pokrenuće se i ono. I, vremenom, to što si otišao prestane da te boli onako jako kao u početku, ali da te tišti - ne prestaje. Ležeš uveče s tim u krevet, budiš se izjutra s tim. Ja sam bio bokser, a celog veka sam mašinbravar, zanatlija; ruke su mi sve što imam. To ti je otprilike kao da sam izgubio ruku. Tako te i boli, kao kad je nemaš i mada je nemaš. Poslednje što vidiš ležeći u krevet, to je taj prazni rukav, prvo što vidiš bude i se izjutra, opet je isti taj prazni rukav. I tako će ostati dok si živ. Navikavaj se ako ipak hoćeš da ostaneš živ, makar koliko ti srce pri tom pucalo...

A rukavice više nisam navukao. Kad si bez ruke, to više ni ne možeš.

Pre četiri godine, ovde, u meni se opet beše probudila nada...

Kad sam se oženio, postao sam švedski državljanin. A onda sam saznao za mogućnost da i za sebe i za ženu i dete dobijem još i jugoslovensko, takozvano dvojno državljanstvo. Svašta mi tada dođe u glavu, opeće me ta nada. Podnesoh molbu, dokumenta. A procedura je takva: to se pošalje u zemlju, pa ako tamo ne pronađu nikakvu smetnju - recimo, nekakvu istragu - upisuju te kao dvojnog državljanina.

Dva meseca je trajalo čekanje. A onda me pozvaše u Stokholm: dadoše mi dokumenta, čestitaše. Prihvatio! I behu ljubazni ti ljudi, ne mogu da kažem. Ali niko mi tada ne reče: "Ti si nama potreban, vrati se u zemlju." Razume se, bilo je smešno to i otkrivati, i možda ja čak to i nisam otkrivao, ali kući se odatle vratih prazan.

A onda, baš te godine, na čelo se, valjda već drugi put, sa burazerom Vladom u Milanu. Sedimo pred nekim bistroom i žvalavimo. Kad, odjedanput, on mi kaže: "A tvoj prijatelj Stari Perišić ti je tu, u Rimu." Iznenadnih se. "Kako u Rimu?" velim. "Nije moguće!" "Moguće je", veli burazer. "Odavno je prešao u diplomatiju. Već je valjda godinu-dve tu ambasador."

Posedimo još malo - već smo se ionako rastajali - pa natovarim ženu i dete u kola. Pojurim.

Sutradan pre podne potražim ambasadu.

Obratim se nekom ovek tamo.

"Druže", kažem, "ja živim u Švedskoj i ovde sam na proputovanju, a stari sam prijatelj sa drugom ambasadorom Periši em. Molim vas, hteo bih k njemu."

Tip me gleda.

"Vrlo bih vas rado", veli, "prijavio, ali drug ambasador je baš ju e otputovao u Jugoslaviju."

"U Jugoslaviju! A kad se vra a?"

"Pa", veli, "ne e skoro. I on ima odmor."

Ih, majku mu!

Ništa, šta u? Po em. Tip me pita:

"Što mi bar ne ostavite ime? Da prenesemo drugu ambasadoru ko ga je tražio."

"Neka", kažem, "do i u ja drugi put. A možda u se javiti i pismom."

Vratim se u Švedsku - i stalno se mislim kako da se na em s tim ovekom. Nekako mi je drag. On mi je naneo možda isto toliko zla koliko i Stole, ali - opet - i nije! Sve sam u stvari zaboravio. Ne znam, zapravo, ni šta bih razgovarao s njim.

I tako, kolebam se - da li da mu pišem: ho e li da me se seti? Ili e možda ipak biti bolje da odem? Nekako nisam mogao da odmah posle odmora tražim novo odsustvo. I tako pro oše, valjda, tri- etiri meseca. Odjednom, jedno ve e kad sam se vratio s posla, zate e me Vladino pismo: 'Stari Periši je', veli, 'ovih dana umro u Rimu. Prekju e je sahranjen u Beogradu...'

Te no i Inge i Arnea sklonih na spavanje, pa ostadoh sam u kuhinji i napih se kao svinja. A onda nekako ružno posrnuh, razbih rukom staklo na vratima. I gadno se posekoh, krv samo lije. Preplaših ženu i dete, jedva sam ih posle smirio...

I tako mi i to propade. I ne saznadoh ni je li istraga zbog Stoleta uopšte bila otvarana.

I otad mi u stvari ostade još samo jedna, dosta mra na nada: da e najzad izbiti neki mali, pametan rat. Jer do e li do toga, tada e me sigurno pozvati i ja u, ist i bez potrebe da se perem, mirno mo i da se vratim. Ali kad danas, evo, u ovom glupum svetu više nema ni pametnih ratova...

Eto, više nema ništa. Sve smo ispri ali.

Sad idem. Brinu e mi se žena. Ovde ima svakakvih životinja, kao u nekom rezervatu; ak i etnika i ustaša. Pretukli su ve nekolicinu naših. Zasad na boksere još ne nasr u, ali ona se ipak plaši.

Arne! Arne! Polazimo.

A vi, ako nekad odete na Dušanovac, pogledajte ga dobro. ujem da se dosta

promenio; ako. Tada ćete se možda setiti da ovde živi jedan ovek koji i kad stoji i kad hoda, i kad se smeje i kad spava - plaće za njim; jedan ovek koji još može da se uzda - jedino u rat

Ujka Dragi sedi pod jabukom

1.

U proleće one godine kad u pre vremena po i u školu pošlo je nešto da se događa s mojim ujka-Dragim.

On je živeo u Senju, s jeseni do guše blatnjavom a leti u crvenkastoj dugi prašine, gustu na i kanom selu nadomak Lazarevog manastira Ravanice, u kojoj su porti kreštalili zeleno-zlatni paunovi. A moji Senjani, na suncu se grejali, možda više nego i na carsku zadužbinu, bili su gordi na Carevo bupalo, neomećeno mesto kod vrela reke Ravanice ispred manastira, gde je Lazar, prema predanju, nekad pao s konja. Možda mu pamte i teške namete i kuluke oko velike gradnje, radije negoli u asti, voleli su cara da vide sa guzicom u kaljuzi. Jedanput nas je neko izveo na breg iznad senjskog groblja i pokazao nam rukom nekud ispod žica propale rudničke vazdušne železnice. "Onde je pete godine vojvoda Milenko rasturio Turci."

Nisam mesto baš dobro video niti sam znao ko je vojvoda Milenko, ali bilo me je sram da pitam. Ne smeš ti rođake da brukaš.

I, jednoga dana, predvođeni bratom od ujaka Gorom, koji je, po sopstvenom uverenju, sve znao i sve najbolje umeo, ostavili smo stoku na poverenje seoskim devojčicama i nas nekolicina krenuli preko brda. Zatim smo na jednoj blagoj padini kod Ivankovca s ne baš određenim oseljancima gledali neke rupave obrasle sitnom travom, iz kojih su virili patrljci pocrnelog kolja. Kasnije ćemo verovati da smo videli upravo ostatke čuvenog šanca.

"Tu je to mesto", rekao je Gorom, "dovodio me deda Ljuba."

Malo smo se naokolo osvrtni, a onda je neko predložio da se, na pravome mestu, poigramo Srba i Turaka. Ali bili smo umorni i nije nam se htelo, niti je iko pristajao da bude Turčin. I tako smo odustali. Posedali smo na opanu travicu prošaranu brabonjcima i tragovima ovčijih aponjaka.

Tad je naišao neki star seljak s torbom od kozline preko ramena. "Begajte odatle, nesretnici", povikao je i mahnuo tojagom u vazduh kao na ovce, "tu leže koske!"

U drugom razredu negde sam naišao na knjigu "Uvaj se senjske ruke" i s uzbuđenjem uzeo da je čitam. Međutim, naše Senje, nekad puno hajduka i vampira, u njoj se nije ni spominjalo.

Rekao sam to jedanput ocu. Mama je već bila kupila one dve kućice od atmare u Njegoševoj ulici, ne mnogo već od bolje senjske štale, i upravo smo sa deda-Ljubom sedeli za ručkom.

"Hma", kaže moj otac prdeći na nosinger u maramicu i nasrćući na njega kao na neprijateljske rovove, "izgleda da i negde na moru ima neko Senje."

Ali njega, znao sam, za naše selo nije bilo briga. Otud je voleo jedino mog ujka- Dragog, koga tamo više nije bilo. Pa, morao sam da priznam, nije sve u njemu ni bilo za voljenje.

Rano leganje u tvrd slamari ki krevet pun sitnih, ljutih svinje ih buva i s oštrim guberima kao pokriva ima, istina, nadoknivalo se dobrim tu ama slamnim jastucima, koji bi od glava odskakali kao lopte, ali to se, na žalost, moglo samo dok ne pristignu stariji. Ve okopavanje kukuruza i krompira vazdan pod zvezdom, koje ti lomi i poslednju košicu u telu i kojeg su se deca plašila kao grobljanskih vampira, nikakvu sli nu nadoknadu nije imalo. Zanimljivija je mogla da ispadne berba belošljiva, ranki i požega u Zabelu iznad sela, me utim, i to jedino ako ti dozvole da se pentraš na vo ke da ih tresesh ili bar da snosiš polunapunjene batore u kola. Ina e, od pribiranja, pri kojem ne smeš ni da u neš — odmah e te presresti pitanje: "Što malo ne prilegneš?" — ne eš pro i mnogo bolje nego od kopanja. Isto su tako donekle uzbudljivi mogli da ispadnu i vršaji, berba vinograda i kukuruza i, naro ito, muljanje grož a, ukoliko se, opet, varošanski glup, ne pograbiš za laku plevu i slamu, ve uspeš da dobiješ džak za žito ili korpu za korenje. Jer ono što izgleda najlakše, u selu ume da ispadne ubedljivo najteže.

uvanje, pak, brljivih, divlja nih svinja s kišnjama od pola metra, koje ispod oka stalno merkaju kako da ti kidnu u štetu i kaškala i umeju da galopiraju kao konji, ili zaluavih krava, koje znaju da se zaobadaju, iz mesta da zatutnje u kukuruze i tamo za tren da na ine ršum kao topovska zaprega, nikad nije dobro, a može da ispadne i naopako. Jer štete umeju me u komšijama da rode opake, istrajne sva e, koje se ponekad ne završavaju ni velikom omrazom i dugogodišnjim glupim parni enjem, ali se, sre om, naj eš e ipak brzo zaklju uju, pomalo smešnim gimnasti kim mlataranjem kosirima, vilama i sekirama:

"Nemo' da ti presko im ova' plot, te da te tuna istropam ki repu!"

Me utim, ako kao jedan ak prvak voliš da cunjaš i šušnjariš i ne plašiš se pripovedaka o opasnim šarkama, poskocima i pojatskim psima, koje najverovatnije nikad ne eš ni sresti, izaberi da uvaš koze i jari e, najlepše stvorove pod nebesima, kod vinogradske kolibe moga deda-Ljube u Dubravi iznad Senja. Samo, sa sekir etom oka enim o džep ili torbicu, u kojoj uvaš par e poga e i tvrdog sira, kreni lugom šarenim od sunca i punim kladenaca i kon astih poto i a, one e ti se, prezaju i i od najmanjeg šušnja, prika iti za pete i ne e od tebe ni mrdnuti. ak i ako se zamoriš i na okrajku prilegneš, brsti e u blizini i sa eka e te dok se ne odmoriš. A ve no enje u slami pod otvorenim nebom sa kajsijastim zvezdama zamršenim u granje, dok ti prosto pod glavom huji šumari ka i bukova gora i hu u ukovi, ne eš zaboraviti, verovatno, dok budeš živ.

"Ali, dedo", nisam pristajao, "pa i u naše su selo bili 'ajduci."

"E, moj šutilo", miluje me deda po ošišanoj glavi. Pola veka proveo je u planini s ovcama i tako je prekrštavao sve muške unuke. "Nas zovu samo kad se lije krv i zapomaže. Kad se pije vino i peva, idu drugi." "Aha", odgovorio sam kao da razumem.

Šukar mesto

Miloradu Bati Mihailovi u

Plo nik po e da kvasi jedva vidljiva mega i gdege po ulici prohodaju kišobrani.

amil zadiže masni ka ket sa gajtanom i slomljenim suncobranom i pogleda buljavim okom u spuštenu nebo. Ako ne potraje dugo, pomisli, bi e dobro. Posle kiše uvek ima mušterija. Ali ako nastavi unedogled, ko e cipele da isti?

Nagura etke i kutije u sanduk koji mu je predstavljao radnju i sa vrha trotoara pored gvođenog elektri nog stuba pomeri se za nekoliko koraka u Makedonsku pod plitku strehu "Komisiona", koji su neki još zvali, kao pre rata, radnjom bra e Levi.

Napred, na višespratnici Riunione na Trgu Republike prerano se upali i zaigra nekakav reklamni znak. Bacao je po ljudima i retkim automobilima crveno-zelenoplavi odsjaj. Odmah na to, kao po dogovoru, svitnuše i žutnjikave, blede sijalice na metalnim banderama. Nisu mnogo šta osvetljavale, jedino im se od vlage oko šesira pravio dvostruk, razvu en, zlatast obod.

On sede pod onom strehom na svoju stoli icu s naslonom i otvori vratanca sanduka. Nanovo je oko nogostupa postavljao kutije, flašice, krpe. Na ogledalu na desnom boku opazi mrlju crvene boje, pa pljunu na staklo i dlanom je sma e. Zatim o eksere spređa i sa strane izvesi raznobojne, dlakom bogate etke.

Uto u politiranom kiosku nekoliko metara više od njega, ve u De anskoj ulici, slepa prodava ica novina izgovori svojim slabim glasom mladom oveku u sivom kaputu od tvida:

"Još nije stiglo. Samo što nije stiglo, gospodine."

Trep u i kopcima do polovine o nih jabu ica, vra ala mu je kusur. Nov anice je prepoznavala pod prstima i ta no znala gde joj se šta nalazi. Ali obl no je s njom i njena majka. Sad je zbog ne ega nema.

Ta starija, prodava i ina majka, po ne emu ga je podse ala na Me kinu mater Selenu. Samo što ova nije onako gadna.

Nikako ga baba nije podnosila. Od prvog vi enja. Nešto muva oko onog bakra a na utrini i otud kev e:

"Džanes romane, amil, a?"

"Njega to da pitaju! Jebem ti! Pa oduvek je bio garav kao ugarak, i drugo mu oko bilo buljavo, a glomazan nos mu visio kao kuka, im ga pogledaš, jasno ti je šta je. A malo dalje na nekom panju sedi ostariji, debeljušni Ivan, njen muž. Cima iz lule s kratkim, krivim kamišem i nadlanicom popravlja prosedi, od duvana žu kasti, obešeni brk.

On se okre e starcu. Zna se s kim treba da se razgovara.

"Kako da ne govorim, bre?" Ali ovaj se pravi da ne uje. "Nemoj tako, Selena, k'o boga te molim. Ja sam, bre, Ciganin, isto k'o vi."

"A nisi Turin?" laje ona otud.

Raala je bar desetak puta i, u onim prljavim, širokim suknjama, seda i rašupana, izgledala starija od muža. A možda je i bila.

"Kako, mori, Turin? Nikad i' nisam ni vid'o!"

Iako je poreklom možda iz Turske. Nije siguran. U svakom slučaju, brat azim mu je u Jagodini sedeo u muslimanskoj Turskoj mali izmeću reke Belice i vašarišta, dok su pravoslavci imali svoju malu, kod Leva ke aršije. Ivan i njegovi su to, dabome, morali da prokljuve.

"Ma ti si, bre, star rom! Svoju decu imaš! 'Di ti našoj Me ki možeš da budeš par!"

On širi ruke ka brkatom ovek i smeje se.

"Kako, boga ti, star? Pa dvajes' peta mi je, kako star?" Imao je u stvari trideset. Ali ne e mu valjda tražiti krštenicu. "Rano me oženili."

Najzad stari Ivan diže glavu. Vadi lulu iz ustiju.

"Šta se tebe ti u njegova deca?" Bar on zna koja su muška prava, žena u njih ne sme da se meša. "Valjda su to deca njegove žene? Kako rom može da zna koja su deca njegova, koja nisu? Njegova su dok mu je njina majka žena. Posle nisu."

Sa Trga Republike, tutnje i, u Makedonsku svraaju zelena blindirana kola za ubre. Malo niže od "Komisiona" zastaju, pa dvojica Šiptara u dugim, nepromotivim kabanicama s kapuljaama silaze s papuana na zadnjem delu i ulaze u neko dvorište. Otuda na akljama preko ramena iznose velike, duboke kante pune ubreta. Istresaju ih u kolska usta nalik na ona u betonske mešalice i vraaju u dvorište. Onda se nanovo penju na papuice i zviždukom daju znak. Na to kola krenu, opet zagrajaju i nestanu niz ulicu.

Kratka, nabijena sredove na dama sa smeim šeširi em na krupnoj glavi vodila je o kaišu kratkog, nabijenog, braonkastog mladog boksera.

amil mu pucne jezikom. Pas mrdne podse enim repom i pokuša da zastane. Ali žena ga cimne za povodac i oni dostojanstveno produže.

Mangupski trepu i buljavim okom, šapatom je psovao pse u gazdaricu.

Ipak, ono s Micom u upriji bilo je šukar život.

Dotle mu je bila izrodila šestoro — bogim je uzeo troje — i dok je ona prala veš po kuama, on je sa svojim sandukom sedeo pred kafanom "Sin eli". Svi su ga poznavali i svi hteli da pozdrave.

"Šukar li si, amile?" pitaju.

On po bugarski potvrđuje drmaju i glavom levo-desno.

"Šukar, šukar."

Tog prolećnog rata u uprijskom Sibinovi evom soka etu, eš e zvanom Sibinovska mala, proneo se glas o veštini šesnaestogodišnje lepotice Meke, erke ruskog Ciganina Ivana, koji je sa svojom fajtom pao na jagodinsko vašarište iznad Klefiševe klanice. Rano udatu, otac, braća i muž je, kažu, strogo paze — a i nemaju, vele, šta da paze, ni sama ne ide u rastur — ali kad po u na veći posao, uvek izvan jagodinskog okruga i domašaja lokalne vlasti, nju puštaju kao prethodnicu. I dok ona gleda u dlan i bob, peva i udara u balalajku završuju i gazdama pamet, oni na drugoj strani u tišini prave ršum. A ako kad dođe u škripac, baš kao na onim živim slikama u uprijskom Zanatskom domu, uz vrisku i pucnjavu dole u juna ni i obesni i, uzimaju i je na belog konja bez opreme, u poslednjem času spasavaju. Plele su se male legende o njihovim podvizima.

Treće proleće Svete Petronijeve a

1.

Krajem treće slobodne zime u upriji se dogodi nešto što se nikad dogodilo nije — Ravanica poteće uzbrdo.

Posle velikih snegova te godine, pre nego što se baba Marta istutnjila i što mu je rekao bog, prigreja sunce. Na to niz Veliku Moravu dunu i mlaki jug i ujutro donese prevremenu, nekakvu žu kustu prolećnu kišu. Dva-tri dana je bela brda oko Pomoravlja podnosiše kiselo se kostreše i, a onda niz padine Kućaja i Vezirovca u Ravanicu, Belicu i Crnicu kuljnuše blatnjave, kao osice ljute bujice potoka, valjaju i pred sobom išupano šiblje i rašješljane utopljene ovce.

Mrka voda iz Belice, Ravanice i Crnice sad pljusnu preko zelenkastog moravskog leda i grade i velike klobuke, zavuče mu se pod košulju. Od toga zalećna reka nabreknu kao preкисло testo u karlici i pogrbi se izgledaju i oko sebe kao zli vođa . I, jedne noći, dok je u daljini praštalo kao od lomljenja suvaraka, krene i i šušte i, led joj se prolomi. A već u zoru, inače bolešljivo natrontana i lenja, ona kao od grčeva u stomaku riknu i ipaju i i prave i kolutove unazad, slepo i nasumice potrpa pravo napred. Visoko dižu i kolena i niemu se ne uklanjaju i, jarnosno je obarala sve pred sobom.

Natuštena i opaka, zlokobno tutnje i, tako nasrnu najpre na železnički most. Kotrljaju i itava brda leda, gurala se i podmetala širokim lećima podudnu prepreku, po kojoj su prestrašeni vozovi jedva mileli. Metalna brana pred njom je škripala i stenjala kao od zemljotresa, ali nije popuštala. A koliko se prepreka nije izmicala toliko ona nije odušivala. I tako se tu, stalno dovlače i sve nova i nova ledena pojačanja, slažu i santu na santu i upravljaju i ih ka nebu, prvi put opasno zajazi.

Odmah na to iz artiljerijske kasarne dotrpa minerski vod. Akrobatski trkaraju i po nemirnim santama i mostovnoj konstrukciji i osmatraju i je dvogledima kao

neprijatelja u tenkovskoj bici, vojnici po eše po ledu da dumbaraju minama. I, posle nekoliko dana, nekako uspeše jaz da odguše. Mrka voda prošarana ledenicama sunu izme u mostovnih tumbasa kao iz vodeni ke vodojaže prskaju i kapljicama železni ke šine.

Onda, dva kilometra niže, nasrte na skliski, ve gotovo prelivevi drveni kolski most na kraju glavne ulice prema Jagodini, koji pre dve i po godine izgradiše Rusi. Napravljen za dvadeset dana pri oslobo enju neposredno ispred srušenog gvođenog, velikog — mali, Miki ev, bio je na Ravanici — on je do pre nekoliko meseci, kad je veliki kona no podignut iz vode i popravljen, svima izgledao kao pravi žuti lepotan. Sad, pored novoobojene crvene metalne grdosije, odjednom po e da li i na zaboravljenog kijavi avog sinovca sa sela na silu doteranog u varoš. A kako nisu ni znali šta e više s njim, i ne pokušashe da ga brane.

Tako mali sinovac ne izdrža dugo. Ljuljaju i se i krive i, veliku vodu je dva-tri dana nekako i podnosio. A onda se, plivaju i ku e ke — videla se kao duga ak splav prepun granja — sredinom reke do njega doljula teška, velika, verovatno u Adi iskorenjena topola. Ona ga ispod površine negde na slabom mestu snažno kucnu, nakrivi i za trenutak izloži još ve em vodenom udaru, a zatim s praskom slomi kao letvu. Uz podzemno kr anje, krkljanje i klokotanje most u avac se iš upa iz nevidljivog dna i lesa njegovih žutih šipova, balvana i podnica u dva ogromna komada krete i zalepi se za tumbase svog bliskog gvođenog ro aka.

I, u nedelju dana, reka se drugi put zajazi. Ve oslobo enu od leda i po veliku upriju valjda manje opasnu, vojnici je napustiše i pobegoše u kasarnu. A ona, luda, pu e kao zreo ir na sve strane.

I dok je krupna kiša i dalje prporila, Morava postade nepregledna kao mrko, uzavrelo more. Na severu, kod Gilja izme u uprije i Jagodine, pregrize Carigradski drum, a zatlm podloka pružni nasip i razbaca železni ke šine i pragove kao a kalice. Onda to isto u ini i na jugu, izme u uprije i Para ina, i ostavljaju i ostrvca dveju varoši na miru poplavi naokolo nekoliko sela i atara. Najzad, naknadno se seti i malene Ravanice. Mrdnuvši laktom, namrgo eno se ispod pazuha osvrte i ka njoj, zapljusnu je preko uš a kod Ade i odjedanput ispuni do guše. A ova od toga, dave i se. postade besna i gramziva i, kao nikad dotle, kotrljaju i se tamo odakle je došla, eto, pote e naopa ke.

Jadni upri ani, dva zla, a i više njih, esto su imali, dva dobra nikad. Pa i sada, dok su jedni, pored Morave, sre ni što im se pod rukom našlo nešto za šta nisu grba ili, ojkaju i na obali i jašu i po debeloj vodurini u plitkim bar icama, akljama, trnokopima i konopcima s kukama hvatali kao dukat žute balvane ruskog mosta, na kojima e se itave slede e zime s ponosom variti, drugi su, mal ani kraj erke joj Ravanice, morali da spasavaju Cigane.

Jer tre e ili etvrte od tih no i, dok su je kraj ku a sa fenjerima i baterijskim lampama obilazili i merama od pobodenih štapova držali na oku, ona se, pritisnuta Moravom, kao na prstima tiho vrati kroz varoš prema Kuaju. Potom, otvaraju i sebi drugi prolaz, podmuklo pojede vodeni ki nasip kod Nedeljkeve vodenice i još jedanput naopako, galopom utr a u cigansku Sibinovsku malu, lupaju i po kantama i tarabama kao uplašen konj.

Kroz no odjeknu iznenađeni ciganski lelek. Na to odmah zaurlikaše zarale ratne sirene, zaskamlikaše sva tri crkvena zvona. Vojska, Udba, skojevci, milicija — svi potražiše da spasavaju Cigane.

Cela dva dana zatim potraja spasavanje malene ciganske imovine. Mada još nateđena i ostavljaju i barušljak iza sebe, kao da se tom podvalom izdovoljila, Ravanica odmah oduši i vrati se u korito. A oslobođeni maleni prihvatishu unesređene mangalije u svoje kuće i zajedno s njima poeše da drežde na nasipu iznad poplavljenog naselja, pljučkaju i u vodu i ekaju i kad se s mokrih grana omanu i neka kokoška.

I uza svu buku, šteta ne beše jako velika. Osim dve-tri srušene kolibice od atmare, koje će Cigani im grane pravo proleće brzo obnoviti, zaista se utopi i nekoliko kokošaka, iako jednoj od njih naogled meštana varoški maturant a sada zastavnik bez epoleta, suvonjavi, ovisoki, belomusasti Sveta Petronijevi s nadimkom Ruski požrtvovano spase život.

U izmama punim vode i šinjelu nije su ga mokre pole šljiskale po šiljastim kolenima, on se izam i a u kome je veslao milicajac pope za njima na drvo. Nekoliko njih lepo uhvati i dodade u barku. Jednu, me utim, koja mu uplašeno prhnu u oči, pokliznuvši se, ispusti i ona uz veselu ciku gledalaca izjedanput potonu kao kamen. On opsova i, ne razmišljaju i, s visine sko i u blatnjavu tekuinu. Blesavu životinjku tako izvadi — sklapaju i bele kapke na oči, ona je zatim klimala glavom kao pijana — ali pokvasi se do ramena i posle toga ostade bolestan.

2.

Kad poplava kroz dva dana popusti, Ruski se vrati svome poslu teških udova i vrelih oči, slina, i promukao, grozničav, i pospan.

Cele dve nedelje potom provede na terenu. Za to vreme zima se mučila ne mogući da se odluči da li da se još bori ili da se povuče do boljeg vremena i svake noći prskala brda tankim mrazevima, koji su preko dana, opuštaju i se, pretvarali udoline u žitku kaljugu. A on se, kašljući i kijajući, zimogrožljivo se umotavajući u šinjel i gutaju i neke aspirine koji mu nisu pomagali, s nekolicinom milicajaca i udbovaca lomatao u pretovarenim ezama po nemogućim brdskim putevima, na kojima su točkovi upadali do glavin, i, s prijavama sreske otkupne komisije u levoj manžetni, obilazio sela vrše i pretrese.

Milom ili silom, žito se od seljaka moralo isterati. A pošto ga oni dobrim nisu hteli dati, Sveti je bilo jasno šta treba da čini.

S tim u glavi, onako bolestan, čim bi zakoračio u neku kuću sa svoga spiska i osetio njen siti, topli miris na surutku, spopao bi ga bes. Dok ljudi, pravi ljudi, mislio bi, bolesni, gladni i ranjavi — a među ovima bi na istaknutom mestu odmah video i sebe — propadaju i ginu za bolji ljudski život, za njihov bolji život, oni ovde pare jaja i ekaju kralja!

"Jarosno bi naterao ukućane da prekopavaju avliju, štalu, podrum, i u početku samo kad ne bi našao i da bi našao, a zatim i kad bi našao i zato što jeste našao,

zadihavaju i se i sipljivo psuju i majku neprijateljsku, doma ina bi u nekom budžaku, katkad i pred njegovima, do malaksalosti tukao. Prebivši ga i sam, zaduvan, klonuvši, mislio bi da džudža to, evo, nije ni osetio, a on na njegove o i prosto izdiše. Ose ao bi se u isti mah i beskrajno kriv i bolan prebolan i do srži ozloje en i seljaka bi zamrzeo još ja e.

Mrzeo je u stvari sve gedžovane sveta. Sve je to goli krvopija kulak i neprijatelj! I kad još nije — ve jeste! Ponekad bi u nekoga gotovo pucao. I to, podvikivao bi u sebi, ne bi bio nikakav greh, naprotiv!

Onda bi milicajcu naredio da gegulu zatvori u kancelariju mesnog odbora, a s ostalima bi prešao drugome.

Pošto s jaroš u napuni nekoliko seoskih kancelarija i isprazni ih šalju i itave povorke na dalju nadležnost u varoš, jedne ve eri u vlaškom selu Bigrenici iznenada zanemo a. Samo, neo ekivano, prozor u koji je tog asa gledao po e lagano da mu se vrtili, dok je još gr evito nastojao da mu prati uskovitlanu krsta u na izduženom pravougaoniku, vidno polje mu se zamra i skupljaju i se kao u pesnicu. I tako se, u nekom plavetnilu i zujanju, i izgubi. On se neosetno smulji na zemljani pod, gube i svest.

etiri dana posle toga provede u vruci u ku i jednog Vlaha komuniste.

Neprestano se kao na klackalici ljuljao izme u polusvesti i polusna, izme u bola u itavom telu i zadovoljstva od opuštanja u postelji, cvokotave drhtavice od nepostojee promaje i kuvanja od vrelice, jarko jasne predstave o dužnosti i zadatku pred kojima se nalazi i bolnog ose anja nemo i da ih više ispunjava. Prvog dana ak dade naloge milicajcima da rade sami. A uve e se, primaju i izveštaj, užasnu od njihove nedelotvornosti i gluposti i, besno vi u i, otera ih u varoš. To ga samo još više utvrdi u uverenju da je pravi jalovi poluintelektualac i slabi koji ni na jednom poslu nije do kraja izdržao i u dubokoj patnji što protiv svoje prirode i porekla, evo, ne može ništa, ma koliko se trsio i sam sa sobom bo io. Posmatraju i sebe u tom novom obli ju, video se kao nepoznat sluzav beski menjak i njegovoj posramljenosti nije bilo granica ni utehe.

Stalno ga je mu io jedan te isti san.

im bi spustio uvo na tvrdi slamni jastuk, odnekud bi mu se uz uzglavlje pojavila nekakva tri kami ka. Krive i glavu i izvr u i o i, asak bi ih pratio kao zabavne male komedijante, a onda bi osetio kako mu se provla e kroz uvo i blago spuštaju oko pljuva nih žlezda pod jezikom. Tu, u po etku, ne bi mu smetali. Ali, zatim, ukaju i sve ja e i vrte i se kao da igraju nekakav tro lani valcer, po eli bi i da rastu. To bi ve postajalo opasno i on bi, škripe i zubima i krkljaju i, pokušao da ih ispljune. Uzalud, kami ci su i dalje rasli, postajali pravi krupni re ni beluci koji gromoglasno eki aju, ispunjavali mu usnu duplju i pritiskali nepce. Novo krkljanje mu opet ne bi pomoglo i on bi se padavi arski trzao i uprazno batrgao nogama. U me uvremenu sve krupniji, beluci bi mu se ve lagano provla ili i na gornji sprat lobanje, potiskivali mu mozak i razbijali ga kao teškim eli nim batovima. A to se sad na udan na in povezivalo s jednim od dva streljanja koja je pri osloboenju izveo — "Tr i, pope, tr i!" jasno se opet se ao i, kao da sve nanovo gleda, udio se što s le a svešteni ke mantije pod

nevidljivim brabonjcima metaka smešno skaku e prašina — i odjednom bi sebe u užasu video u popovskoj odeždi. "Ne!" zavikao bi, "to nisam ja!" I Sveta Ruski bi se u praznoj sobi pani no drao.

Budio se zape ena grla i nosa, znojav i srca kao u pileta i odmah se osvrtao ka vratima da vidi nisu li ga uli uku ani.

esto mu se javljala i njegova Gordana, uprijska maturantkinja, erka predratnog oficira zaostalog u svetu posle zarobljeništva, koja pre nekoliko meseci nekud nestade pre nego što on, zbog njenog oca. uspe da joj išta progovori od svega onoga što je morao da joj kaže. Ugledao bi je iznenada na širokoj ulici i, zra no se osmehuju i, pohrlio bi k njoj. "Gordana", vikao bi, "imam nešto da ti kažem. Gordana, ti znaš šta imam da ti kažem!" Ona bi po ela da leluja odlaze i unazad. "Vrati u se", odgovarala bi klimaju i ipkastim telom. I tako bi odlelujala. Nikakvog nesporazuma u snu me u njima nije bilo.

Bude i se u onom udnom krevetu s mirisom na prašnjavu trinju, ose aju i pustošnu tišinu u sebi, verovao je da bi s tom crnookom, dugonogom devojkom prejahao preko ovog blata kao na krilima, kao dobar junak na dobrome konju. I žito bi bilo pli e sakriveno! Bez nje, evo, po navici uspravan — inilo mu se da ulaze i u svaku od tih ku a pokazuje ludu hrabrost — ali i ljutit i naprasit vlast, sila, a i neiskustvo i nespretnost su ga tome nau ili — ini grešku za greškom i s jarosnim zadovoljstvom gaze i po tankoj skrami svoga ponosa, zapada u kal sve dublje i dublje.

Šta je ovo, u udu se pitao gledaju i oko sebe. Je li ovo ono što se zove život? Je li mogu e da ovi ljudi nisu nikad imali ništa drugo i da im je ovo što vidim najviše što su ikad dosegli? Ili možda samo nakrivo gledam i r avo vidim? Još prve no i u selu primeti da njegov doma in Bigreni anin na svaki pse i lavež oko ku e brzo ustaje i s petrolejkom i sekirom u ruci tiho odlazi u štalu. Postojao bi tamo malo, promuvao bi se sa žiškom svetiljke po dvorištu, pa bi se tiho vratio. Stalno je, ini se, bio spreman da ustane.

Jednog ga jutra upita o tome.

"Plašim se da mi ne otruju stoku", odgovori Vlah.

"Ko?"

ovek mrdnu elom ispod ogromne šubare.

"Seljaci."

Ruski razumede da je hteo da kaže da je to zbog njega, ali pomisli da gedža možda pokušava da mu nešto iskam i. Šta bi od mene, podsmehnu se, i mogao da dobije? Da i sam nešto ne krije? I ne ponudi mu pomo .

Zašto oni žive ovako, misilo je gledaju i u tavanicu. Kako mogu ovako da životinjare? Nesre a je svuda oko njih, a oni je ni ne vide, ak joj sam idu u susret. Iscrpen i nemo an — im bi ustao, noge bi mu zadrhtale kao prut i morao bi odmah da se vrati u postelju — pokušavao je nekako da pokrene svoje neupotrebljivo telo, da

makar nekoliko koraka po sobi na ini i tad prvi put pomisli ono što e mu se kasnije sve eš e vra ati i zatim ga godinama napadati — da su se i oni pretu eni onda ose ali verovatno ovako kao sad on. Možda, posumnja, i nisam morao da ih tu em?

Ali šta eš drugo s njima, odgovarao je sam sebi. Kako da ih mrdneš s mesta? Mrzeo je njihovu ravnodušnost i pripravnost na nesre u, mrzeo njihovu podmuklost i kokošje slepilo. Pa za koga on ovo radi? Za nas i za njih je sve to!

Žita, video je, zaista nemaju dovoljno ni za sebe, a kamoli za druge. A i to se mora podeliti. I — kad bi bar malo želje pokazali da se nekuda krenu! Ovde se više ne može ni ostati ni opstati. Propaš e se. Ali kad njima ovo blato i beda, ovaj jad i emer prijaju kao svinji kaškalo i odatle ih možeš isterati samo pesnicom. Batine su za njih sviknut na in razgovora, vole da ih dele i ne rop u kad ih primaju. Jedino njih valjda i poštuju.

U redu, mislio je gledaju i kroz maleno okno u raskaljan put, ali ako su se oni navikli, kako da se naviknem ja? Kako da opstanem? Jer to blato protiv kojeg se bori, evo, hvata se i za njega, sve ga je više i ve mu oblepljuje ruke, lice, o i. Ne može više dobro ni da vidi, davi se i guši u njemu. Kako da opstanem, zapomagao je.

Odjednom bi osetio odavno nezadovoljenu želju da stane pod debeo mlaz vode, da se pod njim dugo sapuna i trlja i da skine ne isto u sa sebe. Borio bi se s njom neko vreme, dok bi ose ao kako mu se po koži prosto hvata kora od prljavštine. Najzad bi ustao i, bos na lepljivom zemljanom podu i u duga kim vojni kim ga ama, lomataju i tankim nogama od treskavice, nad prljavim upom za pomije u uglu oplaknuo bi ruke. Bilo bi mu, inilo mu se, malo bolje posle toga.

Tako, etiri dana. A onda, više od jada nego od zdravlja, nekako ustade iz kreveta, umoža se u šinjel i pozajmljene vlaške gubere, natovari na eze i vrati u varoš.

Barabe, konji i gegule

Ime mi je Žika Kurjak. Zovem se u stvari Živojin Stanimirovi , al' još kao maloga prozvaše me i Kurjak. To je, mislim, zbog mog izgleda. Ono, sad više li im na babu nego na kurjaka, a jedanput za vreme rata kod Gvozdena u kafanu Mile Lepin mi stolicom rascopa i nos, pa mi otad, evo, ostade ovako raskokan i kriv, al' nije uvek bilo tako. A možda i zato što sam kao mali voleo da se smucam po planine oko Okna kao kurjak, ne znam.

Kao mlad bio sam mnogo nezgodan. Otac me prvo dade u gimnaziju u upriju, al' od toga ne ispade ništa. Dva razreda nekako završi, al' tre i nikako. Prvo jedanput ponavljah, a onda me još i na isto isteraše, zbog mog drugara Mom ila Teofilovi a Vlaa iz Dve Sestre, sad pokojnog, nek mu je laka zemlja. On se bio nešto navrzo na mene, a bio je stariji godinu dana, pa me svaki as kljuca. Pune dve godine jeo sam ja batine od njega, glavu nisam mogo da podignem. Šta sve nisam radio, pa ne vredi i ne vredi.

A Mom ilov otac Sreten Teofilovi , isto po nadimku Vla, imao kafanu u selo Dve Sestre. Kod Dve Sestre su, pri aju stari, nekad, ko zna kad, poginule dve sestre. uvale ovce, pa naišli Turci. Oni pojurili da ih povataju, a devojke sko ile u ambis i

poginule. I tako, prvo su tu stenu Dve Sestre nazvali, a onda se, odma ispod nju, napravilo i selo, pa su i njega isto krstili. To je bilo ko zna kad, ni ne pamti se. Samo se tako pri a.

A selo Dve Sestre na tri kilometra od Okna, a i Sretenova žena bila Srpkinja, pa mu u kafanu išli i Srbi i Vlasi, i seljaci i rudari, i iz Okna i iz drugi rudnici, i oni su, bogami, dobro radili. I tako, Sreten Vla je trgovao i sa kafedžije u upriju i u Para in i stalno je vozom ili on njima nešto slao ili od njih nešto dobivao. Tek, esto je kod nas silazio ili on ili njegov sin Mom ilo.

Kad si e Sreten, ja pro em dobro. Al kad si e Mom ilo, ja izem batine. On tad sa eka i putni ki iz uprije i mene kako se vra am iz škole, pa mi kaže:

"Kurjak. Jopet si mi no as ukrao jagnje, Kurjak."

I onda po emo na Miladinovu livadu pored stanice i tu ti mene moj Mom ilo odelje.

Pla em ja, do neba se, mislim, uje. Al, opet, izgleda, ne uje se baš mnogo daleko. Jer posle to Mom ilo me pusti da se dan-dva odmorim, pa me ponovo presretne i odvede na Miladinovu livadu. I ja ti opet negde pla em.

A naša škola ti je izgledala ovako. Od Okna do uprije ti je trijes i pet kilometra. Svako jutro ustajemo u etiri i u pola pet, pet sedamo na putni ki za upriju. Onda vas dan provodiš u školi, pa ekaš na stanicu u upriju, a posle podne penješ se na isti taj putni ki, koji se sad vra a u Okno, i ku i stižeš opet u mrak. A ako voz i kasni, ne pitaj.

Ne mož to, bre, da izdržiš, pa da si bogov stric li no, a nekmoli dete. Ja sam tako izdržao dve godine, a kad ono još i Mom ilo po e da me sa ekuje, više se nije moglo. Tako ti tre i ponavljam i nikad ga više ne završim. A ni škola me, što da se lažemo, nije mnogo vukla.

Kad te godine doneso svedo anstvo ku i, otac me prvo išiba kaišem, a onda odma ode do kopa a ika-Svete Mladenovi a i ja ti ve od preksutradan po e zorom da silazim u jamu kao njegov najmla i jamski laufer.

Celo to leto sam tako kilavicom kopao ugalj i lopatom ga tovario na vagonet. Sad je naša jama, dabome, otpre nekoliko godina, zatvorena i moje Okno je skroz propalo. Srce da ti se propla e kad ga vidiš. Al onda je naš ugalj bio kao staklo. Gospoda ga, pa, bogami, kažu, i neki ministri ložili. I Okno, dabome, bilo druk ije. Posle, pun vagonet odguram do skretnice, gde ga prika e za vitlo ili, ako smo visoko, private konji, a uzimam prazan i vra am se na numeru. Kad ti je trines- etnes, bre, a moraš tako da radiš, nije ti zgodno.

Al ja sam to, ljudi, nekako voleo. Tad su u jami još bili konji i ja ti tamo, ljudi, tu nesretnu živinu tako zavolim. Oni su ti, jadicni, još bili mladi, ali da'l od onaj mrkli mrak da'l od ono as mra no as svetlo, svi brzo skroz o orave, ko krtice. A kad i jedanput spuste, više ih i ne izvukuju — i štale su tamo imali — belog boga ne vide sve dok toliko ne propadnu da više nisu za ništa drugo nego za nož. I gledaju te onde onim pametnim slepim o ima ko da te vide.

To je mene, ljudi, toliko žalostilo — kao dete sam nekako bio žalostivan — da sam, bogami, čak i plakao. Nije moglo, inače mi se, dva-tri dana u jamu da mi prođe da malo ne proplačem.

Naročito sam tamo voleo jednog Liska. To je bio, tako, ružan, krupan lisas konj s belu belegu na leđima, ali pametan, kao i ovak. Konj ti je uopšte pametna životinja, a uvo je valjda bilo raz sveta.

"Zdravo, Lisko", kažem mu ja, a on strigne ušima: po glas me poznaje. More, kakvi, i korak mi poznavao. Inače naišao na skretnicu, on okreće glavu na mene, kao da može da me vidi.

I bio sam ga navikao da ga ranim. Od matere sam svakodnevno krao po par krompira ili proke što je spremala za džukele i nosio mu ga u džep. Inače mu prišao, on polako zarže i pokušava da me njuška i gurka glavom.

Izvadim, pa mu dam; a sve pazim da me ne vidi vozar.

"Na, Lisko. Jedi, Lisko." I ljubim ga u obraze i milujem. "Jedi, moj Lisko, da mi budeš jak i zdrav. Još dve godine ovako da izdržiš, dok malu maturu ne položim, a onda ćemo ja i ti", pa ne smem ni da kažem šta ćemo, nego mu pokazujem rukom nagore, kao da me vidi. A kolika sam bio budala, u to sam i verovao. I sve mi je bilo jasno, sve šta ćemo i kako ćemo napolju, samo nisam znao kako ću da ga ukradem. "A onda ćemo", šapućem mu, "da pobegnemo u Bučinu." To je planina iznad Okna. "Tamo je šuma velika, livade od divlje cveće i samo trepere i trava mi je do grudi. I ima jedan stari Vlačić, deda Paun, što vidi i konji i ljudi, samo on zna kako. Kod njega ću da ti izlećem oči, pa ćemo da uživamo. Ti paseš, a ja ležim pored tebe i gledam u nebu. Tako ima da uživamo."

Ali to se leto nekako brzo završi i dođe vreme da se opet pođem u školu.

Pas

Jedne noći, jako kasno, prolazio sam ulicom nedaleko od železničke stanice. Bilo je proleće ili jesen, ne sećam se tačno. Jedna od onih mirnih, hladnjikavih, proziranih belih noći kad prija mantil na leđima.

Ulica je bila duga i pusta; nigde u njoj nikoga kao da je bolest opustošila. Preko puta, s moje desne ruke, ušli su nekakvi kuteri, niski i lakavi; od njih se nastavljao dug, pravilan red prljavozelenih taraba; onda je dolazila neka radionica, ili možda garaža, u ovo doba dana zatvorena; pa opet niska, tamnožuta zgrada štamparije. A još više u stranu, odmah iza njihovih leđa — činilo se, a nije bilo tako — kao da se igraju igara ovog sveta, u dalekoj, nadmorskoj visini, kao na hridini, gomilale su se mračne gromade kućerina Lomine ulice, Balkanske, Terazija. Nekoliko osvetljenih prozora na njima visili su u toj golemoj tamnoj zbrnci kao napuštena lastavičja gnezda.

Išao sam ulicom u potpunoj tišini i valjda ni sopstvene korake nisam čuo, i taj mir i prozirani zrak prosto su me milovali. Odmarao sam se samo u noći dok se oko mene odmaralo i vreme samo.

Sutra će odavde možda poći na svoj beskrajni put ona sitna, hladna, sumorna kiša, koja će kud god pogledaš pritiskivati svet kao ogromni mokri sunđer i kvasiti ga i spolja i iznutra; teško tebi, jadni čovče, ako, nateran poslom, ili, još gore, u pratnji čoveka koji označava višu silu, budeš primoran da dan provedeš na utrini. Ili će, opet ne očekivano, da udari žega, ona koja prži i odozdo i odozgo i koja ti zaustavlja dah kao vrela rena; kud se god okreneš, kud god pokušaš da skloniš glavu, u sobi, na ulici, u kancelariji, pod jadnim, osavim drvetom, svuda te sačekuje njen neujni, nepokretni, mrtvi lepak, koji ti suši ždrelo i mozak.

Sutra će od ranog jutra, još dok sunce ne siđe ni do prozora, ovde započeti tutnjava. Jurnu će teški kamioni, hladnjače, autobusi, aluminijumske muljače, ubreta, brektave mešalice betona. Kao uplašene šarene bube muva će se izmeću u njihovim malim automobilima. Tandru će, galopiraće, ka mostu, ka izlazu iz grada, napolje, u slobodu ili, opet, otuda, u grad, metež i buku, svi u nekoj groznici, kao u strahu, kao da, jedni odovud drugi otud, od smrti same beže.

I već tada, dok rumeno sunce još bude na krovovima uvala, u restoranu nekog od ovih starih, izlizanih hotela možda će sedeti neki utjliv mlad čovek, siromaški ali sa pažnjom odeven, sa istom košuljom koju je prethodne noći u umivaoniku trokrevetne sobe oprao, s pomalo otrcanom i masnom kravatom i nabreklom jevtinom tašnom prepunom prospekata i uzoraka, i za stolom kraj izloga lagano ispijati prvu jutarnju kafu. Čeka ga dug, težak, užasan dan i sa zadovoljstvom će srkutati toplu crnu tekućinu i vući dimove iz svoje tanke cigarete. Gledaće kroz staklo u narod koji na ulici počinje da promiče i razmišljaće o tome da li će u onim mnogobrojnim kancelarijama koje ga danas očekuju možda nanovo ugledati nekoga od njih i prepoznati ga kao poznanika koga ne poznaje, čoveka bar po nečemu bliskog sebi. Zadovoljan što je ustao rano i time ostvario trenutak odmora, uživaće u njemu kao u najvećem dobru koje je ovaj svet mogao da mu pruži, tako, bez doručka, čak i bez novina, samo sa crnom kafom, cigaretom i svojim neveselim, crnim mislima.

Mir, tišina, san i to me je blažilo kao melem.

Odjednom u toj tišini nešto zaćuh. Iznenada zdesna, iz one zbrke od kuća utonulih u san, odozgo kao da dolazi s onog sveta, tiho, sa dosadom, bezrazložno zalaja pas.